

İDARE

DERGİSİ

DAHİLİYE VEKALETİNCE İKİ AYDA BİR ÇIKARILIR

Yıl: 30

OCAK — ŞUBAT 1959

Sayı: 256

İÇİNDEKİLER

TETKİKLER

Sahife

Mülkiye Teftiş Sistemi Hakkında Bir Düşünce ..	Fethi AYTAÇ	1
Takdir Hakkının Şumulü ve Sınırları.....	Baha KARGIN	11
Belediye Memurlarının Tedavi Masrafları	Osman MERİÇ	22

TERCÜMELER :

Türkiye’de İdare Mesleği Mensuplarını Yetiştirme Teşkilatı.....	M. BALASAYGUN	30
Amerikan Eritme Potası 1850 – 1950.....	Adil DÜNDAR	45
Yugoslavya Dahiliye Vekâletinin Teşkilâtı ve Çalışmasına, Dair Nizamname.....	Tarık ÖLMEZOĞLU	65

İDARİ COĞRAFYA :

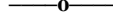
Gazipaşa Kazası	İsmail KEREMOĞLU	83
-----------------------	-------------------------	-----------

DEVLET ŞURASI KARARLARI :

95

ABONE BEDELİ

Türkiye için yıllığı	: 500 kuruş
Yabancı memleketler için yıllığı	: 750 kuruş

ABONE BEDELİNİN GÖNDERİLMESİ ŞEKLİ

A — Türkiye’de :

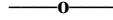
Bulunan yerin malsandığına tutarı yatırılarak mukabilinde alınacak (Çeşitli gelir makbuzu) aynen ve taahhütlü mektupla;

Dahiliye Vekâleti Yayın Müdürlüğü — Ankara

adresine gönderilmelidir. (Hangi nüshalara abone kaydedilmesi istenildiğini gösteren mektuplar arzuhal puluna tâbi tutulmalıdır.)

B — Yabancı memleketlerde :

Abone bedeline, makbuz pulu için 4 kuruş eklendikten sonra hâsıl olan meblâğ, posta veya banka havalesi olarak yukarıdaki adrese gönderilmelidir.

YAZI İŞLERİ

İdareyi ilgilendiren mevzularda hazırlanacak etüdler kabul edilir.

Gönderilecek yazıların iki nüsha olması ve 20, 25 sahifeyi geçmemesi, makinada seyrek satırla yazılmış olması ve yarım sahifeyi geçmiyen ayrıca bir de özü bulunması lâzımdır.

Dergiye dercolunmayan yazılar iade edilmez.

Yazı işleri için **Dahiliye Vekâleti Yayın Müdürlüğü**’ne müracaat edilmelidir.

Sahibi : **Dahiliye Vekâleti**

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Mesul Müdürü ; **Selim AYBAR**

TETKİKLER

MÜLKİYE TEFTİŞ SİSTEMİ HAKKINDA BİR DÜŞÜNCE

FETHİ AYTAÇ
Mihalıççık Kaymakamı

- Genel olarak teftişin manâsı
- Genel olarak teftişin değeri
- Amme hukuku bakımından teftiş
- Mülkî Teftişin gayesi
- Mülkî teftiş hakkındaki mevzuatımız
- Halihazır mülkî teftiş sistemimizin esasları
- Sistemin gayeyi temin derecesi
- Sistemi daha müessir hale getirmek kabil değil midir?

Genel olarak teftişin manâsı :

Gerek Devlet daire ve teşkilâtının ve gerekse hususî hukuk hükümlerine göre kurulmuş müesseselerin - Amme menfaati noktasından- Kanun, nizamname ve statüleri hükümlerine göre çalışıp çalışmadıklarının tetkik edilmesi Teftiş ve mürakabe olarak vasıflandırılır. (x)

Teftiş ve murakabe tatbikatta : işlerin, yetkili merciler tarafından önceden vaz edilmiş esaslara göre yürütülüp yürütülmediğinin, işi deruhte eden elemanların vazifelerini hakkı ile yapıp yapmadıklarının gözletilip araştırılması hedefini güder.

Çok kere terkîp şeklinde bir arada kullanılan teftiş ve murakabe mefhumları gayeleri itibarı ile bir, şumul ve mahiyetleri itibarı ile ayrıdır. . Gaye birliği yanında bünyelerinin hususiyeti olarak birinin kuvvetli tarafının diğerinin zayıf tarafına tekabül etmesi her iki mefhumun bir birini tamamlıyan unsurlar olarak mütalâa edilmesini zaruri kılar.

(x) Türk Hukuk lûgatı -Teftiş ve mürakabe- Sa : 330

Konumuzu sınırlandırabilmek için delalet ettikleri manâları ayırmada fayda gördüğümüz bu mefhumlardan murakabe: işlerin vazedilmiş esaslara uygun olarak yürütülüp yürütülmediğinin ve vazifelerinin bu esaslara aykırı hareketle vazifelerini ifada ihmal ve terahi gösterip göstermediklerinin tesbiti için meratip silsilesine göre âmirlerin madunlarını kontrol etmesi keyfiyetini; Teftiş ise daha şumullü olarak hizmetin gayeye en uygun ve en iyi şekilde sevkedilebilmesi ve ortaya çıkacak başarısızlık âmillerinin giderilebilmesi için lâzım elemanlarca çeşitli cephelerden incelemede bulunulması ve zaruri görülen tavsiyelerin yapılması halini ifade eder.

Murakabe, mafevk-madun arasında ceryan ettiği cihetle bir «yakın kademeler arası» münasebettir ve mahiyeti itibarı ile süreklidir. Bu yakın ve sürekli kontrol bir çok hususların fark edilmesine, düzeltilmesine ve giderilmesine imkân verir. Buna karşılık yakın temasların taraflar arasında zamanla hasıl etmesi muhtemel samimiyet bazı kusur, eksiklik ve ihmallerin hoş görülmesi gereken tabii hallerden olduğu telâkkisine zemin hazırlar.

Teftiş ise nâzım yetki sahibi elemanlar tarafından ifa edilmekle kontrol edenler ile edilenler arasında bu samimiyetin teessüsüne mâni olmakla berber daimilik mahiyeti taşımayıp muayyen zamanlara inhisar eder ve binnetice tesir derecesinden kısmen de olsa kaybeder. Bu itibarlardaki teftiş ve mürakabeyi bir bütün, bir terkîp halinde mütalâa etmek uygun olur ve esasen birlikte yürütülebildikleri nisbette gayeye ulaşılır.

Genel olarak teftişin değeri :

Teftiş işlerde mevzu esaslara aykırılık veya vazifenin icap ettirdiği liyakatta kifayetsizlik varsa bunları bulucu, işbu hataları veya eksiklikleri düzeltici, öğretici ve benzer kusurların tekerrür etmemesini temin edici olduğu nisbette faydalı olur ve değer kazanır. (x)

Amme hukuku bakımından teftiş :

Bilûmum devlet daireleri memur ve müstahdemlerinin, kanun ve nizamname hükümlerine göre vazifelerini hakkile ifa edip etmediklerini, mevzuat hükümlerine aykırı hareket ederek memuriyet vazifelerini ifade ihmal ve terakki gösterip göstermediklerini ve suistimalde bulunup

---

(x) Alb. Şükrü Tüter- Teftiş ve mürakabenin lüzum ve ehemmiyetiyle kısa süreli teftişin gayesi- idare dergisi Sa : 236 dan mülhemdir.

bulunmadıklarını tesbit ederek haklarında icap eden kanunî muamelenin tatbiki için Devlet dairelerinin teşkilât kanunlarına göre tâyin olunmuş Müfettişler vasıtası ile yapılan teftiştir. (x)

Mülkî teftişin gayesi :

Merkezde ve Vilâyetlerde Dahiliye Vekâletinin teşkilâtına dahil ve mürakabesi altında bulunan bütün dairelerle Hususî İdare ve Belediye ve köylerin bunlara bağlı bütün teşekkül ve müesseselerin muamelelerinin; âmir, Memur ve müstahdemlerinin vazifelerine taallük eden fiil ve hareketlerinin mevzu esaslara uygun olup olmadığının tetkiki ve uygunluğun teminidir. (xx)

Mülkî teftiş bakındaki mevzuatımız :

Bu mevzuatın esasını (Mülkiye teftiş heyeti nizamnamesi) teşkil etmektedir. Nizamname, 1624 sayılı Dahiliye vekâleti merkez teşkilât ve vazifeleri hakkındaki kanunun 9. ve 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanununun 7. maddelerine göre hazırlanmış olup 18/2/1944 gün ve 3/453 sayılı kararname ile meriyete konmuştur. (xxx)

Nizamnamenin 23 ve 28. maddeleri mucibince Dahiliye Vekâleti makamınca hazırlanan yönetmelik ile bu yönetmeliğe müsteniden yine aynı makamca, doğrudan doğruya ilgili hizmet erbabına tahsisen tanzim edilen (Mülkiye Müfettişlerine ait rehber) teftiş taallük eden hususları sarahaten ihtiva etmektedir.

Ayrıca 788 sayılı Memurin kanunu'nun 14. maddesinde, 3656 sayılı kanunun 4598 sayılı kanunla muaddel 7/2. maddesinde ve 27/7/951 tarih, 3/13417 sayılı kararname ile yürürlüğe konan (T.C. Emekli sandığı ile ilgili memur ve hizmetlileri sicilleri üzerine emekliye şevkleri hakkındaki tüzük) ün 6. maddesinde Müfettişlerin tanzim, edecekleri gizli Raporlarla ilgili hükümler -tekraren- yer almış bulunmaktadır.

Nizamname ve yönetmelik, 1331 tarihli bir nizamname ve talimatnamenin -esasta pek az değişiklikle - yerlerine kaim olmuş olup 1331 tarihli mevzuat Fransız idare hukuku'nun benimsendiği bir devrin ve görüşün mahsulü olmakla halen tatbik mevkiinde olan Teftiş mevzuatımızın karakterini de tamamen eski Fransız İdare Hukukundan mülhem oluş şeklinde ifade edebiliriz.

(x) Türk Hukuk lügati- Teftiş ve mürakabe : Sa : 330.

(xx) Mülkiye Teftiş heyeti nizamnamesi -Madde : 2

(xxx) Düstur Cilt 25 - Sa : 148

Halihazır Mülkî teftiş sistemimizin esasları :

Mülkî teftiş, Dahiliye Vekâleti Teftiş heyeti kadrosuna dahil ve vazifelerini vekil namına yapan Müfettişler marifetile icra edilir.

Yurt, bir veya bir kaç Vilâyetten teşekkül eden teftiş mntıklarına ayrılmıştır. Mıntika merkezleri Vekâletçe tesbit olunur. Müfettişler tavzif edildikleri mntıkada ikâmet eder ve vazife görürler. Vekâletin müsaadesi olmadıkça memur oldukları mntıkadan ayrılamazlar. Teftişlerini lüzuma göre tek başlarına veya topluca yaparlar. Normal bir teftişte mülkiye müfettişlerinin teftiş edecekleri işler şunlardır :

A — Emniyet ve asayiş	işleri
B — İdare heyetleri ve inzibat komisyonları	»
C — Nüfus	»
Ç — Hususî İdare	»
D — Belediye	»
E — Köy	»
F — Askerlik	»
G — Vekâlet makamınca tevdi edilecek sair	»

Müfettişler teftiş ettikleri daireler için evvelce vaki teftişde tenkit olunan hususların ne dereceye kadar düzeltildiğini tesbit ve yeniden gördükleri noksan ve kusurlar hakkındaki kanaatlarını belirten lâyhalar tanzim ederek muameleleri teftiş olunan memura verirler. İlgili memur belirtilen hususları mevzuat esaslarına göre islâh etmekle, yakın âmiri ve Vilâyet valisi de bu islahı takip ve intaç ettirmekle mükelleftir.

Müfettişler, İşbu teftişleri sırasında vazifelerinin ifasında cezaî takibatı icap ettiren hallerini tesbit ettikleri vazifeli elemanlar hakkında kanunî muameleye tevessül ederler.

Müfettişler, Muamelelerini teftiş ettikleri memurlar hakkında edindikleri bilgi ve kanaata göre (Gizli rapor) lar tanzim ederek sicillerini muhafaza etmekle mükellef mercilerle takdim eder; Ayrıca vazife ile bağdaşmayan kötü itiyat ve halleri şayi olupta maddî ve kanunî deliller bulunmamasından haklarında kanunî takibat yapılmayan memurlar içinde keza benzer gizli raporlar tanzim ederek ilgili makama tevdi ederler.

Müfettişler teftişini bitirdikleri Kaza ve Vilâyetlerin İdarî, İçtimaî, İktisadî durumuna ve umumî ahval ve ihtiyaçlarına, Kanun ve nizam-

namelerin tatbik tarzına ve Memurların hakikî ihtiyaca nazaran azlığı veya çokluğu ve işlerin daha iyi görülmesi noktasından alınması lüzumlu görülen tedbirlere, islâha muhtaç görülen usûl ve ahkâma dair umumî görüşlerini - münferiden veya toplu halde - birer raporla vekâlete bildirirler.

Sistemin gayeyi temin derecesi :

Teftişin, mevzu esaslara göre işlerin yürütülüp yürütülmediğinin, işi deruhte edenlerin vazifelerini hakkile ifa edip etmediklerinin araştırılmasını istihdaf ettiği; Hata ve eksiklikleri bulucu, düzeltici, öğretici ve benzer kusurların tekrerrür etmemesini temin edici olduğu nisbette fayda sağladığı ve değer kazandığı kanaatini belirtmiştik.

Acaba yakın yıllara kadar imkân dahilinde 4 yıllık, ve halen tercihen 2 yıllık bir zaman fasılası ile yapılmakta olan teftiş; işi tedvir eden elemanların vazifelerini hakkile ifa edip etmediklerini tesbite ve evvelki teftişlerde belirtilen kusurların tekrerrürüne mâni olmaya imkân vermekte midir?

Şahsen, bu günkü tatbikatta arzu edilen neticenin istihsal edilmediği kanaatindeyiz. Çünkü belli başlı hatlarını belirttiğimiz hali hazır teftiş sistemimizin tatbikattaki seyir ve tezahürü

A — Teftişin, esasında çok çeşitli olan idari vazifelerden sadece bazılarının yürütülüş şekillerinin incelenmesine inhisar ettiği ve böylece adeta sınırlı bazı konuların basma kalıp formüller içinde teftişlerinin icra edilip bir çok konuların teftiş dışı kaldığı,

B — Tatbikatta fiili değerleri kalmıyan bazı muamelatın sırf teftiş noktasından bir lâzimeyi ifa etmiş olmak için yapılmasının talep olunduğu.

C — Müfettişlerce tanzim edilmekte olan- veya tanzimi gerekmekte bulunan - gizli Raporların müessir bir tesir taşımadıkları,

Ç — Siyasî hüviyetleri tekemmül etmiş - Vilâyet ve Belediye idareleri gibi - Makamların teftişinin daha müsamahakâr bir zihniyetle yürütüldüğü,

D — Teftişte muhatap olarak bizzatihî (Makam veya daire) nin ön plânda tutulup o daire vazifelerini deruhte ve tedvir eden Memurun ikinci plânda mütalâa edildiği; anlayışını mucip olmaktadır.

a) Gerçekten, Hayatın günlük icapları içinde şekillenip gelişen İdarî zaruretler, muayyen hizmetleri kıymetten düşürürken öte yandan yepyeni vazifelere zemin hazırlayabilir. (Millî Korunma mevzuatının tevzi sistemleri vasıtasile İdarî makamlara tahmil ettiği - halen kaldırılması yoluna girilmiş bulunan - cidden külfetli ve çok kere büyük bir hassasiyet ve titizliği icap ettiren mesail buna bir misaldir.) Teftiş mevzuatımız hangi hususların inceleme mevzuu yapılacağıın tadadî bir şekilde belirtmiş olmakla ve tatbikattada ancak bu mevzuların dosyaları teftiş edilmekle fiil ve muameleler ehemmiyet derecelerine göre değil, rehberdeki sıralarına göre mütalâa edilerek değerlendirilmektedir.

b) Teftiş rehberinde yer alan konulardan bir kısmının fiiliyatta ehemmiyetlerini tamamen veya kısmen kaybettikleri bir vakıdır. (Eskiyen harp teknik ve anlayışlarına göre yürütüle gelen ve zaman, emek, kırtasiye kaybından ibaret olan Seferberlik muamelatımız bunun açık bir misalidir.)

c) Gerek memurların şahsî ahvalini belirtmek gerekse teftiş edilen İdarî ünitenin umumî durum ve ihtiyaçlarının ve işlerin daha iyi yürütülmesinin çarelerini ortaya koymak maksadile tanzim edilen gizli Raporların fiiliyatta arzu edilen tesiri haiz olmadıkları zahirdir,

Bir kere, memurlar hakkında tanzim edilen Gizli raporlar Tezkiye sistemimiz» le çalışmakta ve fazla bir değer kazanmamaktadır. Zira tezkiye sistemimiz memurun terfi usullerini tamamen inhisarî altına almış durumdadır; Üstelik Müfettiş raporunun sicil üzerinde de herhangi bir rolü yoktur.

Öte yandan, Kaza ve vilâyetlerce her sene bir formalite alışkanlığı şeklinde tanzim edile gelen ve maalesef fiilî hiç bir değerleri kalmamış bulunan ahvâli Umumîye raporları gibi, Müfettişlerin idari ünitenin umumî ahvâline müteallik Raporları da gerçek kıymet ifade etmekten çok uzak bulunmaktadır.

ç) Çok partili siyasî idare tarzının terakki kaydettiği ve İdarî vesayetin azaltılarak mahallî ademî merkeziyet prensiplerinin tercihi arzularının revaç bulduğu bir devirde siyasî fonksiyonları idari vasıflarına galebe çalan müessese, Makam ve temsilcileri üzerindeki idari teftiş kudretinin gerileme gösterdiği keza bir vakıdır.

d) Buraya kadar anlatılanlar, Zamanın getirdiği kıymet değışiklikleri ile sistemde tezahür eden kusur veya eksikliklerdir. Lâkin teftişde muhatap olarak bizzatîhi daire veya makamın ön plânda tutulup o daire vazifelerini deruhte ve tedvir eden Memurun ikinci plânda mütalâa edili-

şî doğrudan doğruya sistemin esasını ilgilendiren noktadır. Ve kanaatimizce bir kusurdur.

Gerçi, Devamlı olma mahiyetini taşıyan, husus hizmetin kendisidir. Himmeti tedvir etmekle mükellef olanlar zaman ve mekân itibar ile gelip geçici unsurlardır. Yakın zamanlara kadar 4 ve halen takdiren 2 yılda bir vilâyet ve kaza İdarî birimleri normal teftişe tâbi tutulmakta, bu zaman ünitesi içinde vazifelilerin şahısları bakımından vaki değişiklikler nazarı itibara alınmadan hizmetin - Bazı sahalarda - yürütülme şekli tenkit süzgecinden geçirilmektedir. Bu zaman fasılası içinde şu veya bu şahısların vazifeyi deruhte etmiş olmaları fiilî bir değer kazanamamakta, bu muayyen fasıla içinde ceryan eden muamelatın tenkidine doğrudan doğruya ve sadece teftiş anındaki vazifeli muhatap olmaktadır.

Varsa, Selefleri zamanına ait hattı hareketin, tabir caizse, hesabını vermek mecburiyeti düşüncesi tenkide muhatap vazifeliyi müşkilâta maruz bırakmakta, muamelatta kusurlar görülmüşse bu kusurların vebalinin esasında selefine veya seleflerine raci olması gerektiği halde Müfettiş tarafından kendisine mal edilerek neticede hakkında edinilecek ve belirtilecek kanaatin menfi olabileceği endişesi insiyaki olarak nefsim müdafaaya sevketmekte ve bunun tabii sonucu olarak (tenkit olunan hususların zamanına ait olmadığı, kendisinin o hususları iyi bildiği, zamanında tekerrür etmediği gibi) garip cevabî lâyihalara şahit olunmaktadır. Ayrıca tenkide mevzu hususların düzeltileceği, hatta düzeltildiği beyan edilmekte fakat bir kere «teftiş havası» kaybolunca bu teftiş müessir bir murakabe takip etmiyeceği ve müteakip teftişe muhtemelen başkalarının muhatap olacağı düşüncesi hâkim olmakta ve çok kerre muamelat tekrar teftişten evvelki seyrine dönmektedir.

Üstelik muamelatın kendi zamanı idarelerini ilgilendirdiği selefler tenkit edilen hususlardan malûmattar kılınmadıkları ve bu hususta muahezeye muhatap olmadıkları cihetle - Varsa - fiilen muamelelerinin noksan veya kusurlu taraflarından haberdar olmayarak yeni vazife mahallerinde de hatalı tatbikatlarına devam edegelmektedirler.

Neticede teftiş; hataları düzeltici, öğretici, tekerrür etmemeyi temin edici olma hassasını ve bilhassa müessiriyetini - Büyük ölçüde - kaybetmektedir.

Sistemi daha müessir bir hale getirmek kabil değildir?

Halihazır teftiş mevzuatının formülleşmiş taleplerinden bir kısmının sadece bir formaliteyi yerine getirmiş olmaktan ileri bir değer taşımadığım ve bu sistemde hâkim olan «daire teftiş» prensibinin vazi-

feli şahısların eksikliklerinin mutlak bir surette giderilmesi sonucunu vermediğini samimiyete itiraf etmek lâzım gelir. Tâki sisteme idari hizmetlerin seyyaliyetine intibak edecek aynı derecede seyyal ve ilgilileri intibaha davet edecek bir mahiyet ve değer kazandırılabilsin.

GERÇİ :

a) İdarî hizmetlerden ehemmiyet ve hayatiyet taşıyanların teftişe Ciddi surette - konu edildikleri,

b) Hizmetin icaplarına göre, değerden kaybeden mevzular üzerinde takdiri olarak pek fazla durulmadığı,

c) Gizli Raporların hizmet içi, sübjektif, bir değer taşımakta devam ettikleri,

ç) Teftişe konu dairelerin İdarî ve siyasî Fonksiyonları mütalâa ve Mülâhaza olunmadan teftişe tâbi tutuldukları,

d) Teftiş Kadrosu takviye edilmek ve teftiş fasılları iki yıla icra olunmak suretile teftişin sıklaştırılarak müessiriyetinin artırıldığı; Bu kısa müddet içinde vazifeli eleman değişmesinin pek varit olmayacağı; Mevcut sistemin bu gün için en makul sistem olduğu ve meselâ bazı müesseselerde bilfarz İktisadî devlet teşekküllerinde tatmin edici sonuçlar istihsal edilerek kullanıldığı; iddia edilebilir.

Bu düşünce tarzının bir nebze hakikat payı taşıdığı muhakkaktır.

Filhakika; her ne kadar matlup olan külfet artışını mucip olmadan ve imkânlarımızı, zorlamadan gayeyi sağlamak ise de teftiş fasıllasının indirilmesi ve kadrosunun takviyesi suretile biraz daha müsmir netice istihsali mümkündür. Ön plânda gelen elemanların vazife sürelerinin mahdut zamana İnhisar etmesine mukabil esasında tâli vazifeler deruhte eden mahallî memurların vazifelerinde uzunca bir müddet kaldıkları malûmdur. Nihayet Müfettiş lâyiha ve Raporlarının dairenin umumî faaliyetleri yanında o faaliyetleri tedvir eden şahısların ehliyet ve liyakatlerini de daha iyi bir şekilde aksettirebilmekte olmasının bir neticesi olarak İktisadî Devlet teşekküllerinde teftişden ümit edilen gayenin hasıl olması tabiidir. Zira bu hizmetlerin iktisadilik mahiyeti paraya vurulan neticelerde faaliyetleri daha iyi aksettirmeğe müsaittir.

Ancak, mevcut sistemden daha müessir bir sisteme ulaşılmak istendiği takdirde ne yapmak kabildir?

Kanaatimizce bu soruların cevaplarını iki noktada toplamak gerekir :

1 — Müfettiş Gizli Raporlarına daha reel bir kıymet kazandırmak için tezkiye sistemi içinde bunlara da yer vermek.

2 — Daire teftişi «yerine şahıs teftişine itibar» etmek.

1 — Müfettişlerce tanzim edilmekte bulunan Gizli Raporlara daha reel bir kıymet kazandırmakla yani muamelatı teftiş konusu olan memurun bu teftişin gelip geçici tavsiyeleri muhtevî bir ikaz olmaktan çok kendisinin meslekî faaliyet ve bilgisini araştırmaya, Ahlâkî vasıfların tesbite, Bu niteliklerini geliştirmeye ve mevzuatın yurt ölçüsünde, tekmil mümasil vazifeliler arasında yeknesak bir anlayış ve tatbik tarzına kavuşturulmasına matuf bir faaliyet olduğunu kavraması temin edilebilir.

İlgilinin zatî siciline doğrudan doğruya müyessir olacak bir değer kazandırılmak şartıyla lâyihanın bir mütemmimi mahiyetini taşıyacak «Gizli rapor» şüphesiz ki memuru lâyihada zikredilen kusurları ve noksanlıkları telafi etmek için ciddi bir gayret göstermeye sevk edecektir.

Vakıa halihazır tezkiye sistemi ile bu «arzuya değer» sistemi bu günkü hallerde bağdaştırmak mümkün değildir. Ve ancak tezkiye sisteminde yapılacak bir değişiklik bu imkânı sağlayabilecektir. Yıllık tezkiye devreleri ile iki veya dört yıllık teftiş devrelerini bağdaştırmak güçlüğü yanında tezkiye âmirleri ile Müfettiş kanaatlerini ahenkleştirmek ve görüş ayrılığı halinde nâzım kanaati tesbit etmek gibi meseleler tezkiye sisteminde yapılacak değişikliğin konuları olacaktır. Bunlar muğlak mevzulardır. Fakat halledildikleri takdirde tesirleri çok müsbet olacaktır.

2 — Daire teftişi yerine «Şahıs teftişi» ne itibar edilmesi yani vazifelilerin muayyen fasılalı devrelerle fiil ve muamelelerinin tedvir tarzı hakkında teftişe muhatap olmasından maksadımız şudur : Nasıl daire veya makam muayyen fasılalarla teftişe tâbi tutuluyorsa aynı şekilde vazifelide bizatihi kendi gayret, anlayış ve tatbikatının hesabını muayyen fasılalarla vermek mecburiyete karşı karşıya gelmelidir. Bu durum onu evvelki teftiş sonucu ikazlara gerçek değerlerini vermeye veya kusurlarını öğrenme ve islâh etmeye sevk edecektir. Elbetteki başkasının icraatı üzerine kanaat bina etmektense bizzat kendi icraatının takibile gerçek değer ve liyakatinin tesbiti maksat bakımından daha tatmin edici ve binnetice : Vazifeliyi mesleğinin kademelerinde zaman ve mekân değişikliği içinde takip edecek bir şahsî teftiş sistemi vaz etmek uygun olur.

Vakıa, Bu halde de bazı mahzurlar hatıra gelebilir. Meselâ bu günkü tatbikatta teftiş bakımından yurttan yapılan bölge taksimatı mana-

sını kısmen kaybedebilir; Memurla beraber Müfettişin de sık sık mekân değiştirmesi zarureti ortaya çıkacağı düşünülebilir. Fakat Yüksek vekâlet Makamı Zat işleri teşkilâtı ile yakın bir iş birliği halinde olması tabii bulunan teftiş heyeti; Vazifeli elemanın mahal değiştirmesi halinde şahsı ile ilgili teftiş dosyasına otomatikman vazifelinin yeni bölgesine intikal ettirmek suretile muayyen zamanda ve bir evvelki teftiş layihasına göre teftişe muhatap kılabilir.

Netice :

İfade edelim ki yabancı hukuk sistemlerinin bu konu ile ilgili tanzim edici hükümleri malmumuz değildir. Maksadımız bizce aksayan bir noktaya parmak basmaktır. Bu aksaklık kabul edildiği takdirde daha ileri bir sisteme ulaşmak çarelerini araştırmak imkân ve salahiyetlere sahip meslektaşlara terettüp eden bir keyfiyettir. 12/1/1959

(TAKDİR HAKKININ ŞUMÛLÛ VE SINIRLARI)

Yazan : Baha Kargın
Vilâyetler İdaresi
Umum Müdür Muavini

Mevzuatın sarîh hükümlerini tecavüz etmemek şartıyla, İdarenin, yine bu mevzuatı hadiselere tatbik ederken takip ettiği yola, ve mevzuatın ruhuna uygun düşecek şekilde, hadiselerin arzettiği hususiyetleri göz önünde tutarak takip ettiği anlayış tarzına takdir hakkı diyoruz.

Taktir hakkı, idarenin her zaman müracaat etmek mecburiyetinde kaldığı esas icra prensiplerinden biridir. Zira kanunlar ve nizamnameler ne kadar teferruatlı yapılırsa yapılsın, İdarecinin karşı karşıya kaldığı hadiseler o kadar çok ve o kadar çeşitlidir ki, mevzuatın bütün hadise çeşitlerini ihtiva etmesine, yerine göre bir çok mahallî hususiyetler arzeden bütün İdarî muameleleri bütün teferrüatı ile derpiş etmesine dünyanın hiç bir yerinde maddeten imkân mevcut değildir. İşte bu zaruretlerdir ki idare zaman zaman takdir hakkını kullanarak, bu çeşitli İdarî muamelen, mevzuatın umumî çerçevesi içinde muhakeme eder, düşünür ve bir hal tarzı bularak bunları bir neticeye bağlamağa çalışır.

İdarî rejime sahip olan memleketlerde, yani, İdarî muamelelerin kendi hususî bünyelerine uygun kanun ve nizamnamelere tâbi bulunduğu memleketlerde, takdir hakkı bilhassa daha bariz bir şekilde kendini gösterir.

Ancak şunu da ilâve edelim ki, İdarî rejime sahip olmayan memleketlerde bile, İdarî muameleleri yürütmekle vazifeli bulunanlarda, yine sık sık takdir hakkını kullanmağa müracaat etmek mecburiyetinde kalırlar. Zira, mevzuat, nerede olursa olsun, bütün hadiseleri, bütün muameleleri en ince teferruatına kadar önceden derpiş ve mütalâa edemez.

Eski devirlerde, yani devletlerin yazılı teşkilâtı esasiye kanunlarına sahip bulunmadıkları ve vatandaşların esas haklarının bu kanunlarla teminat altına alınmamış bulunduğu devirlerde, taktir hakkı, bu güne nazaran çok daha şümullü bir şekilde tatbik sahası buluyor ve yer yer vatandaş için tehlikeli durumlar arz ediyordu. 19 uncu asırdan itibaren Devletler yazılı teşkilâtı esasiye kanunları ile kavuştuktan sonra, tak-

tir hakkı, artık ferdi tehdit eden bir vasıta olmaktan çıkarak, onun âmme hizmetlerinden daha iyi istifade etmesini temin etmek için idarecinin müracaat ettiği verimli bir yol haline gelmiş bulundu.

Yukarıdan beri mahiyetini açıklamaya çalıştığımız taktir hakkının şümülünü ve sınırlarını incelediğimiz zaman aşağıdaki neticelere vasil olmaktadır :

1 — Taktir hakkı, kanunların sarıh hükümlerini münakaşa etmek salahiyetini idareciye bahşetmez :

Taktir hakkı, idari vazifelerini yürütmek için idarecinin sık sık müracaat ettiği bir yol olmakla beraber, bu, biç bir zaman kanunların sarıh hükümlerini münakaşa etmek salahiyetini idareciye bahşetmez, idare, mevzuatın, taktir ve tefsire ihtiyaç göstermeyecek kadar sarıh olan hükümlerini aynen tatbik etmekle mükelleftir. Kanunların sarıh hükümlerini münakaşa etmek, taktir hakkını kullanmak değil, olsa olsa vazife ve salahiyeti tecavüz etmek demek olur.

Meselâ: muhtaç asker ailelerine yardım hakkında 4109 sayılı kanun, asker ailelerinden ne gibi vasıf ve şartları haiz olan kimselerin yardıma müstahak olacaklarını tâyin etmiştir. Bu şartları haiz olan kimseler bu kanundan istifade etmek hakkına sahiptir. İdarenin vazifesi, müracaat sahiplerinin bu şartları haiz olup olmadıklarını tesbit etmek ve haiz olanlara gerekli yardımı yapmaktır. Kanunî şartları haiz olan bir kimse bu yardıma istihkak kespeder. Artık burada işin esası bakımından taktir hakkını kullanmaya bir sebep mevcut değildir.

Diğer taraftan vergi muameleleri de bu bakımdan güzel bir misal teşkil ederler. Vergi kanunları her çeşit matrahtan nekadar vergi alınacağını sarıh olarak tâyin etmişlerdir. Arazi Vergisi Kanunu, arazinin beller dönümünden, Hayvanlar Vergisi Kanunu da hangi cins hayvanların beherinden nekadar vergi alınacağını tâyin etmişlerdir. Artık burada taktir hakkının ceryan etmesi için bir sebep yoktur. Ancak bazı vergilerde bazı maddelerin vergi mevzuuna girip girmeyecekleri hususunda tereddüt hasıl olursa o taktirde taktir hakkını kullanmak mevzubahis olabilir.

2 — Taktir hakkı, kanunun tatbikatına vuzuh verir :

Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, kanunlar umumiyetle, bütün hadiseleri, hadiselerin bütün teferruatını ihtiva etmezler. Ancak umumî esaslar vaz ederler ve bu esasların hadiselere tatbikini idareciden isterler. Eğer kanunlar, kendi şümüllerine girecek olan bütün hadiseleri zikretselerdi binlerce, hatta on binlerce maddeden meydana gelmeleri icap eder-

di ki, buda tetkikatta ve tatbikatta o derecede müşkilât meydana getirmiş olurdu. Bunun içindirki kanun, kendi şumulüne giren hadiseleri umumî ifade ve kaideler halinde kayıt etmekle iktifa eder. Bu umumî ifade ve umumî kaidelerin münferid hadiselere tatbik edilmesi, idarenin taktirine bırakılır.

Bunu bir misal ile açıklayalım :

İl İdaresi Kanununun II inci maddesinin (A) fıkrası hükmüne göre, Vali, vilâyet sınırları içinde bulunan umumî ve hususî zabıta kuvvet ve teşkilâtının âmiridir. Suç işlenmesini önlemek, âmme intizam ve emniyetini korumak için gereken tedbirleri alır.

Şimdi bu maddenin hükmünü inceli yelim; Madde, suç işlenmesini önlemek, âmme intizamın ve emniyetini korumak için gerekli tedbirler almak vazife ve yetkisini valiye vermektedir. Kanunun maddesi suç işlenmesini önlemek ve âmme intizam ve emniyetini korumak için ne gibi tedbirler almak icabettiğini birer birer saymış değildir. Zira bu tedbirler, her yerin hususiyetine göre o kadar çokdur ki kanunun bunları birer birer saymasına maddeten imkân yoktur. Bunlar, her yerin mahallî hususiyetlerine göre başka başka olabilir. Suç işlenmesini önlemek için bilfarz Mardinde alınacak tedbirlerle, Elâzığ'da alınması gereken tedbirler birbirinin aynı olmaz. Hatta aynı vilâyette suçları önlemek için bu sene alınan tedbirlerle, gelecek sene alınması icabeden tedbirler bile birbirinin aynı olmayabilir. Bütün bu mâni zabıta tedbirlerinin nelerden ibaret olacağını, mahallin ve zamanın arzettiği hususiyetlere göre vali tâyin edecektir. Yâni Vali bu hususda takdir hakkını kullanacaktır.

Keza âmmenin intizam ve emniyetini korumak için de alınacak tedbirler, yine mahallin ve zamanın hususiyetlerine göre ayrı ayrı olacaktır. Bunların da her yere ve zamana göre tâyin edilmesi aynı şekilde Valinin, taktirine bırakılmıştır.

Bu suretle kanunda umumî tabirler halinde ifade edilmiş olan bu tedbirlerin zamanın ve mekânın hususiyetlerine göre tâyin ve tesbit edilerek yani taktir hakkı kullanılarak belirtilmesi, kanunun bu maddesinin tatbikatına vuzuh vermiş, onu aydınlatmış demektir.

Keza il idaresi Kanununun 9 uncu maddesinin (C) fıkrasına tevfikân Vali, kanun, nizamname, talimatname ve hükümet kararlarının ilânını ve tatbikini temin etmekle vazifelidir. Bu işlerin gerçekleştirilmesi için gereken tedbirleri almıya yetkilidir.

Yine bu maddedeki meselâ kanun ve nizamnamelerin tatbikini temin etmek için alınması icabeden tedbirleri düşünürsek bunlar da o kadar çeşitli olur ki bunları da kanunun birer birer saymasına yine maddeten imkân olamaz.

Meselâ : Köy Kanununun tatbikini kolaylaştırmak için Yozgat'da alınacak tedbirlerle Muğla'da alınacak tedbirler birbirinin aynı olmayabilir.

Keza, Nüfus Kanununun tatbikini kolaylaştırmak maksadı ile İzmir'de alınması gereken tedbirlerle. Adana'da alınacak tedbirler de aynı olmaz.

Şu halde Vali mahallin ve zamanın hususiyetlerine göre kanunların tatbikini kolaylaştıracak tedbirleri, taktir hakkını kullanarak tâyin edip tatbik edecektir.

İşte böylece taktir hakkını kullanarak bu tedbirleri tâyin etmek ve belirtmek suretile kanunun yukarıda bahsettiğimiz 9 uncu maddesinin (C) fıkrasının tatbikatı, müşahhas ve vazih bir mahiyet iktisap etmiş olur.

Taktir hakkı, bu suretle kanunların umumî mahiyetteki hükümlerinin müşahhas bir şekilde hadiselere tatbikini temin etmektedir.

Ancak, şunu kayıt etmek icap eder ki idare bir kanunu tatbik ederken taktir hakkını kullandığı sırada diğer bir kanunun sarih bir hükmünün hududları dışına çıkmamalıdır.

İl İdaresi Kanununda bunlara benzer mahiyette ve taktir hakkının kullanılmasına dair diğer misallerde mevcuttur. Meselâ : kanunun yine 9 uncu maddesinin (E) fıkrasına göre Vali, Vilâyetin her yönden umumî idare ve umumî gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur.

Bu fıkra hükmünü tatbik ederken vali şüphesiz ki çeşitli şekillerde takdir haklarını kullanarak mahallin hususiyetlerine ve ihtiyaçlarına uygun düşecek çeşitli tedbirler alacaktır. Bu arada meselâ vilâyet çevresinde ziraatın gelişimi, istihsalin artırılması, teknik ziraat usullerinin yerleşmesi, hayvancılığın islâhı ve diğer buna benzer hususlarda icap eden tedbirlerin alınması hususları (vilâyetin umumî idare ve umumî gidişi) mefhumunun şümülüne girmektedir. Vali bu hususlarda gerekli tedbirleri alırken tabiatıyla bu hususlara ait diğer hususî kanunların hükümlerini de gözönüne alacak ve bu işleri bu şekilde yürütecektir.

Alınacak olan bütün tedbirler, şüphesiz ki her vilâyet çevresinde o vilâyetin hususiyetlerine ve ihtiyaçlarına göre ayrı olacaktır.

Vali takdir hakkını kullanarak, kendi vilâyeti için lüzumlu olacak olan bu gibi tedbirleri alıp takip edecektir.

3 — Bazen kanım, takdir hakkım sarih olarak İfade eder :

Kanunlar, umumiyetle afakî ve şümullü kaideler koyarak bu kaidelerin hadiselerle tatbikini idarenin takdirine tevdi ederler. Bu ciheti yukarıki sahibelerde izah etmeye çalışmıştık.

Fakat bazen kanun, idareye bahşettiği takdir hakkını daha açık bir şekilde ifade eder. Buna misâl olmak üzere Köy Kanununun 89 uncu maddesini alacağız, bu maddede :

(Bu Köy Kanunu kadın ve erkek nüfusu 150 den yukarı olan köyler içindir. Nüfusu 150 den aşağı olan köyler, bu kanıma göre köy ahalisinden seçim hakkı olanların yarısından çoğunun istemesiyle bir saat ve ondan aşağı olan köylerden birine bağlanırlar. Veyahut vah veya kaymakam bu kanunun hangi maddelerinin yapılacağını emreder.....)

Bu suretle nüfusu 150 den aşağı olup ta etrafındaki köylerden birine, bağlanmamış bulunan bu gibi küçük köylerde Köy Kanununun hangi maddelerinin tatbik edileceğini tâyin edip köye bildirmek hususu vali ve kaymakamların takdirlerine bırakılmaktadır. Vilâyetlerin merkez kazaları için vali ve diğer kazaları için de kaymakamlar tarafından bu gibi küçük köylerin hususî durumlarına göre Köy Kanununun hangi maddelerini tatbik edebilecekleri tâyin edilerek bu köylere bildirilir.

Köy Kanununun 89 uncu maddesi, vali ve kaymakama bu hususta talimmiş olan takdir hakkını açık bir şekilde ifade etmiş bulunmaktadır.

4— Kanun takdir hakkını bazen bir sınırla tahdit eder :

Kanunlar, idare kademelerine takdir hakkı tanımakla beraber bazı hallerde buna geniş bir şekilde değil de belli bir sınır içinde mütalâa ederler.

Meselâ, Köy Kanununun 43 üncü maddesine göre İhtiyar Meclisi köy işlerini en ziyade lâzım olandan başlayarak bir sıraya koyar ve biri yapılip, bittikten sonra sırasıyla hepsini köylüye gördürmeye çalışır. Evvel yapılması lâzım gelen sağlık, yol ve mektep işlerinin geri bırakıldığı ha-

ber alınır veya şikâyet edilirse köyün bağlı olduğu kaymakam veya vali tarafından gösterilen yolda yapılır.

Bu maddede köy işlerinin hangi sıra ile yapılacağına takdiri prensip itibariyle Köy İhtiyar Meclisinin takdirine bırakılmakla beraber bu takdir hakkım muhtelif noktalardan da tahdit etmektedir.

Bu maddenin, buradaki takdir hakkı için koyduğu sınırlar şunlardır :

a — Köy İhtiyar Hey'eti köy işlerini sıraya koyarken en ziyade lâzım olanını ön sıraya alacaktır.

b — Bunlardan da sağlık, yol ve mektep işleri başta bulunacaktır.

Şu halde köy İhtiyar Meclisinin, köy işlerini bir sıraya koymak hususundaki takdir hakkı, işte bu sınırlarla sınırlanmış demektir.

5 — Bir takdir hakkı bazen başka bir takdir hakkı ile sınırlanmış olabilir :

Bir idare kademesinin takdir hakkı bazen diğer bir idare kademesinin daha doğrusu diğer bir üst idare kademesinin takdir hakkı ile sınırlanmış olur. Bunun misalleri pek çoktur. Ancak burada birkaç tanesinden bahsetmekle iktifa edeceğiz:

Meselâ Belediye Meclisi, kanunların ve nizamnamelerin âmir hükümlerine de riayet etmek şartıyla ve Belediye hizmetleri üzerindeki takdir hakkını kullanmak suretiyle Belediye Bütçesini kabul eder. Ancak Belediye Bütçesi Belediye Kanununun 123 üncü maddesine tevfikan mahallin en büyük mülkiye âmirinin tasdikine iktiran ettikten sonra kat'iyet ifade edebilir. Mülkiye âmiri de bu bütçe üzerinde takdir hakkını kullanarak bunu tasdik veya reddedebilir.

Keza, Belediye Kanununun 70 ve 71 inci maddelerine göre Belediye Meclislerinin fasıldan münakale, munzam ve fevkalâde tahsisat ve hesabı kat'inin kabulüne dair kararları mahallin en büyük mülkiye âmirinin tasdikine tabidir.

Bu suretle Belediye Meclislerinin bu kararlar dolayısıyla tecelli eden takdir hakları, mülkiye âmirinin tasdik keyfiyetinde ortaya çıkan takdir hakkı ile sınırlanmaktadır.

6 — İdarî Vesayet, talidir hakkının bir ifadesidir :

Takdir hakkının en güzel misallerini biz İdarî vesayet muamelelerin de görürüz.

Kanunların tatbikini kontrol etmek maksadiyle mahalli idarelerin bazı mühim kararlarının merkezi idare organlarının tetkikine tâbi tutularak bu organların tasdikine iktiran ettikten sonra tatbik mevkiine konulmasını temin eden mürakabe sistemine İdarî vesayet adım vermekteyiz.

İdarî Vesayet makamı dediğimiz bu merkezî idare organları, kanunların, kendilerinin tasdiklerine tâbi tuttuğu bu gibi mahalli idare kararlarını tetkik ederler, kanun ve mevzuata ve Mahalli idarenin ihtiyaçlarına uygun bulunduğu görürlerse tasdik ederler. Aksi halde mucip sebeplerini yazarak reddederler. İdarî vesayet makamları bütün bu muameleleri yaparken takdir haklarını kullanmış olurlar.

İdarî vesayet makamı tarafından reddedilen kararlara karşı mahalli idarenin müracaat edeceği kanun yolları mevcuttur. Bunları kanunlar göstermiştir. Meselâ; Belediye Bütçesi, en büyük mülkiye memuru tarafından kanunî müddeti içinde reddedildiği takdirde, bu red kararına karşı belediye Devlet Şurası'na müracaat edebilir.

İdarî vesayet, bu vesayete tâbi olan mahalli idare kararları üzerinde herhangi bir şikâyet vukuuna ihtiyaç göstermeden kendiliğinden ceryan eder. Bu bakımdan hiyerarşik müracaattan ayrılır.

Diğer taraftan idari vesayet, bir mahalli idare kararı üzerinde bir merkezî idare organının mürakabesi şeklinde olur. Bir mahalli idarenin diğer bir mahalli idare üzerinde idari vesayet salahiyeti mevcut değildir.

Keza mafevk bir merkezi idare makamının, kendi emrindeki diğer bir merkezî idare makamının bazı kararları üzerindeki tetkik ve tasdik salahiyeti de idari vesayet değildir. Mafevk makamın bu salahiyeti hiyerarşik mürakabeden ibarettir. Meselâ : İl İdaresi Kanununa göre, bası kasa memurlarının tâyini kaymakama aittir. Ancak kaymakamın bu husustaki tâyin kararı valinin tasdiki ile tekemmül eder. Tâyin muamelesinin tasdiki sırasında vali, takdir hakkını kullanır, ve bu tâyin muamelesini kanuna uygun ve lüzumlu görürse tasdik eder.

Belediye kanununda; Belediye Meclislerinin; bütçe, hesabı kat'i munzam ve fevkalâde tahsisat, bütçe tadilâtı, mesâî programı, Belediye

Zabıta Talimatnamesi gibi hususlara ait kararları mahallin en büyük mülkiye âmirinin tasdikine yani idari vesayetine tâbi tutulmuştur.

Mülkiye âmiri bu kararların kanun hükümlerine, belediye ihtiyaçlarına uygun olup olmadığını tetkik eder, yani bir kelime ile bu hususlarda takdir hakkını istimal eder.

7 — Salahiyet dışı hareketlerin, takdir hakkı ile alâkası yoktur :

İdare takdir hakkını kullanarak mevzuatı hadiselere tatbik ederken bu mevzuatın kendisine verdiği yetki sınırlarını tecavüz etmemeye her zaman dikkat etmesi lâzımdır.

Adli sahada vazife ve salahiyet mefhumları ayrı ayrı iki mâna ifade ederler. Meselâ : Bir ağır Ceza Mahkemesinin tetkik ve rüyet edeceği davalara bir Asliye Ceza Mahkemesi bakamaz. Kanun her ika nev'i mahkemenin ne gibi davalara bakacağını tâyin etmiştir. Mahkemelerin dereceleriyle alâkalı olan bu mesele vazife mevzuunu ortaya çıkarır. Bir Asliye Ceza Mahkemesi, mahiyeti itibariyle Ağır Ceza Mahkemesinin rüyet etmesi gereken bir dava karşısında vazifesizlik dermeyen eder. Bir de şöyle bir vaziyeti düşünelim: Meselâ, mahiyeti itibariyle bir Ağır Ceza Mahkemesinin göreceği bir dava, suçun işlenme mahalline göre bilfarz Ankara Ağır Ceza Mahkemesine gelmesi icap ederken Keskin Ağır Ceza Mahkemesine gelmiş ise, her iki mahkeme de vazife bakımından aynı derecede oldukları halde, bu davanın kendi kaza dairesine ait olmaması bakımından Keskin Ağır Ceza Mahkemesi burada salahiyetsizlik kararı vererek davayı Ankara Ağır Ceza Mahkemesine intikal ettirir.

Yukarda izah ettiğimiz bu vazife ve salâhiyet mefhumlarını biz idarede yalnız salâhiyet tabiri ile ifade edebiliriz.

Şu halde, meselâ bir kaymakam, İl İdaresi Kanununa göre valiye ait bulunan bir tâyin muamelesini yaparsa salâhiyet dışı hareket etmiş olur. Ve burada takdir hakkı da mevzuubahis olamaz.

Salâhiyet dışı hareketler, İdari Kaza Mercileri için de mevzuubahis olur. Meselâ: İl İdaresi Kanununun 62 inci maddesine göre: Vilâyet İdare Şubelerinin, Kaymakamların, ve Kaza İdare Şubeleriyle Mahiye Müdürlerinin. Nahiye Meclisi ve Komisyonlarının, Köy Muhtarlarının ve Köy İhtiyar Hey'etlerinin yürütülmesi gerekli (lâzımülicra) kararları aleyhine menfaati haleldar olanlar tarafından bu kararların esas, maksat, yetki ve şekil itibariyle kanun ve nizamnameye aykırı olmalarından dolayı açılan iptal davalarına birinci derecede bakmak salâhiyeti Vilâyet İdare Hey'etlerine aittir.

Şu halde bir Kaza İdare Hey'eti, bir Nahiye Müdürünün bu şekildeki bir kararını tetkik edip iptal edemez, ve burada herhangi bir mülâhaza ile takdir hakkını kullanmak lüzumunu duyduğunu Kaza İdare Hey'eti iddia edemez.

8 — Müsavi şartların mevcudiyeti halinde takdir hakkı serbestçe kullanılır :

Bir hadisede tamamen birbirine müsavi şartlar mevcut ise, İdare takdir hakkını serbestçe kullanır. Bu hallerde, kanuni bir mecburiyet yoksa, kura gibi bir usule müracaat etmek mecburiyeti de mevcut değildir. Meselâ: Münhal bir memuriyet için iki talibin müracaat ettiğini farzedelim. Bunların her ikisinin de tahsil durumları ile Memurin Kanununda derpiş edilmiş olan diğer durumları tamamen aynı olsun ve her ikisi de yapılan müsabaka imtihanında aynı numarayı ve dereceyi kazanmış bulunsunlar. Bu halde kanun kur'aya müracaat etmeyi emretmiyorsa, idare bunlardan birini seçip tâyin etmekte takdir hakkım kullanabilir. Ancak bu gibi müsavi şartların bulunduğu hallerde, müracaat sahiplerine daha çok itimat telkin etmek için, kur'a usulüne müracaat etmek ötedenberi bir teamül haline gelmiştir.

9 — Hadisenin ceryan ettiği zaman ve mekân takdir hakkına geniş mikyasta tesir eder :

Her hadise ve her idari muamele aynı mekân ve aynı zaman içinde ceryan etmez. Diğer bir ifade ile hadiselerin ceryan ettikleri yerler ve zamanlar ekseriya birbirlerinden az veya çok ayrı hususiyetler arzederler. Coğrafi şartlar, arazi durumu, halkın örf ve adetleri, gelenekleri, gibi unsurlar bir yerin mekân şartlarını teşkil ettiği gibi, hadiselerin normal veya fevkalâde zamanlarda ceryan etmeleri, yazın veya kışın, hatta gündüz veya geceleyin meydana gelmeleri gibi hususlar da zaman şartlarını ve hususiyetlerini meydana getirirler.

İdare, kanunları ve nizamnameleri tatbik ederken takdir hakkını kullandığı sırada bulunduğu yerin ve zamanın kendine mahsus hususiyetlerini gözönünde bulundurmamak mecburiyetindedir.

Meselâ : Suç işlenmesini önlemek, amme intizam ve emniyetini temin etmek için idarenin alacağı mâni zabıta tedbirleri, büyük şehirlerde, kasabalarda, köylerde, kasabalar arası yollarda, düz veya arızalı arazide, başka başka olacağı gibi, halkı içki ve eğlenceye mütemayil olan yer-

lerle, daha dindar olan mahallerde de keza birbirinden farklıdır Bütün bunlar, mekân farklarını meydana getirir.

Diğer taraftan bu mâni zabıta tedbirlerinin mahiyet ve şumulü. normal zamanlarla, fevkalâde zamanlara, yaz ve kış mevsimlerine, gece ve gündüze göre de değişir.

İdare, takdir hakkını, bu mekân ve zaman hususiyetlerine göre kullanır. Alınacak tedbirlerin şumulü ve sahası bunlara göre tâyin edilir.

Hadiseler hiçbir zaman mücerret değildirler, onlar daima içinde ceryan ettikleri zaman ve mekânın mahsulüdürler ve bu zaman ve mekânın hususiyetlerini taşırlar. İdarenin takdir hakkı da buna müvazî olarak bu hususiyetlere göre istikamet alır....

Eski devirlerde (idarenin kitabı yoktur.) derlerdi. Bu gün idarenin kitabı vardır. Bu kitap şüphesiz kanun ve nizamnamelerdir, mevzuattır. Ancak bunların yanında yukardan beri mahiyetini arzetmeye çalıştığımız bir de takdir hakkı mevcuttur.

10 — Takdir hakka kullanırken kanunun takip ettiği esas maksat gözönünde bulundurulur.

İdare takdir hakkını kullanırken, tatbik ettiği kanunun maksat ve gayesini daima gözönünde bulundurmağa ve hareketlerini buna göre ayarlamaya mecburdur.

Kanunlar bütün teferruatı ihtiva etmezler, idare, hukuk anlayışı ve takdir hakkı ile kanunu aksatmadan yürütmek ve kanunun takip ettiği gayeye ulaşmakla vazifelidir. Bunu misallerle açıklamak mümkündür:

Meselâ : Gayri Menkule Tecavüzün def'i hakkındaki 5917 sayılı Kanun, gayri menkul ihtilâfları yüzünden çıkması muhtemel huzursuzlukları önlemek gayesini takip etmektedir. Ve yine bu kanun, mülkiyete müessir olmamak üzere ve zilyetliği korumak için idareye kesin idareye kesin kararlar almak salâhiyetini vermiştir.

İdare bu kanunu tatbik ederken ve kanunun umumî çerçevesi içinde takdir hakkını kullanırken daima kanunun takip etmekte olduğu bu gayelere uygun düşecek şekilde bir hareket tarzı takip eder. Şu halde idare; alacağı kararlarla daima gayrimenkul ihtilâflarından mütevellit huzursuzlukları önlemeyi, zilyetliği korumayı kendisine hedef ittihaz edecektir. Bu sayededir ki kanunun takip ettiği esas gayeye ulaşılmış olur.

11 — Takdir hakkı, idarenin her kademesinde mevcuttur :

İdaredeki takdir, her derecedeki idare kademesinde görülür. Mevzuatı tatbik etmekle vazifeli bulunan her derecedeki idareci, kendi vazife sahasına giren işlerde bu işlerin hususiyetine ve şümülüne göre takdir hakkını kullanır.

Mevzuatın tatbikatında üst kademeler, alt kademeleri yerine ve lüzumuna göre, tenvir ve irşat ederler. Talimatlar, tamimler, emirler gönderirler. Bütün bunlar mevzuatın iyi tatbik edilmesi gayesini istihdaf eder, mümasil hadiselerde yeknesak bir tatbikatın meydana gelmesine yardım eder. Ve yine bunlar, takdir hakkının daha isabetli bir şekilde kullanılmasını kolaylaştırır.

Ancak, hemen ilâve etmek lâzımdır ki, bütün kanunların, bütün maddeleri hakkında talimatlar ve tamimler çıkarmak ta maddeten imkânsızdır. Şu halde, her kademedeki idareci, zaman ve mekân hususiyetlerini, kanunun esas gayesini gözönünde bulundurarak dikkatli, tecrübeli ve bilgili bir kanun anlayışı içinde olgun bir takdir hakkı ile vazife görmek durumundadır.

Mevzuat, idarenin takip edeceği umumi yolu çizer, idarenin riayet etmek mecburiyetinde olduğu umumî kaideleri gösterir. Kanunun çizdiği bu umumî yoldan ayrılmamak şartıyla amme hizmetlerini yürütmek ve gayesine ulaştırmak idarenin en başta gelen vazifesidir.

BELEDİYE MEMURLARININ TEDAVİ MASRAFLARI

Mülkiye Müfettişi
Yazan : Osman Meriç

Tedavi şekilleri ve tedavi masrafları Memurların malî ve içtimai durumlarla alakalı bir mevzu olmakla beraber burada umumi olarak memurların hukukî vaziyetlerine kısaca temas etmek yerinde olur. Malumdur ki ; Devlet memurlarının hukukî vaziyetleri objektif hukuk kaidelerde tanzim olunur. Bu bakımdan vaziyetinin tâyininde şahsının rolü yoktur. Sıfat ve derecesi esas ittihaz edildiği için aynı sıfat ve derecede olanların durumlarının farklı olmaması iktiza eder. Hukukî vaziyetinin tâyininde rıza ve muvafakatına lüzum olmadığından Devlet ve İdare Objektif bir surette bunu değiştirebilir. Yalnız Amme hizmet teşkilâtında bulunanların hepsinin hukukî durumlarını aynı şekilde kabul etmek mümkün değildir. Bir kısım amme hizmetleri de muvakkat, istisnâ ve arızı bir surette idare hesabına şahsî bir faaliyet icra eden kimseler tarafından yürütülmektedir. Bazı İdare Hukuku bilginlerinin «Yardımcı» tabirde ifade ettikleri bu kimseler İdarenin daimî, sabit ve normal kadrosuna dahil değildirler. Memurin kanunumuzun birinci maddesi bunlar hakkında «Devlet işlerinde ücretle kullanılan ve Memurin sicilinde mukayyet bulunmayan ve memurun Hukuk ve salâhiyetinden müstefit olmıyan kimselere müstahdem denir» ifadesini kullanmış ve böylece yardımcıların bir kısmını Müstahdem namı altında toplamıştır. Bunların birincilerden farklı elan en mühim ciheti Memurların Hukukî vaziyetleri Objektif bir vaziyet olduğu halde yardımcıların hukukî vaziyetlerinin esas itibarile sübjektif ve akdî oluşudur. Devlet Muvakkat mahiyette olan ve hizmet kaidelerine tâbi tutulmasına zaruret bulunmayan işleri yardımcılarına hususî bir iş sahibi gibi akitle tevdi eder. Bu akid işin ehemmiyet derecesine göre İdarî bir mukavele olabileceği gibi bir hususî Hukuk mukavelesi, bir hizmet akdi de olabilir. Nitekim Memurin Kanunumuzun 3 üncü maddesi «Müstahdemlere Mukaveleleri mucibince muamele olunur. Mukavele bulunmadığı takdirde bunların tarz ve şeraiti istihdamları dairei aadiesince tesbit olunur. Bu şartları kabul ile hizmet deruhde edenlerin bigünâ talep ve şikâyete hakları olamaz» hükmünü vaz etmekle bunu ifade eylemiştir. Daire ya bunlarla mukavele yapar veyahut müstahdemlerin istihdam şartları mı evvelden yaptığı bir talimatname ile tesbit ve ilân eder. Bazan da

yardımcılarla kendi arasındaki akid serbestisini tahdit eyleyecek kaideleri kanunlarla vaz eder. Meselâ; bizde Devlet Bankaların Ajanlarına çok yüksek mâli menfaat temin etmelerine mâni olmak için buralarda çalışan müstahdemlerin alabilecekleri ücretleri 3659 sayılı kanımla tanzim ve tesbit etmiştir.

Bu izahatımız Devlet 'Memurlarının Hukukî durumlarına tealluk etmektedir. Yazımızın konusunu teşkil eden belediye memurlarının içinde buldukları hukuki vaziyet ise farklıdır. Belediye memurları Devlet memurları statüsüne tâbi değildir. Zira memurin kanununun 1 inci maddesine : (Kendisine devlet hizmeti tevdi olunan ve sicilli mahsusunda mukayyet olarak umumî veya hususî bütçelerden maaş alan kimsese memur denir) şeklinde vaz edilen hükmün yaptığı tarif, Belediye memurlarını içerisine almamaktadır. Burada her şeyden önce maaşın hangi bütçeden verildiği hususu ajanın memur statüsüne girip girmediğini tayinde esas alınmaktadır. Nitekim Devlet Şurası Deavi daireleri umumî hey'etinin bir kararında «Umumî bütçe tabirinden maksat Devlet Bütçesi ve hususî bütçeden de Vilâyet hususî idare bütçeleri maksut olduğu ve belediye bütçelerinin bu iki bütçeden ayrı buldukları Büyük Millet Meclisince akdemce mesbuk karar iktizasından olmasına ve şu karar mucibince belediye bütçesi umumî ve hususî bütçeden madut olmayacağına.....» denilmektedir. (x)

Kararda bahsedilen B.M.M. kararında ise «Umumî bütçe ile Devlet Bütçesi ve Hususî bütçe ile Vilâyetlerin hususî bütçeleri kasedilmiş olup, Belediye bütçelerinin bu iki bütçeden ayrı bulunmasına mebni belediye memurlarının memurin kanunun birinci maddesinde mezkûr devlet memurları âdâdına dahil bulunmadıkları» beyan edilmektedir. (xx)

Böylece gerek B M.M. nin tefsir kararı ile gerekse Devlet şurası içtihadı ile belediye memurlarının memur statüsünün dışında kaldıkları tereddüde meydan vermeyecek şekilde tebellür etmiştir.

Bununla beraber devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair 3656 numaralı kanunun 23 ncü maddesi «Mülhak bütçeli idarelerle hususî idareler ve belediyeler dahi bu kanun hükümlerine tabidir» hükmünü ihtiva etmektedir ki buna göre kadroları Vekiller Heyetince tasdik edilmiş bulunan belediye memurları da mali hukuk bakımından devlet memurları ile aynı vaziyette tutulmuştur. Bu memurlar devlet memurları statüsüne tâbi olmamakla beraber mahsus bir statü ile durumları tâyin

---

(x) = E : 37/321, K : 37/308

(xx) = 24/12/928 Gün ve 438 sayılı tefsir.

ve tespit edilmiştir. Belediye memur ve müstahdemler nizamnamesi bu maksadı temin için vaz olunmuş ve memurun kanununun esaslarına uygun objektif kaidelerle gayeyi gerçekleştirmiştir. Bu bakımdan kadrolu belediye memurlarının vaziyeti de akdi bir vaziyet sayılamaz. Bunlar da alelade yardımcı ajan olamaz. Belediyelerde de yardımcı ajan durumunda olanlar yine müstahdemlerdir.

Bizde kanun vazı memur statüsünün kanunlarla tanzimi sistemini tercih etmiştir. Ancak belediye memurlarının statülerinin tanziminde nizamname esas alınmıştır. Nizamname ile belediye memurlarının hukukî vaziyetleri tespit edilirken ana hatları itibarile memurun kanunu esaslarına sadık kalınmış, hatta bazı hususlarda idareye mükellefiyet tahmil etmek ve belediyede hizmet alanları korumak gaye ittihaz edilmiştir. Mevzulunuz olan belediye memurlarının tedavi masrafları hususunda Belediye memur ve müstahdemleri nizamnamesinin 73 üncü maddesine «Belediye tabipleri, belediye hastahaneleri, belediye memur ve müstahdemleri ile zevç ve zevcelerini ve reşit olmıyan çocuklarını ve kanunen intak ve iâşe ile mükellef olduğu ailesi efradını parasız tedavi ederler şeklinde vaz edilen hüküm buna misaldir.

Memurin kanununun 84 üncü maddesinin 3335 sayılı kanunla muaddel «D» bendi: «Yedinci ve ondan aşağı derecelerde bulunan memurlardan (Kadro dolayısıyla açıkta kalan memurlar dahil) memleket dahilindeki resmî ve hususî müessesatı sıhhiyede tedavileri lüzumu fennen sabit olanların tedavi ve yol masrafları ve Devletçe tedavi ettirilmekte iken vefat edenlerin cenaze masrafları mensup oldukları daire bütçesinden verilir», 87 inci maddesi de «Hükümet ve İdareî -Hususiyeye ve Belediye tabipleri memurlarla nafakası bunların üzerine vacip olan aileleri efradını meccanen tedavi ederler» hükümlerini ihtiva etmektedir. Gerek bu hükümler ve gerekse Memurların tedavi şeklini yeniden düzenleyen ve bu arada 84 inci maddeyi de ilga eden ve meriyette bulunan 4598 sayılı kanun sadece Memurin statüsüne dahil memurları şümulüne almakta Bütçeye bağlı D ve E cetvellerine dahil geçici ve çeşitli hizmetlileri yani yukarıda temas ettiğimiz statünün dışında kalan yardımcıları tedavi bakımından mâli bir imkân sağlamamış bulunmaktadır. Buna mukabil Belediye memur ve müstahdemler Nizamnamesi Müstahdemlere ve Müstahdemlerle Memurların efradı ailelerine tedavi imkânını bahşetmiştir.

3656 sayılı kanuna tâbi memurların tedavi şekilleri ve tedavi masrafları hususunda Maliye Vekâletince zaman zaman açıklamalar yapılmış. Divanı Muhasebatça da, intikal eden hadiseler dolayısıyla, kararlar

verilmiş ve ayrıca da meslekî mecmualarda yapılan neşriyatlarla konu tetkik ve tahlile tâbî tutulduğundan tereddüdü mucip bir husus kalmamak suretile aydınlanmış ve müstekar bir tatbikat da yer etmiş vaziyettedir. Bilhassa bu İçtimaî ve mâlî problem hakkında Divanı muhasebat azası Rağıp Ögel'in İdare mecmuası okuyucularına sunduğu faideli neşriyatım zikretmek yerinde olur.

Ancak mevzuun umumî olarak tahliline hasredilen bu yazılarda münhasıran 3656 sayılı kanuna tâbî memurların durumuna temas edilmiş ve bugün hükmü carî bulunan 4598 sayılı kanun ve bunun tatbik tarzına dair çıkarılan Talimatname hükümlerde 3201, 912 ve 2771 sayılı kanun hükümlerine tâbî olmaları bakımından özellik gösteren emniyet teşkilâtı mensuplarile subay ve askeri memurların durumları incelenmiştir.

Yazımızın çerçevesi ise ayrı bir memur statüsüne tâbî olmaları cihetinden özellik arz eden belediye memur ve müstahdemleri ile efradı ailelerinin tedavi şekilleri ve tedavi masraflarıdır.

Yalnız burada bütün memurları alakâlandırması bakımından memurun kanununun 87 nci maddesine temas etmeyi faydalı bulduk. 4598 sayılı kanun ilga edilen kanun hükümlerini taadadî olarak zikretmiş ve bu kanuna aykırı diğer hükümlerin ise ilga edilmiş olduğuna dair bir hüküm vaz etmemiştir. Bu bakımdan Memurin kanununun 87 nci maddesi halen mer'idir. 1926 yılından beri yürürlükte bulunan ve hükümet, idarei hususiye ve belediye tabiplerine memurlarla nafakası üzerlerine vacip olan efradı ailelerini meccanen tedavi etmek mükellefiyetini yükleyen bu madde tatbikatta çok dar tefsir edilerek sadece hastalık halinde memurun muayenesine inhisar etmiş, memurların efradı ailelerinin muayenesi bile kanunî bir mükellefiyetten ziyade bu doktorların bir lütfu olarak telâkki olunmuştur. Bu vesile ile hem bu maddedeki, «Tedavi» tabirine de temas etmek yerinde olur. Tedavi, tıp lûgatında muayyene ve teşhisten farklıdır Muayene, teşhis ve ilâç vermeyi de içerisine alan daha geniş bir kapsamı ifade eder. Ancak hükümet ve belediye tabiplerinin mensup oldukları dairelerde verecekleri veya zerk edecekleri ilâç bulunmayabilir. Zikrettiğimiz maddelerdeki tedavi tabiri ile bu doktorlar tarafından yazılacak reçete bedellerinin memurun mensup olduğu daire bütçesinden ödeneceği ifade edilmek istenilmiştir. Belediye memurları dolayısıyla intikal eden ihtilâflar münasebetile Devlet Şurası tarafından verilen aşağıda temas edeceğimiz kararlardan da tedavi tabirinin bu mânada alındığı anlaşılmaktadır.

3656 Sayılı kanıma tâbi memurların 4598 sayılı kanuna tevfikân vukubulan tedavi şekilleri ve tedavi masrafları hususunda müstakar bir tatbikat seyrettiği hakle sarîh nizamname hükmüne rağmen belediye memur ve müstahdemleri ile aileleri efradının tedavi şekilleri ve tedavi masrafları hususunda tatbikatçılar son yıllarda mütereddît kalmış bilhassa belediyeler üzerinde bazı ahvalde merkezi otorite olarak vesayet hakkını kullanan Dahiliye Vekâletinin bu konuda yaptığı açıklamalar mevzu vuzuh verememiş, bilakis tatbikatçıların tereddüdünü daha fazla arttırmıştır.

5/9/949 Gün ve 622-411/12227 sayılı Vekâlet tamiminde; ‘Belediye memur ve müstahdemler nizamnamesinin 73 ncü maddesi; belediye tabiplerinin belediye hastahanelerinin belediye memur ve müstahdemleri ile aileleri efradını parasız tedavi edeceklerini âmir bulunduğuna göre, çeşitli hizmetlerin hastalıklarında tedavi reçetelerinin bu hükme istinaden belediyelerce sağlanması mümkündür» denilmektedir.

17/4/957 Gün ve 621-332/4226 sayılı bir tamimde de bu konu izah olunmakta ve tamimin birinci maddesinde Belediye memurları 3656 sayılı kanuna tâbi bulunduğundan bunlara 4598 sayılı kanunun 9 uncu maddesi ve yönetmelik hükümleri dairesinde yol ve tedavi masrafı verileceği, ikinci maddesinde de belediye memur ve müstahdemler nizamnamesinin 73 ncü maddesine tevfikân müstahdemlerin belediye tabipleri ve belediye hastanelerince tedavi edilecekleri, belediye hastahanelerinde yapılan tedavi dolaysile ilâçların da hastahanelerce verilmesinin icap ettiği, belediye tabiplerince ayakta yapılan muayene sonunda verilen reçete bedellerinin belediyece ödenmediği takdirde tedavinin yapılmamış olacağı,, bunun için belediye tabiplerince verilen resmî antetli reçete bedellerinin belediye bütçesinden ödenmesinin nizamname hükmüne uygun bulunduğu izah olunmaktadır. Bu tamimlere rağmen tatbikatta birlik ve benzerlik sağlamak amacı, ile yapılan 22/7/955 gün ve 622-414-370/13954 sayılı bir tamimde ise 4598 sayılı kanım ve bunun sureti, tatbiki halindeki talimatnamenin 9 uncu maddelerine istinat edilmekte ve bu hükümlerin belediye memurlarına hariçten aldıkları ilâç bedellerinin ödenebilmesi için, bunların ancak belediye veya resmî hastahanelerde yatarak veya ayakta tedavi görmelerine müessese doktoru raporu ile lüzum gösterilmiş olması ve tedavi maddelerinin yatarak tedavi sırasında gösterilen tıbbî lüzuma müsteniden hasta tarafından hariçten tedarik olunması şartına istinat edilmekte ve bu hükümler karşısında belediye memurlarının aile ve çocukları ile müteferrik müstahdemler hakkında belediye doktorunun vermiş olduğu reçeteye müsteniden ilâç bedellerinin tediyesine imkân bulunmadığı neticesine varılmaktadır.

Mesele, 4598 sayılı kanun ve bunu sureti tatbikini gösteren talimatname ve belediye memur ve müstahdemler nizamnamesinin alâkalı hükümleri kâle alınmak suretile kül halinde incelenmediğinden son tamimle ilk iki tamimde tam aksi kanaat ve neticeye varılmıştır. Vekâletin bir biri ile tezat teşkil eden bu tamimlerine mukabil Devlet Şurası bu konuda müstekar bir görüşe sahip bulunduğunu, akseden olaylar münasebetile, verdiği kararlarla teyit etmiş bulunmaktadır. Dahiliye Vekâletince; tereddüdün izalesi maksadile bilhassa belediye memurlarının hasta olan çocuklarını belediye hastahanesi addedilmeyen başka hastanelerde tedavi ettirmeleri halinde, tedavi masraflarının ödenip ödenmeyeceğine dair Devlet Şurasından istişari mütalea talep edilmiş, İkinci daire tarafından zikrettiğimiz hükümler gözden geçirildikten sonra: «3656 Sayılı kanun hükümlerine tâbi oldukları cihetle belediye memurları çocuklarının memur ve müstahdemlerin mensup buldukları belediyelere ait hastahaneler dışında kalan resmî veya gayri resmî her hangi bir hastahane tedavileri halinde tedavi masraflarının ve ilâç paralarının tediyesine imkân olmadığı» şeklinde verilen karar Genel Kurulca da 16/6/952 gün ve 52/145, 52/138 sayı ile tasvip edilmiştir.

Yine ailesini kaplıcada tedavi ettiren İstanbul belediyesi mezbaha veterinerlerinden birisinin kaplıcadaki tedavi masraflarının ödenmemesi üzerine Devlet Şurasına yaptığı müracaata karşı durum Beşinci daire tarafından tezekkür edilmiş ve 8/11/951 gün ve 51/2919, 51/2826 sayılı kararla «Belediye memur ve müstahdemler nizamnamesinin 73 ncü maddesinin belediyeye yüklediği mecburiyet, memurların zevç ve zevcelerinin ve reşit olmayan çocukların ve kanunen infak ve iâşesi ile mükellef olduğu ailesi efradının belediye tabip ve hastahanelerince meccanen tedavi edileceği merkezinde olup, bunlara diğer sıhhi müesseselerde tedavi ettirmek mecburiyetinde bulunmadıkları» gerekçesile dava reddedilmiştir.

Bu kararlardaki esbabı mucibeler de göstermektedir ki İdarî kaza uzvumuz da tedavi tabirini muayene, teşhis ve ilâç vermeyi de içine alan bir muamele olarak almakta ve nizamnamenin 73 ncü maddesine göre de memurların efradı ailelerinin memurların mensup buldukları belediyelere ait hastahanelerde tedavileri ile buna dair masraflarının tediyesini kabul etmektedir.

Devlet Şûrasının görüşü mevzuata uygundur. Dahiliye Vekâleti 1955 yılında yaptığı son tamimde 4598 sayılı kanunun şümülüne giren memurlara tealluk eden hükümleri ele almakta ve bunlardan hareketle belediye memurlarının aile ve çocukları ile müteferrik müstahdemler hakkında belediye doktorunun vermiş olduğu reçeteye müsteniden ilâç bedelle-

rinin belediyelerce ödenemeyeceği neticesini çıkarmaktadır. Halbuki mesnet alınan hükümler belediye personelinden sadece 3656 sayılı kanuna tâbi olanların tedavi durumlarını ilgilendirir.

Yukarıda da temas ettiğimiz veçhile belediye memur ve müstahdemler nizamnamesi özel bir statüdür. Her ne kadar 3656 sayılı kanunun 23 üncü maddesine (Mülhak bütçeli idarelerle, hususî idareler ve belediyeler dahi bu kanun hükümlerine tabidir) şeklinde hüküm vaz edilmiş ve memurlar arasında mâli hukuk bakımından eşitlik sağlanmak istenilmiş ise de bu hükümle sadece kadroları Vekiller Heyetince tasdik edilmiş belediye memurları kastedilmiştir. Belediye müstahdemlerinin bu madde ile alâkası yoktur. Teadül kanununa konulan böyle bir hükümle de özel bir statüye tâbi olan kimselere tanılan hakların kaldırılması mümkün değildir.

Ancak devlet teşkilâtında hizmet gören müstahdemlere ve aileleri efradına tedavi imkânları sağlanmadığı halde belediye müstahdemlerinin ve efradı ailelerinin belediye tabiplerince ve belediye hastahanelerince meccanen tedavilerinin yapılmasının hak ve nasafete uymıyacağı derpiş edilebilir. İşte burada yazımızın baş tarafında temas ettiğimiz müstahdemlerin hukukî vaziyetlerinin esas itibarile sübjektif ve akdî oluşunu ve memurin kanununun müstahdemlerle istihdam edenler arasında mukavele yoksa bunların tarz ve şeraiti istihdamları dairei aidesince tespit olunur şeklindeki 3 ncü maddesi hükmünü hatırlamak gerekir. Bunun için belediye memur ve müstahdemler nizamnamesinin 73 ncü maddesi idare hukuku esaslarına da uygundur. Bu bakımdan biz bu maddenin aynen mer'î bulunduğu ve bu maddeye dayanılarak belediye müstahdemleri ile, memur ve müstahdemlerin aileleri efradı hakkında belediye tabiplerince verilecek reçeteye müsteniden ilaç bedellerinin belediyelerce ödenmesinin ve belediye hastahanelerince de bunların meccanen tedavilerinin yapılmasını nizamname hükmü iktizasından olduğu kanaatındayız.

Bu konuda henüz divanı muhasebatça tetkik ve karara bağlanmış bir olaya rastlanmamıştır. Bu da şimdilik divanı muhasebatın belediye hesaplarını sarf evrakını tetkik etmeden kesin hesap cetvelleri üzerinden tetkik ve muhakeme etmesinden ve belediye muhasiplerince de buna dair bir olayın buraya intikal ettirilmemiş bulunmasından ileri gelmektedir. Ancak 5999 sayılı kanunla 2514 sayılı kanunun 14 ncü maddesine eklenen fıkra ile Divanı muhasebat Umumî Heyetine mülhakata ait vizenin mahallinde veya vilâyet merkezlerinde sarfdan sonra olmak üzere

yapılmasına karar verme yetkisi tanınması ile murakıplar tarafından son yıllarda belediyelere ait sarf evrakının da tetkikine başlanmıştır.

Halen bazı belediye muhasipleri nizamnamenin 73 ncü maddesini uygulamakta, bir kısımları ise Dahiliye vekâletinin son tamimine uymak suretile müstahdemlerle memur ve müstahdemlerin efradı ailelerini belediye tabiplerince verilen reçetelerdeki ilâç bedellerini tediye eden imtina etmektedirler.

Belediye muhasebe usulü nizamnamesinin 27 nci maddesine tevfikân masrafın kavanin, nizamât hükümlerine muvafık bulunmamasının mâli mes'uliyeti muhasibe ve deruhdei mes'uliyet halinde amiri itaya ait okluğundan dahiliye vekâletinin tedavi masraflarının ödenmemesine dair yaptığı tamim belediye mensubunu ilgilendiren bu konunun tatbikatım muhasiplerin takdirlerine terk ederek aynı statüye tâbi hizmet erbabını farklı muameleye tâbi tutmak da hem İçtimaî adaletle hem de hak ve nasafetle bağdaşmaz.

Evvel emirde Vekâletin tereddüt yaratan ve evvelki tamimleri ile tezat teşkil eden 1955 yılında yaptığı en son tamimin kaldırılması ve bilhassa mâli mes'uliyetlere sıhhatli bir mesnet teşkil edecek olan Divanı Muhasebatın da bu konudaki noktaî nazarının bir an önce açıklanması temennimizdir.

TERCÜMELER

TÜRKİYE'DE İDARE MESLEĞİ MENSUPLARINI YETİŞTİRME TEŞKİLÂTI

Prof. Dr. Albert Goriline ve de
Dr. Arif Papaslıoğlu

İngilizceden Çeviren
Muharrem Balasayđun

Türk İdare teşkilâtının çok eski bir gelenek ve an'anesi vardır. Bu sistemin menşei Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş yıllarında başlar. İmparatorluk büyüyüp fetholunan memleketler halkı'nın idaresi zaruretleri belirlediğçe vilâyetlerin İdarî teşkilâtı da aynı sür'atle inkişaf etmiş ve sözü edilen gelenek ve an'ane bilhassa vilâyet teşkilâtında kendini göstermiştir. Vilâyet memurlarının yetiştirilmesi ihtiyacı ise gittikçe artan bir şekilde, daha Fatih zamanından beri his olunmuştu. Bu ihtiyacı karşılamak maksadiyle «Sarayda Mülkiye âmir ve memurlarının yetiştirilmesi için bir mektep kurulmuş ve yüksek mevkilere yapılan tâyinlerle sarayın ruh ve adetleri ülkeye şamil olacak surette genişleyüp yayılmıştı.» (1) Bu suretle enderun = Yâni Saray mektebi = idarecilik tedris olunan mekteplerin ilki olarak tesis olunmuştu. Burada Musiki, Fıkıh, Edebiyat, Askerî talim, ve terbiye gibi dersler meyanında Devlet idaresi ve teşrifat usulleri de öğretilmekte idi. Memurların personel hizmetlerini tanzim ve tedvir etmek üzere yabancı memleketlerde halen mevcut bulunan Civil Service teşkilâtının Osmanlı İmparatorluğu-devrinde mevcudiyetine işaret etmek mümkün olduğu gibi bunun uzun zaman için, dünyanın en ileri teşkilâtı olduğu da kabul edilmektedir.

Mülkiye memurları yetiştirme teşkilâtı dört sınıfa ayrılmakta idi. (2)

1 — Mülkiye sınıfı, tadrise tâbi tutulan bu sınıf mensupları yukarda sayılan dersleri görürlerdi;

2 — Fıkıha ve İlmiye sınıfı; O zamanın medreselerinde 15 yıl ders gördükten sonra yetiştirlerdi.

(1) H. A. R. Gibb and Herald Boiven Lslemic Socceety and the West =İllâm alemi ve Garp medeniyeti Oxsford Üniversity press 1950 page 71

(2) Muasır Türk hukukçuları bu teşkilâtı, İngilterenin bugünkü Civil Service teşkilâtının ana hatlarıyla mukayese etmektedir.

3 — Seyfiye sınıfı; Askeri birliklerde yetiştirilirdi.

4) — Kalemiye sınıfı : Memuriyette bilfiil çalışarak yetiştirme usulüne tâbi tutulurdu.

Bu teşkilâtın kuruluşu ile alâkalı mevzular haricinde saray, idarenin çalışmasına müdahale etmekten çekinirdi. Her sınıf için ayrı ayrı yazılı talimat mevcut olup, gözdelerin kayırılması asgarî hadde bulunduğu gibi, memurların hizmete almışları, terfileri, yetiştirilme ve refahları için en ince teferruatına kadar işlenmiş kaideler bulunurdu. (3)

İmparatorluğun inkırazı ile beraber yetiştirme teşkilâtı da son bulmuş ve 1839 da başlayan ıslahat harekâtı Mülkiye Mektebinin tesisine müncer olmuştur. Birçok değişikliklerden geçtikten sonra bu mektep halen Ankara Üniversitesinin Siyasal Bilgiler Fakültesi haline girmiştir.

Bütün bu değişikliklere ve 100 senelik bir maziye rağmen Mülkiye Mektebinin başlıca hedeflerinden biri müstakbel Türk -idarecilerini yetiştirmek olmuştur.

Meslek mensubu elemanlar yetiştirilmesi bakımından Türk idareciliğinin gelenek ve an'ane itibarıyla çok uzun ve şerefli bir maziye sahip olduğu açıkça görülmektedir. Her ne kadar Türkiye'nin iktisaden az gelişmiş olduğu söylenebilir de idare âmirlerinin yetiştirilmesi için bu memleket iyi gelişmiş bir servise malik idi, bu itibarla, kendi mülkî memur yetiştirme teşkilâtını ıslah etmek ihtiyacında bulunan diğer az gelişmiş memleketlerin, Türkiye'de bugün mevcut bulunan idareci yetiştirme teşkilâtını incelemeleri faydalı olacaktır.

Bu etüt yukardaki mülâhazalar dolayısıyla 3 kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda Devletin umumî idaresiyle Vilâyet idaresi birbirlerinden tefrik edilecek ve vilâyetleri meydana getiren teşkilâtın umumî bir tasviri yapılacaktır.

İkinci kısımda Türk Hükümetinin vilâyetler teşkilâtına ait personel muamelâtı ile idarede meslek memurlarının yetiştirilmesi konuları incelenecektir. III. cü kısımda ise diğer az gelişmiş memleketler için kıymetli olabilecek bilgilerin istihsaline gayret edilecektir.

---

(3) Dr. Sıddık Sami Onar, İdare İlimi ve İdare Hukuku Bakımından Türkiye'nin İdarî ve hukukî bünyesinin geçirdiği istihaleler ve bugünkü durumu, «Tahir Taner Armağanı» İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Neşriyatı, 1956, Sahife 260, 299.

KISIM : I

Devlet İdaresi ve Vilâyet İdaresi

Türkiye'nin Memurin Kanununda devletin umumî idaresi ile Vilâyet idaresini birbirinden ayıran muayyen bir tefrik mevcut değildir. Bununla beraber, Devlet memuriyetine insitab eden bir Türk genci, memleketin her hangi bir yerinde idare Amirliğine gönderildiği için, tatbikatta Vilâyet İdaresine delâlet edecek bir hizmetin mevcudiyetinden bahsetmek mümkündür. Vilâyetler Teşkilâtının ihtiyacı olan İdare Âmirlerini temin vazifesi merkezî hükümetin bir ajanı olan Dahiliye Vekâletine aittir. Mülkî teşkilâtın idare mesleğine mensub olan memurların bu Vekâlet gönderir. Aşağıda görüleceği veçhile, İdarecilik Hizmeti belirli bir meslek olarak genç mezunları beklemektedir. Bu meslek dahilinde bir vazifeden diğerine nakil keyfiyeti oldukça mahduttur. Bu sebepten dolaydır ki, her hangi bir vilâyetten ayrılış halinde, Dahiliye Vekâleti ile alâka kesilmez ve bu Vekâlette alınan vazife yine vilâyetlerle alâkalı bir hizmetten ibaret kalır.

Vilâyetlerin İdare Teşkilâtı :

Türkiye'nin bu günkü Vilâyet İdaresinin temeli Anayasa Kanununda mevcuttur. Bu kanun bütün memleketi, Vilâyetler, Kazalar ve Nahiyeler olmak üzere üç İdarî kademeye ayırır. Bu itibarla her Vilâyet tâli birer İdarî bölüm olan kazalara ve her kaza da aynı veçhile nahiyelere münkasemdir. Anayasa Kanununda mevcut bulunan bu hükümlerin icrasını temin maksadı ile iki ayrı kanun kabul edilmiştir. Bunlardan biri 1913 tarihli İdareî Umumiyei Vilâyet Kanunu'nun İdareî Hususiyei Viyet'e mahsus bölümü, diğeri de 1949 yılında kabul olunan İl İdaresi Kanunu'dur. Bu kanunlar Vilâyet, Kaza ve Nahiyelerin idaresine ait hükümleri ihtiva etmektedir.

Bugünkü Türkiye toprakları 66 vilâyete ayrılmıştır. Bu vilâyetler dahilinde 493 kaza, ve 940 nahiye vardır. [*]

---

[*] Vilâyetlerimiz sayısı 7001 Numaralı kanunla halen 67 olmuş ve kazalarımızın sayısı da 7033 sayılı kanunumuzdan sonra şimdi halen 536 ise de 1960 yılında yekûnu 750 i bulacaktır. Nahiye adedi değişmemektedir.

Vilâyetin umumî idaresi ile görevli ve bizim bu incelemede tetkik edeceğimiz üç memur vardır. Bunlar da Vali, Kaymakam ve Nahiye Müdürüdür. (4)

TABLO : I.
İdarî taksimat birimlerinin adedleri ve
herbirinin başında bulunanlar [*]

İdari taksimat birimi	Vazifeli memur	Aded
Vilâyet	Vali	66
Kaza	Kaymakam	493
Nahiye	Nahiye Müdürü	940

Bu vilâyetlerdeki idare âmirlerinin direktif ve emri altında çalışmak üzere her ne kadar vekâletler merkez teşkilâtının mütehasıs elemanları mevcut bulunmakta ise de, gerek kısmen mahallinde hizmete alınmış olmaları ve gerek idare mesleğine dahil bulunmamaları hasebiyle kendileri bu etüde dahil edilmemişlerdir.

Vilâyetlerin muhtelif kademelerinde iskân, diyanet işleri (müftülük), maarif, ticaret, jandarma, nüfus, hukuk işleri, emniyet, nafia, sıhhat ve İçtimâî muavenet, orman, ziraat ve veteriner olmak üzere çeşitli mütehasıs eleman bulunmaktadır. Bunlar esas itibariyle vilâyet merkezinde bulunurlarsa da kazaların ehemmiyet ve büyüklüğüne göre kaza teşkilâtında da bunların tali mensupları mevcut olabilir. Şu cihete dikkat etmek lâzımdır ki, ticaret (bölge müdürlüğü) ve nafianın kazadaki teşkilâtı olmadığı gibi iskân, ticaret, emniyet, maliye, müddeiumumilik, orman, ziraat ve veteriner teşkilâtı nahiyelerde mevcut değildir.

Görülüyor ki, vilâyetler teşkilâtı teferruatlı bir plân arz etmektedir. Bu etütte idare mesleği mensuplarından sadece Vali ve Kaymakamlar nazara alınacaktır.

(4) Nahiyelerden yalnız 200 kadarı tam teşkilâtlı haldedir. Bugünkü temayül tam teşkilâtlı hale getirilen nahiyelerin kaza haline ifrâ merkezindedir. Bu cihet 93 nahiyede kendini göstermiş ve bugün halen 107 tam teşkilâtlı nahiye kalmıştır. Nahiye teşkilâtının başında her ne kadar idare âmiri olarak bir Nahiye Müdürü bulunmakta ise de, Müdürler bu etüdün esas konusu olarak ele alınmamışlardır.

[*] Bu tablo 1956 yılındaki duruma görelerdir.

KISIM : II.
Vilâyetler teşkilâtındaki İdare Âmirlerinin
mesleğe kabul ve yetiştirilmeleri işleri

Türk Hükümeti, vilâyetlerin idare amirliği teşkilâtında vazife görecek personelini Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri mezunlarından tâyin eder. Bundan başka Hükümet, orta, lise ve yüksek okullar derecesindeki bursları sayesinde memleketin çeşitli bölgelerinden gelen kimseleri hizmete almağa muvaffak olmaktadır.

Vali ve Kaymakamların menşec bölgelerine ait bir inceleme, bunların Türkiye'deki çeşitli coğrafya bölgelerinden geldiklerini ortaya koymaktadır.

TABLO : II.

Vali ve Kaymakamların menşec bölgelerini gösterir tablo

Bölge	Vali [*]		Kaymakam [**]	
	Adet	%	Adet	%
İstanbul	15	20	40	12
Karadeniz	10	14	41	12
Orta Anadolu	15	21	75	22
Doğu Anadolu	5	7	37	11
Batı Anadolu	11	15	88	26
Güney Anadolu	3	4	26	8
Güney Doğu Anadolu	9	12	19	6
Türkiye'nin bugünkü hudutları haricinden	5	7	12	3
	Yekûn 73		150	338
			100	

[*] Rakamlar Dahiliye Vekâletinden alınmıştır.

[**] Rakamlar Siyasal Bilgiler Fakültesi tarafından Kaymakamlara dağıtılan soru kâğıtlarından çıkarılmış olup, cevap verenlerin miktarı % 65 olmuştur.

Her ne kadar İstanbul birçok devlet memurlarının doğum yeri ise de, Orta ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin de yukarıdaki tabloda temsil nisbetlerine dikkat etmek yerinde olur, Orta Anadolu'dan, Valilerin % 21 ini teşkil eden 15 Vali ile Kaymakamların % 22 sini bulan 75 Kaymakam çıkmıştır. Doğu Anadolu için bu rakamlar 5 (% 7) ve 37 (% 11) dir. Güney Doğu Anadolunun 9 (% 12) ve 19 (%6) dan ibaret olan rakamları fevkalâde seyrek nüfuslu ve çok az inkişaf etmiş olan bu bölge için gayet yüksek nisbetler ifade etmektedir. Muayyen bir etüt ve araştırma ile tevsik edilmiş bulunan bu hal, idare âmirlerinden büyük bir kısmının şehirlerden ziyade köylerde veya kasabalarda doğmuş olduklarını ortaya koymaktadır.

TABLO : III.

Vali ve Kaymakamların doğum yerlerine göre şehir ve köylerden gelişlerini mukayese eden tablo

Vazifelilerin doğum yerleri	Valiler		Kaymakamlar	
	Adet	%	Adet	%
Vilâyet Merkezi	44	60	129	38
Köy veya Kasaba	24	33	197	58
Bugünkü Türkiye dışından	5	7	12	4
Yekûn	73	100	338	100

Köy veya kasabaların bu nisbette temsil edilmeleri Vali ve Kaymakamların menşe bölgeleri itibariyle çok çeşitli yerlerden geldiklerini göstermektedir.

Vali ve Kaymakamların İçtimaî menşelerinin de, coğrafi menşelerine ait bilgilerin ışığı altında incelenmesi dikkata şayandır. Bunların en büyük kısmı orta veya daha yüksek sınıfta memur olan babaların çocuklarıdır. Bununla beraber, daha aşağı kademelerdeki memurların, küçük esnafın ve çiftçilerin temsiline ait çok alâka çekici bir nisbet mevcuttur. Fransız teşkilâtıyla mukayese edildiği vakit İçtimaî menşeleri ne olursa olsun ve Türkiyenin her neresinde mukim bulunmuş olurlarsa olsunlar genç Türk idarecileri Türk devlet teşkilâtında vazife alma hususunda Fransa'dakinden çok daha elverişli fırsatlara maliktirler. (5)

Bu idarecilerden bir çoğunun halk tabakaları arasından geldikleri ve Türk Cemiyetini teşkil eden her zümre ve tabakanın müşküllerine ve ihtiyaçlarına karşı sempatik davrandıkları aşikârdır. Bunlar daha dün bir İçtimaî seviyeden daha yüksek bir İçtimaî seviyeye muvaffakiyetle intikal etmişler ve Türk idare teşkilâtındaki bu İçtimaî seyyaliyet mükemmel bir vasıf olarak belirtilmiştir.

Bütün İçtimaî zümre ve tabakalardan pek çok Türk genci celbetmiş olan Türk burs sistemi bu sosyal intikalî gerçekleştirme ve Türkiyeyi

(5) Siyasal Bilgiler Fakültesi, idare âmirlerine ait bir etüd, neşir tarihi 1953 ve Turhan Feyzioğlu'nun Fransız yüksek memurları teşkilâtının ıslahı, kısım: I ve II «Âmme İdaresi» (Kraliyet Âmme İdaresi Enstitüsü) cildinin XXXIII İlkbahar 1955 sayısı, sahife 69, 93 ve Yaz 1955 sayısı sahife 173 - 189.

idare edecek olan bir sınıfın devamlı olarak genişleyip büyümesini mümkün kılmak şerefine nail olmuştur.

Hizmetten önce tahsil ve yetiştirme :

Yukarıda belirtildiği veçhile Vali ve Kaymakamların en büyük kısmı iki kaynaktan yetişmektedir : Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri.

TABLO : IV

Vali ve Kaymakamların Tahsil Durumları

Mezun Olunan Fakülte	Valiler [*]		Kaymakamlar [**]	
	Adet	%	Adet	%
Siyasal Bilgiler	43	60	259	81
Hukuk	28	39	45	14
Diğer Fakülteler	1	1	15	5
Yekûn	72	100	319	100

IV numaralı tablonun tetkikinden kolayca anlaşılacağı veçhile Valilerin % 60 ve Kaymakamların % 81 i Siyasal Bilgiler Fakültesi, Valilerin % 39 u ve Kaymakamların % 14 ü Hukuk mezunudurlar.

İnceleme konumuz olan idare âmirliği hizmeti için gerek hukuk ve gerek Siyasal Bilgiler Fakülteleri mükemmel birer yetiştirme kaynağı teşkil ederler. Üç ana bölümden biri olan İdarî şubeleriyle her ne kadar Siyasal Bilgiler Fakültesi, idare âmiri yetiştirme bakımından daha elverişli bir kuruluşa sahip ise de Hukuk Fakültesi, diğer memleketlerdeki mümasillerinden, meselâ Amerika'daki Hukuk Fakültelerinden, farklı olarak talebelerine idare, iktisat ve hukuk dersleri sahasında gayet geniş bilgiler vermekle idare âmiri yetiştirebilen bir tahsil müessesesidir. Diğer taraftan Siyasal Bilgiler Fakültesi de birçok meseleleri halletmek mevkiinde bulunan idare âmirlerini lüzumlu olan hukuk bilgisiyile de teçhiz etmektedir.

[*] Bu rakam Valilerin tamamına aittir. Bunlardan 6 Vali daha merkez teşkilâtında çalıştırılmaktadır.

[**]Siyasal Bilgiler Fakültesince hazırlanan soru kâğıtlarındaki rakamlardan alınmıştır. Sorulara gelen cevaplara göre yekûnlar değişik olmuştur.

Bunlardan başka, müstakbel idarecilere âmme idaresi sahasındaki en son düşünce ve fikirleri vermek maksadiyle Siyasal Bilgiler Fakültesi son yıllar zarfında âmme idaresi ve idari tahliller mevzulu derslerini arttırmıştır. Memleketin siyasî ve politik kalkınmasında mülkiye âmirlerinin önderlik yapabilmeleri ve liderlik vasıflarının artırılması cihetlerine de gittikçe artan bir ehemmiyet atfedilmektedir. İdarecilerin bu şekilde yetiştirilmeleri, kendilerinin kanun tatbikatı ve âmme nizamının korunması gibi kanunî vazifelerinden ziyade buldukları muhitin imarı ve kalkındırılması yolundaki İdarî hizmetlerinin ifasına rehber olmaktadır.

Nihayet, Siyasal Bilgiler Fakültesi, 3. sınıf ile 4. sınıf arasındaki Yaz devresi esnasında müstakbel Kaymakamlar için bir de öğrenim içi stajyerlik veya talebe stajyerliği diyebileceğimiz yeni bir yetiştirme programının tatbikine başlamış bulunmaktadır. Bu program sayesinde, maiyet memurluğunda geçen staj müddetinin kısaltılması da mümkün olabilecek ve öğrenim içi stajı asıl semeresini maiyet memurluğunda gösterecektir, bundan başka öğrenim içi stajı, talebenin fiilî idarede tecrübe sahibi olmasına ve kendisinin Üniversitedeki dördüncü yıl tahsilini kuvvetlendirmesine de âmil olacaktır.

İdarede faal hizmete tekaddüm eden tahsil ve yetişme konusu da böylece son yıllarda kuvvetlenmiş bulunmaktadır.

Hizmete intisaptan sonraki yetiştirme :

İdareye intisap eden bir genç için en tipik olan yetiştirme tarzı 2 sene devam eden maiyet memurluğu devresidir. Bu müddet zarfında maiyet memurları Valilerin görev ve mesuliyetlerini ve Valiliğe bağlı dairelerin vazifelerini bilfiil görmekte ve icabında Valiye yardım da etmektedirler. Maiyet memurunun tecrübe sahibi olması için kendisi münhal bir kazaya Kaymakam vekili olarak da gönderilebilir ve birçok ahvalde bir yıl için nahiye müdürlüğü de yapar. (6)

Hizmete intisaptan sonraki zamana ait olan bu yetiştirme devresi zarfında bir maiyet memurunun vekâlet merkezindeki dairelerden herhangi birinde çalıştırıldığı da vakidir. En nihayet, stajyer idareci bir etüt hazırladıktan sonra, Dahiliye Vekâletince tertiplenen Kaymakamlık kursuna tâbi tutulur ve burada muvaffak olduktan sonra bir Kazanın Kaymakamlığına tâyin edilir.

---

(6) Halen mevcut 72 Validen (Merkez Valileri dahil) 23 adedi Nahiye Müdürlüğü ile idare mesleğine başlamışlardır.

Kaymakamlık kursu idare hizmetinin çeşitli veçhelerine ait bilgileri ihtiva eder. Bu cümleden olmak üzere Kaymakam namzedine idare hukuku, mahallî idareler mevzuatı ve emsali mevzular üzerinde daha ziyade tecrübî bilgiler verilir. Bunlardan başka, müstakbel kaymakamın murakabe ve nezareti altına girecek olan sağlık işleri ve hijyen gibi teknik sahalara ait umumî bilgiler de verilir. Konferanslar muhtelif vekâletlerin kendi teşkilâtına mensup memurları tarafından verilir ve kaymakamlar bilâhare bu teşkilâtı sevk ve idare ederler. Bu kurs her gün devam edilmek üzere 6 ay sürer. Kursun muvaffakiyetle hitamından sonra namzet, kaza kaymakamlığına tâyin edilir.

Objektif bir görüşle, yukarıda bahsedilen hizmet içi yetiştirme faaliyetinin iyi olduğu söylenebilir. Bununla beraber bu etüdün müellifleri kaymakamlık kurslarında âmme idaresi ve liderlik bahislerine daha fazla yer verilmesi gerektiği kanaatinde idirler. Bu cihetin kolaylıkla ıslah edilebileceği şüphesizdir.

Hizmet içi yetiştirme faaliyeti ile alâkalı bulunan en mühim mesele, mesleğin başlangıcında alıştırıcı mahiyette olan kurslardan sonra artık Kaymakamlara bir daha öğrenim mevzuunda herhangi bir hizmette bulunulmamasıdır. Herhangi bir kimse bir defa kaymakamlığa tâyin edildimi, artık ondan sonra kazadan kazaya nakil edilir durur, ve şayet muvaffak olmuş idareciler arasına katılabilmişse terfi ettirilerek daha yüksek mevkilere getirilir. Şayet terfi ettirilmemişse, kendisinin üniversite hayatından ve kaymakamlık kursundan beri inkişaf kaydetmemesi muhtemel bulunan muasır idare telâkkilerinden haberdar edilmesi ve yetiştirilmesi konularında pek az gayret sarfedilmektedir. Bu takdirde idareciler kendi kendilerini yetiştirme mevkiinde kalmaktadır. Bu halin ıslahı yoluna girilmiştir. Siyasal Bilgiler Fakültesi 1957 yılında ilk kaymakamlar konferansını hazırlamıştır. Bu konferans müteakip yıllarda da Türkiye'nin başka başka vilâyetlerinde tertiplenecek ve alınacak sonuçlar da kaymakamlara bildirilecektir.

Bu suretle Valiler ve Kaymakamlar kendi sahalarına taallük eden modern düşüncelerle karşılaşmakla ve bu sahaya ait mevzuları münakaşa etmekle kalmayacaklar, fakat aynı zamanda, konferansın zabıtlarını da alacaklardır. Bu da Vali Kaymakamları kendi sahalarında ilerletmeğe ve bu suretle vazifelerini daha iyi ifa etmeğe yarayacak olan diğer bir yetiştirme vasıtası olacaktır.

İdare hizmetine girdikten sonra geçirilen maiyet memurluğu devresi, kaymakamlık kursu, konferanslara katılma ve muayyen hizmetler sonunda daha değişik tecrübeler edinilmesini mümkün kılmak üzere per-

sonelin nakli suretiyle yapılan tâyinler hep hizmete intisaptan sonraya taallûk eden mükemmel birer yetiştirme vasıtasıdırlar. Bununla beraber, en son noktaya mütedair olarak şu izahın yapılmasında zaruret vardır. Naklen yapılacak tâyinlerde politikanın asgarî hadde tutularak bunun idare mesleğine vâkı tesirini azaltmak, nakilleri muayyen prensiplere istinat ettirmek ve muayyen yerdeki hizmet müddetlerinin de bir iş başarmağa kâfi gelecek uzunlukta olmasına dikkat etmek lâzımdır.

Terfi imkânları :

Terfi imkânlarının neden ibaret olduğunun incelenmesi meslekî bir hizmetin ifasında bu hizmetin müesseriyyet derecesini ölçmeği mümkün kılar. Zira, terfi imkânları müsait olan bir hizmette bu hal kaçınılmaz bir şekilde alt kademelerdeki bir memurun şevk ve gayretinin (moralinin) de yüksek olmasına tesir eder ve neticede devlete daha faydalı ve müessir bir hizmet ifasına müncer olur.

Vilâyet idaresinde terfi imkânlarının incelenmesi işine kaymakamların durumu ile başlamak ve kendilerinin ne gibi terfi imkânlarına malik bulduklarını tesbit etmekle başlamak lâzımdır. Çünkü vilâyet idaresinin mesleğe intisap bakımından ilk mühim kademesini kaymakamlık teşkil etmektedir. V numaralı tablo kaymakamların vilâyet idare teşkilâtında geçebilecekleri muhtelif terfi mevkilerini göstermektedir.

TABLO : V

KAYMAKAMLARIN TERFİ İMKÂN LARI

Mevkiin Ünvanı	Memuriyet adedi
Vali Muavinliği	81
Teftiş Heyetinde Müfettişlik	80
Valilik	66
Emniyet Müdürlüğü	66
Merkez Teşkilâtında Şube Müdürlüğü	25
Umum Müdürlüklerde Daire Reisliği	12
Emniyet Umum Müdürlüğünde	10
Tetkik Heyeti Âzalığı	4
	344
Kaymakamlık adedi	493 [*]

[*] Birkaç memuriyet daha mevcut ise de Kaymakamların doğrudan doğruya bu mevkilere geçmeleri bahis mevzuu olmadığından, bunlar umumî yekûna dahil edilmemişlerdir. Maamafih bunların umumî yekûna tesirleri pek azdır.

Vilâyet idaresinde başarılı olmuş idarecilerin, meselâ Valilerin tetkik edilen meslekî durumları, bu şahısların daha ziyade kaymakamlıklardan geldiğini ve kendilerinin vilâyetler teşkilâtında mühim nisbette tecrübeye sahip bulduklarını göstermektedir.

VI numaralı tablo Valilerin Kaymakam olarak geçirdikleri hizmet yıllarını belirtmektedir.

TABLO : VI

VALİLERİN KAYMAKAM OLARAK ÇALIŞTIKLARI MÜDDET

Kaymakamlıkta Hizmet Yılı	Vali adedi	%
0	3	4.2
0 — 4	9	12.5
5 — 9	29	40.3
10 — 17	31	43.0
Yekûn	72	100

Görülüyor ki, Valilerin % 43 ünün 10 ilâ 17 sene, % 40 mın 5 ilâ 9 sene devam etmiş olan bir kaymakamlık tecrübeleri vardır. Bu suretle mevcut Valilerin % 83 ü 5 seneden fazla kaymakamlık yapmıştı. Bundan başka, sadece 3 Vali hiç kaymakamlık yapmamıştır.

VII numaralı tablo mevcut Valilerin Vali olmadan önce işgal etmiş oldukları mevkileri göstermektedir.

TABLO : VII

VALİ OLMADAN ÖNCEKİ SON MEVKİ

Son vazife mevkii	Bu mevkiden gelmiş olan Vali adedi
Vali Muavini	24
Kaymakam	17
Mülkiye Müfettişi	14
Emniyet Müdürü	7
Merkez Teşkilâtı	5
Sair mevkilerden	5
Yekûn	72

Görülüyor ki mevcut Valilerden 24 ü veya % 33 ü Vali Muavinliğinden, 17 adedi veya % 23 ü de Kaymakamlıktan Vali olmuşlardır. Geri kalanı ise Mülkiye Müfettişliğinden, Emniyet Müdürlüğünden veya Vekâletin merkez teşkilâtındaki muhtelif mevkilerden Valiliğe getirilmişlerdir. Bunlardan yalnız 3 ü istisna edilecek olursa, diğerleri hep Vilâyetler teşkilâtından Valiliğe yükselmişlerdir.

Bu tablo durumu mükemmel bir şekilde gözlerimizin önüne getirmekte ise de bir noktanın nazara alınmadığı müşahede edilmektedir. Mademki terfi bekleyenler kendilerinden öncekilerin meslekî başarılarını gözetlemektedirler. O halde, bunların meslekten ayrılmalarına müncer olan meseleleri de gözden geçirmek lâzımdır. Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü tarafından yapılan ve «Ankara Üniversitesi 1946-55 Mezunları» başlığını taşıyan etütte bir çok kaymakamların çeşitli sebepler yüzünden idare mesleğini terkettikleri ve bu elemanların meslek bakımından kaybedildikleri görülmektedir. Bu vakıa Kaymakamların yaşlarına göre yapılan bir etüd ile de sabit olmaktadır. Her ne kadar mevcut kaymakamların yaşları şimdiki halde 23 ile 59 arasında değişmekte ise de en kalabalık kitleyi 30 yaş civarında bulunanlar teşkil etmektedir. Kaymakamların % 28 inin yaşları 29 ilâ 31 arasındadır. Bu yaşlardan biraz daha büyük olanların adedi göze batacak şekilde birdenbire düşmektedir ki, bu hal ya kaymakamların terfi ederek başka mevkilere geçtiklerine veyahutta kendilerinin meslekten ayrılmış olduklarına delâlet edebilir. Hepsini birden terfi edip, başka mevkilere geçmemiş olduklarına göre bir kısmının meslekten tamamiyle ayrılmış olacakları aşîkârdır.

TABLO : VIII
KAYMAKAMLARIN YAŞLARINA GÖRE TASNİFLERİ

Yaş haddi	Kaymakam adedi	Yüzde nisbeti
23 — 25	12	3
26 — 28	56	17
29 — 31	94	28
32 — 34	76	22
35 — 37	34	10
38 — 40	19	6
41 — 43	24	7
44 ve daha yukarı	23	7
Yekûn	338	100

Yukarıdaki VIII numaralı tablo mevcut kaymakamlardan ancak % 7 sinin 44 yaşından yukarıda olduklarını gösterdiğine göre bu hal kaymakamlardan pek çoğunun hizmetten ayrıldıklarına delâlet etmek icap eder. Meslekten ayrılma sebepleri de, kaymakamlığa geçmiş olan Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunlarının yapmış oldukları etütte gösterilmiştir. Maaşların azlığı, politik müdahaleler, sık sık yapılan nakiller hep Vilâyetler teşkilâtından vaki ayrılımlarla alâkalı görülen sebeplerden bazılarıdır. (7)

Şu hale nazaran, terfi imkânlarına mütedair olarak hülâsaten söylenebilir ki: 1) terfi fırsat ve imkânı vardır, 2) Kaymakamlığın alt kademelerinde bulunanlar yükselbilmektedirler, 3) en üst kademede ki meslek memurları hep kaymakamlıktan yetişmişlerdir. Birkaç meslekten ayrılma olayı istisna edilirse, bu halin meslekî yetiştirme lehine bir nokta olarak kaydı mümkündür.

KISIM III

Daha 1935 yılında, Âmme hizmetleriyle alâkalı Amerikan Soruşturma Komitesinin: «Daha İyi Devlet Memurları» başlıklı raporunda meslekî yetiştirme hizmetlerine ait bir özet vardır ki, bu yazının muharrirleri de bu özeti bugün hâlâ daha varid olduğunda mutabıktırlar. Raporda deniliyor ki: «Bizler... Hükümetin günlük cereyan eden idare işinin mutlak surette muayyen bir meslek haline getirilmesini tavsiye ederiz. Bu ifadeden kasdımız şudur : Liyakatlı ve karakter sahibi genç erkeklerin kadınların hepsine birden açık ve kendileri için cazip olacak giriş şartları ile meslekte ilerleme ve şerefli yüksek mevkilere ulaşma imkânlarını sağlayacak bulunan devlet memuriyeti hayat boyunca çekilmeğe değer bir âmme hizmeti haline getirilmeli ve bunun için gerekli adımlar atılmalıdır.» (8)

---

(7) Dr. Fahir Armaoğlu ve Dr. Guthrie Birkhead'in: Siyasal Bilgiler Fakültesi 1946 - 55 Mezunları adlı eseri. Türkiye ve Ortadoğu Âmme İdaresi Enstitüsü tarafından 1957 de basılmıştır. Kaymakamların meslekten ayrılımları Türkiye'de vukua gelen siyasî ve İktisadî değişikliklerin bir neticesidir. Bununla beraber ayrılma nisbetinin çok yüksek olmadığı Fakültenin 1947 mezunlarının sondaj mahiyetinde yapılan tetkiklerinden anlaşılmıştır. Kaymakam olan 41 mezundan bugüne kadar yalnız 7 si hizmetten ayrılmıştır.

(8) Commission of Inquiry on Public Service Personnel, New York, Mc-Graw Hill, 1935, Devlet memurları soruşturma komitesinin (Daha İyi Devlet Memurları) isimli raporu, sahife, 3.

Tatbikatta görülmektedir ki, Vilâyet idaresinin en yüksek kademesine çıkmış bulunanların hemen hepsi mesleğin en alt kademelerinde işe başlamış ve 20 senelik bir zaman mefhumu içinde en yüksek kademeye ulaşmışlardır. Bu tasviri karartan tek âmîl personel darlığı ve azlığıdır. Bu ise mesleğe atılan bazı gençlerin çok geçmeden mesleği terk etmeleriyle alâkalıdır. Bu hal tashih edilebilirse, yani mesleğe girenlerin miktarı artırılabilir ve ayrılanlar da azaltılabilirse kaymakam vekili olarak istihdam edilenlerin adedi de o nisbette azalmış olacaktır. (9)

Az gelişmiş bir memlekette vilâyet idaresi işinin tekâmülü de güç bir meseledir. Kaymakamlık, üniversite tahsili görmüş ve çok kere büyük şehirlerden gelmiş gençlerin hayatlarını taşra şartları içinde geçirmelerini icabettirmektedir. Bu gençler şehir hayatının bahsettiği bütün avantajlardan feragat ederek mahrumiyet ve güçlükler içinde hayatlarını idameye mecbur kalmaktadırlar. Bu gençlerin hayatını, bazı cihetlerden anavatanın menfaatleri uğruna çok uzaklara giden ve ciddî güçlükler içinde yaşayan müstemleke idarecilerinin hayatına benzetmek mümkündür.

Bununla beraber, Türkiyenin tatbik ettiği burs sistemi yüzünden idare hizmetine giren gençlerden pek çoğu taşradan gelmekte olduklarına göre kendilerini tekrar taşra hizmetine göndermek nisbeten daha kolay olmaktadır.

Az gelişmiş diğer memleketlerin alacakları dersler aşağıda sıralanmıştır :

- 1 — Devletçe veya Üniversitelerce verilecek burslar ihdası,
- 2 — Üniversite programlarıyla imtizaç ettirilmiş bir tedris ve yetiştirme sisteminin mesleğe intisaptan önce tatbiki,
- 3 — Mesleğe girenlerin sonradan iktisap edecekleri mevkilerde önceden yetişmelerini sağlamak için hizmet içi yetiştirme programlarına tâbi tutulmaları,
- 4 — İlerleme fırsatı sağlayan terfi imkânlarının hazırlanması ve bu suretle (alışma sevk ve gayretinin (moralin) yüksek bulundurulması,

---

(9) Kaymakam vekili olarak istihdam edilenlerin miktarı 200 kadardır. Kaymakam darlığının izalesi daha yüksek maaşlara, hizmetin icabından olan maddî imkânların sağlanmasına (ev, vasıta v.s.) ve makul olan İdarî talidir hakkına vaki müdahalelerin azaltılmasına taallük eden tedbirlerin alınmasına bağlı bulunmaktadır.

5 — Taşra şartlarının arz ettiği güçlükleri ve yıldırıcı tesirleri bastıracak derecede maddî faydalar sağlayan ve mensuplarının itibar ve prestijini arttıran bir maaş sisteminin kabulü.

Vilâyet idaresi güç bir mevzudur. Bu sahada meslekî bir hizmet sistemi kurulmak isteniyorsa bu mevzu başlıbaşına ele alınmak icabeder, Müntesiplerine büyük fedakârlıklar tahmil ettiği için bu mesleğe girenlere daha büyük avantajlar bahşedilmelidir. Türkiye'nin bu sahadaki tecrübesi çok daha eskidir ve idare mesleğinin inkişafı yolunda bu memleketin attığı adımlar çok ileridir. Bununla beraber, Türkiye'nin daha da kat edeceği çok mesafe vardır. Yukarıdaki malûmat, bu yola henüz girmiş ve bu itibarla daha çok yol kat etmek mecburiyetinde bulunan memleketler için faydalı olabilecektir.

AMERİKAN ERİTME POTASI 1850 -1950

İngilizceden Çeviren :
Adil DÜNDAR

(Amerika tarihi sembolik olarak bir istiklâl beyannamesi ile başladı ve diğer hususlar arasında istiklâl beyannamesi maziden, irsi salâhiyet ve korunan tarihi imtiyazdan geldi. Ve Amerika tarihi esas gidişleri maziden kurtulmak olan ve hayat tarzları eski memleketten, eski ailelerden ve eski vaziyetlerden kaçmak arzusu ile izah olunan muhacir ve muhacir çocukları nesilleri tarafından vücuda getirildi. Amerika'nın talih mevzuundaki şüphesi mazide olanlara karşı bir lâkaydi ile ifade olunur. Bu Amerikan hayatının hareket kabiliyetine ve münasebetlerine karşılık mazideki hiç bir şeyin Amerikanın yapmakta veya yapmağa muktedir olduklarında örnek olarak yardımcı olamayacağı kanaatinin bir tezahürü olmuştur. Bu hatıra üzerinden geriye baktığımız zaman Amerika'da halen tarih hakkındaki felsefi düşüncelerde vukua gelmekte olan anî alâka feveranı Amerikan hayat örneğinde aslen yeni bazı şeylerin meydana gelmekte olduğunu telkin ediyor. Amerika'da felsefe canlanmaktadır. Ve başlıca tarih felsefeleri şeklinde canlanmaktadır.)

Charles FRANKEL

Muhaceretin doğuşu, Amerika 1607 senesinden beri milyonlarca muhaciri sinesine aldı. Bu karışma ameliyesi dünyanın pek çok ayrı cinsten teşekkül eden milletlerinden birini meydana getirdi. Muhaceretin tarihi temayülüne bakıldığında azalıp çoğalması ile bu memleketin gelişmesi arasındaki muvazilik iyi bir şekilde izah olunur. Yirminci Asır Amerikasının inşasını açıkça pek çok muhacirin kuvveti ve birçok milletlerin üstün zekâsı hazırladı. Amerikan yerlisi iş yapmaya isteksiz olduğundan muhacir ekseriya iş yapmak üzere çağrıldı.

İngilizler, İskoçyalılar, İrlandalılar ve Almanlar dahili harpten evvel büyük sayılarda gelerek Şarkta başlıca sahil şehirlerine yerleştiler. Cesur muhacirlardan birazı Garp tarafı hududuna itildiler.

Dahilî harpten sonra sınaî gelişmenin artışı kıt'anın bir tarafından diğer tarafına uzayan demiryollarının inşasını tamamladı. Bunlar Garbın geniş maden ve ziraat kaynaklarının meydana çıkmasını mümkün kıldı. Muhacirler demiryollarını çoğalttılar. Madenlere ocaklar açtılar ve mahsul için toprağı temizlediler. Garbın çelik tezgâhlarının ve ziraat

mahsulleri işleyen diğer imalâthanelerinin ham madde ve işçi bakımından tatmin edilemeyen istekleri vardı.

1880 ve 1917 yılları arasında Birleşik Devletlere 23 milyon muhacir akın etti. Büyük bir kısım Cenubi ve Garbi Avrupa'dan geldi. Bunlar daima artan işçi isteğini ikmale yardım ettiler. Umumun düşüncesine aykırı olarak işçi pazarındaki rekabet nihayet 1920 senesi zarfındaki kanunî takyidata vasıl olan muhacerete muhalif fikrin vücut bulmasına yardım etti. O zamandan beri muhacir olanı ikinci dünya harbini hemen takip eden 10 senelik müddet hariç ehemmiyetli bir derecede azaldı. Maamafih 1850 ile 1930 seneleri arasında geçen her 10 sene ile mukayese edilirse o zaman bile düşüktü? 1945 yılındanberi muhaceret August mecmuasında tafsilâti ile münakaşa edildi.

Eritme potası tam bir şekilde kaynadığından temsil meseleleri ehemmiyet kazanmıştır. Daha evvelki devirlerin kendi zamanında kâfi derecede vahim görünen meseleleri İkinci Dünya Harbinin sonundan beri Portorikoluların ve Cenuplu zencilerin akım ile karşılaşan şimalin bazı sınaî şehir sahalalarının meseleleri ile mukayese edilirse şimdi basit görünür. Bunlar muhacir değil, hicret eden vatandaşlardır. Fakat karışma ameliyesinin devamı sırasında onların temsili hemen halledilemeyecek olan birçok önemli meseleler husule getiriyor.

Son 10 senelerde hareketlilik Avrupa muhacırlarından çoğunun mahalli halkla imtizacım hızlandırdı. Muhacırlar hâlâ en çok Şark ve Orta Garp şehirlerine çok miktarda toplandıkları halde, onların çocukları baştanbaşa bütün memlekete bol bol yayılmışlardır. New York'un York Ville ve Chicago'nun Little Poland'ı gibi şehir milliyetçiliği güden adalar yabancı dildeki gazeteleri ile birlikte Amerika sahnesinden zail çınmaktadır.

Son yıllarda Amerikanın yabancı doğumlu ana babaları malûm ve daha sarıh bir örnek olarak belirdi. Mümkün olsa o ana ve babası Amerika'da doğmuş olan Amerikalı arkadaşlarından daha ziyade Amerikalıdır.

1910 da tahminî olarak beyaz işçi kuvvetinin % 45 i yabancı doğumlu veya yabancı doğumlu ana ve babaları olanlardır. 1950 de bu kısım tahminen üçte bir'e düşmüştür.

Umumiyetle Amerikan yabancı doğumlu ana babaları kendi babalarının işleri ile meşgul olmazlar. Ancak tam iş gücünün temayülünü daha yakından takip ederler. Dikkata değer birkaç istisna vardır. Yunan erkek ve kadınlarından pek büyük bir kısmı halen lokantalarda, veya kendi lokantalarda çalışırlar. İrlandalı polislin oğlu ekseriya polistir. Meksikalının oğlu çiftlik veya harada çalışmaya meyyleder.

Yeni muhacir nesli memleketin dinamik gelişme ve inkişafına çok hizmet etti. Amerikanın en zengin kaynağı, halkının yaradılışındaki kromozonlarında mündemiç, fitrî kabiliyetleridir. Amerikanın an'anevi hürriyeti acaba bu kaynağı semerelendirmek için lüzumlu bulunan muhiti temine devam edecek midir?

MİLLETİMİZİ MUHACERET DOĞURDU

Amerika Cumhuriyeti 1776 da doğduğu zaman nüfus üstün bir surette Anglo-Sakson asıllı idi. Ve siyasi, kanunî ve İçtimai müesseselerimize bu unsur hakimdi. Fakat «Western Resern University» den Dr. Carl Witthe'ye göre :

« Pennsylvania kolonisinde ve New York'da Mohaw'dan Georgia'ya kadar bütün hudut boyunca pek çok Alman ve İskoçya'lı, İrlanda'lı unsurlar vardı. New York, New Jersey, Pennsylvania ve Delaware de İsveç ve Hollandalıdır, New England ve Cenubi Carolina da Fransızlar, Atlantik sahili boyunca liman kasabalarında İspanyol ve Portekiz. Yahudileri lisan ve âdetlerinin delillerini terktiler.»

1776 ile 1830 yılları arasında muhaceretin hacmi sarih surette hafifti. 1830 da Birleşik Devletler nüfusu 13 milyondan daha az hesaplandı. İlk büyük muhaceret dalgası tedricen yol aldı ve 1840 sonu ile 1850 bidayeti süresince zirvesine vasil oldu. 1830 ile dahilî harbin patlak vermesi arasında Birleşik Amerika Devletlerine 5 milyona yakın Avrupalı geldi.

TABLO : I

1850 - 1950 arasında Birleşik Devletlerde bütün ırklarda

yabancı doğumlular :

Milyon olarak

Sene	Nüfus yekûnu	Yabancı doğumlular	Yabancı doğum yüzdesi
1850	23.2	2.2	9.7
1860	31.4	4.1	13.2
1870	39.8	5.6	14.0
1880	50.2	6.7	13.3
1890	62.9	9.2	14.7
1900	76.0	10.3	13.6
1910	92.0	13.5	14.7
1920	105.7	13.9	13.2
1930	122.8	14.2	11.6
1940	131.7	11.6	8.8
1950	150.7	10.3	6.9

Bu. muhacirlerin büyük ekseriyeti İrlanda ve Almanya'dan bir çoğu İskoçya ve İngiltere'den ve birazı Fransa, İsviçre, Norveç ve İsveç'ten geldi. İrlandalılar ve Almanlar başlıca Garp sahili boyunca şehirlerde yerleştiler. Bazıları Garp hududunda çiftçi, hayvan bakıcısı Tüccar ve saire olmak için talilerini denediler.

XIX uncu Asrın ortasında yüzbinlerce İrlandalı evlerindeki açlık veya yarı açlık şartlarını terketmek üzere çok kalabalık olan muhacir gemilerine binmek için son fakir kaynaklarını sarfettiler. Bunlar Amerika'ya ekseriya hemen hemen beş parasız geldiler. Bunlardan çoğu Garp sahili üzerindeki büyük şehirlerde mantar gibi çoğalan kalabalık kulübelerde kendi memleketlileri ile yerleştiler. «Gelir gelmez en bayağı isleri yapmaya mahkûm olan İrlandalı şehirlerimizin ve kanallarımızın ve Garp'te uzayan demiryollarımızın inşasında çalışan inşaat guruplarında hünersiz bedenî çalışmayı gerektiren en düşük ve en güç işlerde ve kazma ve kürekle çalıştı.»

Dahilî harpten evvel gelen Almanlardan ve diğer muhacirlardan çoğu aklıktan daha az ciddi olan İktisadî sebeplerin tesiri ile gelmişlerdir. Bazı Almanlar çiftçi olmak için Garb'a hareket ettiler. Fakat hünere sanatkârlar şehir sahalarna yerleştiler. Bilhassa baş şehre ait sahalarda ayrı milliyet güden adalarda, toplanmış olanlar için imtizaç meselelerine bir de lisan güçlükleri eklendi. İrlandalı ve Alman muhacirlerinin yarattıkları hemen hemen efsanevî düşmanlıklara rağmen 1880 de ikinci muhacir dalgasının tazkiyi Birleşik Devletlere çarptığı sırada daha yaşlı muhacirler iyi bir şekilde imtizaç etmişlerdi.

1880 İLE 1917 YILLARI ARASINDA BİRLEŞİK DEVLETLERE 23 MİLYON KİŞİ GİRDİ

Dahilî harpten hemen sonra ikinci muhaceret dalgası yavaş yavaş vücut bulmaya başladı. 1880 de büyük transatlantikler içinde muhaceret patlak verdi ve Birinci Dünya Harbinin çıkmasına kadar devam etti. Bu muhaceret nüfusa 1880 deki bütün nüfusun hemen hemen yansına müsavi olan tahminen 23 milyon kişi ilâve etti.

İrkî terkip bakımından pek farklı olan bu ikinci muhaceret akım birinciden daha büyüktü. Daha evvel gelişler daha ziyade Şimalî Garbi Avrupa'dan oldu. 1880 den sonra büyük miktarlar Garbî ve Cenubî Avrupa'dan geldiler. 1900 - 1917 arasında bütün Avrupa muhacirlerinin dörtte üçü şu sahalardan geldi. Başlıca İtalya, Avusturya - Macaristan, Rusya ve Yunanistan'dan, Büyük miktarda Polonyalılar Avusturya - Macaristan ve Rusya muhacirleri arasında idiler. 1880 den sonra İskandinavya muhacirlerinin birdenbire artışı Şimalî Garbi Avrupa'dan vukubulan muhaceretin terkiibini ehemmiyetli derecede değiştirdi.

Muhâcîrların çoğu Atlantik sahilinde başşehir sahalarında yerleştîler veya Orta Garbın yeniden inkişaf eden şehirlerine hareket ettiler. Orada birçokları sür'atle yayılan imalât ve inşaat sanayiinde iş buldular. İsveçlîler, Norveçlîler, Danimarkalılar şehirlerden ve sinaî işlerden uzaklaştılar ve Wisconsin, Minnesota ve North Dakota'da çiftlik işletme şirketlerinde yerleştîler. Meksikalılar başlıca 1910 dan sonra geldiler ve Cenubi Garbî'de ziraat işçisi oldular.

Baştan aşağı bütün millet İtalyanların Pasifik sahilinde meyve çiftlikleri üzerinde ve Yunanlıların Florida'da sünger avcılığında olduğu gibi. adetçe az fakat sağlam surette pekişmiş muhâcîrların yerleşmeleri ile gelişti.

Birinci Dünya Harbinin başlaması ile Amerika birçok milliyetlerin bir eritme potası olmuştu. Tahminen üç asrın muhâcereti millî ve irkî gurupların en değişik karışımın bir araya getirmişti. Memleketin birçok kısımlarında yabancı diller duyulmakta idi. Fakat karışmanın ilerlemesi bu en ayrı cinsten olan nüfusu son zamanda İkinci Cihan Harbinde görüldüğu gibi, ıştrab zamanlarında kayda şayan derecede kaynaşabilir hale getirdi.

Umumî alâka —Amerika'ya ve onun hürriyet, serbesti ve müsavat ideallerine bağlılık— bu ikinci neslin ana ve babaları dikenli tellerin ardında kahrır çektikleri bir zamanda İtalya'da Nisei'nin gösterişli bir surette oynanan temsillerinde belki de en yüksek ifadesine erişti.

TABLO : II

1870 - 1950 BİRLEŞİK DEVLETLERDE BEYAZ NÜFUSUN DOĞUŞ VE EBEVEYN DURUMU

Sene	Beyaz nüfus yekûnu	Yabancı nesil yekûnu	Yabancı doğumlu beyaz	Yabancı veya karışık ebeveynli beyaz yerli			Beyaz nüfus yekûn yüzdei Karışık veya yab.		
				Yekûn	Yab. eb.	Karışık eb.	Yab. nesil	Yab. doğ.	yab. eb.
1870	33580377	10817980	55693712	5324288	4167098	1157170	32.2	16.4	15.9
1880	43402970	14834546	6559679	8274867	6363769	1911098	34.2	15.1	19.1
1890	55101258	20325542	9121867	11503675	8085019	3418656	37.4	16.6	20.9
1900	66808196	25859834	10213817	15346017	10823280	5013737	38.7	15.3	23.4
1910	81731957	32243382	13345545	18897837	12916311	5981526	39.5	16.3	23.1
1920	94820915	36398958	13712754	22686204	15994539	6991665	38.4	14.5	23.9
1930	110286740	39885788	13983405	25902383	17407527	8494856	35.2	12.7	23.5
1940	118701558	34576718	11419138	23157580	15183740	7973840	29.1	9.6	19.5
1950	134942028	33750653	10161168	23589485	14824095	8765390	25.0	7.5	17.5

Karışık ebeveynin çocukları» yabancı doğumlu beyazlarla, yerli doğumlu beyazların evlenmelerinden olan çocukları ifade eder.

1920 İLE 1950 ARASINDA MUHACERET

Daha sonra münakaşa olunacak 1920 kanunundan sonra muhaceret kesin olarak azaldı. 1930 buhranı muhacerete daha tesirli bir fren hâdisesi olduğunu isbat etti. Birleşik Devletlere muhaceret asrın ilk 10 senesi zarfındaki yıllık 880 binlik akış ile mukayese edilirse senede bir damla» yalnız 53 binde vasatısını bulmuştur. 1932 -1935 seneleri zarfındaki şümüllü buhranda Birleşik Devletleri terkeden yabancıların sayısı gelenlerin sayısını aştı.

Bu azalmaya diğer âmiller de yardım etti. Avrupa'da siyasî şartlar bazı memleketlerden muhacereti pek ziyade güçleştirdi ve 1930 da Şimalî ve Garbî Avrupa'da muhaceretin verimliliğindeki uzun vadeli azalma muhaceret kesafetini azaltmaya başlamıştı.

İkinci Dünya Harbi zarfında Avrupa'dan muhaceret tekrar hakikî bir şekilde durdu. Birleşik devletler Garbın yol gösterici kudreti olarak meydana çıktığı zaman muhacerete tamamiyle dahilî bir mesele olarak bakamadı. Avrupa'nın yerlerinden çıkarılmış kimselerini tekrar yerleştirme ve mülteciler mevcut kanunların hükümleriyle halledilemeyecek meseleler arzetti.

1948 Haziranında kongre ciddî olan bu mülteci meselesini Şarkî ve Cenubî Avrupa memleketlerinden 3 yıldan 300 yıldan daha fazlaya kadar tertip edilen devreler için müstakbel hisseleri kefil hususî ve muvakkat kanunu kabul etmekle karşıladı.

Bu hususî kanun harp sonrası 1946 - 1955 10 sene zarfında Birleşik Devletlerin 1.952.000 muhaciri —bunların arasında 400 bin yerlerinden çıkarılmış kimseler ve mülteciler— kabul etmesine imkân verdi. Okuyucu bu müddet zarfındaki muhaceretin tafsilâtı münakaşasını bültenin Ağustos nüshasında bulabilir.

TAHMİN EDİLEN MUHACERET SİYASETİ

Her muhaceret devresi ciddî imtizaç meseleleri ve husule gelen şiddet dereceleri değişik düşmanlıklar ortaya çıkardı. Eski İrlandalı ve Almanlara karşı olan kızgınlıkları kısmen toprak ve işler dolayısıyla rekabet tahrik etmişti. «İrlandalının müracaatına ihtiyaç yoktur.» sözleri Şark başşehir gazetelerinde yardım isteyen ilânlarda ekseriya göründü.

Bu dargınlıklar 1880 den sonra yeni muhacirlerin taşmasıyla Birleşik Devletleri saran ileri derecede düşmanlıklarla mukayese edilirse mutedildir. Bu yeni muhacirlerin siyasî, İctimaî ve dinî düşünceleri, eski Amerikan üstün Anglo-Sakson düşüncesinden pek farklı idi. Muhacirler ve onların aileleri ekseriya şehir kümelerinde diğerleriyle aynı ırkî görünüşle yaşadılar. Yabancı dillerle konuştular, sağlam İctimaî guruplar teşkil ettiler ve kendi kiliseleri ve yabancı dilde gazeteleri vardı. Aynı surette imtizaç ameliyesi fert üzerinde temerküz eden Amerikan İktisadî sisteminin karakteriyle sınırlandırılmıştı.

Tertip edilen kabuller yerleştirme ameliyesinde öncekilerin avamdan ayrılmadıkları gibi, muhtelif ırkî guruplar halinde tesbit edilmişti. Fakat Polonyalılar ve İtalyanlar ve Amerikalılar bu sebeple biri diğerinden ayrı yaşayamazlar. Bazı meselelerde onların başka taraflara geçmelerine müsaade eden serbesti, onları yabancılarla yakın teması muhafaza etmeğe zorladı.

Amerika iktisadiyatı ferdiyetçilikte temerküz etti. Her çiftlik ayrı bir işletme birimi olarak kaldı. Her işçi ücret bordrosu üzerinde kendi yerini işgal etti. Her iş adamı ticaret yaptığı kimselerin hesap defterleri idi. Gayri şahsî bir pazarın isimsiz münasebetlerinde Amerikalılar en ucuz satıcının daima sipariş, en ehliyetli işçinin iş ve en yüksek fiat verenin mal aldığını farzederler.»

Muhacerette Birinci Dünya Harbi zarfındaki fasıla asrın muhaceret siyasetinin tekrar kıymetinin ölçülmesi için bir devre hazırladı. XX. Asır açıkça birçok değişiklikler getirmişti. Dr. Carl Wittke bunu şöyle yazdı:

Birleşik Devletler çok bakir toprak ve kaynakları ile genç ve inkişaf etmemiş bir memleket değildir. Amerika yüksek derecede şehirleşmiş ve sanayileşmiş bir millet olmakta idi ve Amerika'da modern sanayileşme hayatının temposu geçen her 10 sene ile daha karışık bir hal aldı. Birleşik Devletler bir sınaî cemiyetin ardından faydalar kadar kötülükler getirdiğini esefle öğrendi. İşçi birlikleri Avrupa'dan memlekete aşikâr bir surette patronların istifadesi için gelen tükenmez, ucuz ve nisbeten uysal işçi teminine açıkça kızdılar ve her yeni gelenin basit bir şekilde bir Amerikan yerlisinin yerini aldığı ve net olarak Millet'in kuvvetine bir şey ilâve etmediğini ileri sürdüler. Thomas Bailey Aldrich gibi şairler ve Lothrop Stoddard ve Madison Grant gibi Şimal üstünlüğü şampiyonları tutumumuza karşı bir yabancı tehdit teşkil eden ve bilinmeyen mabut ve örf ve âdetleriyle memlekete gelen çeşit çeşit haşın kalabalıkların rastgele akınım Amerikan halkını ikaz için tehlike işaretlerini yükselttiler.

Muhacereti İlmî şekilde tetkik edenler bile Birleşik Devletlerin yılda 1 milyon muhaciri kabul edebilmesi zamanının geçmiş olduğunda müttefiktiler. Asır sırasında yükselen ikaz sesleri korosunun çıkışma rağmen Birinci Dünya Harbinde kabul ve tasdik olunamayan 1920 nin şedit mevzuatının muhaceret siyasetinde müessir olup olmadığı şüphelidir. Harp Amerikan milliyetçiliğini dikkata şayan bir derecede yükseltti. 1920 nin ilk günleri çoğalan iş endişesini ve işsizliğin artışı isbat etti. Harp süresince tecrübe bazı «pamuk ipliği ile bağlı Amerikalıları» yurtsever topluluklar haline getirdi. Bolşevik ihtilâli bir çok diyarda Amerikan müesseselerinin dış kuvvetlerden tehlike içinde olduğu korkusunu yarattı, ve 1920 Birleşik Devletleri «Kızıl isteri» devrelerinin en fenasını ve medenî haklara kanunsuz müdahaleyi tecrübe etti. Birçok Amerikalılar daha yeni olan muhacirlerin âdet ve an'anelerinden, ferdî temasların ciddî olarak telâşlanmışlardı ve şimdi bütün Avrupanın Amerika üzerine hareket halinde olacağından ve milyonlarca insanın harpten harap olmuş Avrupadan kaçmak için son kuruşlarına kadar harcayarak Atlantığı geçeceklerinden korktular. 1920 kanunlarının kabulü için icabeden noktainazar iklimini bu çeşit mülâhazalar husule getirdi.»

TAHDİDAT İÇİN GÜRÜLTÜ ŞİDDETLENİYOR

Tahdidat taraftarları muhaceret hacmini ve şayanı arzu addedilmeyen sebep ileri sürdüler : An'anevî Anglo-Sakson kültürünün idamesi zarureti, Millet fertlerinin yerli doğum kalitesinin muhafazası ihtiyacı, ve Amerikan işçilerini düşük seviyeli ücret rekabetinden korumak zarureti.

Tahdit taraftarları muhaceret hacmini ve şayanı arzu addedilmeyen birçok muhacirin yükünü tamamiyle azaltacağını ileri sürerek beklenen muhacirler için bir okuma yazma imtihanını heyecanla müdafaa ettiler. 1897 ve 1917 yılları arasında kongre bir okuyup yazma imtihanı tahmil eden dört kanun tasarısı kabul etti. Fakat kanunları Reiscumhur Cleveland, Taft, ve Wilson taraflarından veto edilmişti. Bu vetoların esas sebebi her halde bir okuma yazma imtihanının yalnız muhacira kendi memleketinde fırsatları açık tuttuğu ve onun zekâ kabiliyeti ve ahlâkî kıymeti hakkında bir şey temin etmediği mülâhazası idi. Cumhurreisi Wilson'un 1917 deki vetosu ile bir tarafa atılan kongrenin tehalükü harple tahrik edilmişti.

Harp bittikten sonra cehaletin ortadan kalktığı Avrupa'da okuyup yazma imtihanının büyük bir mâni teşkil etmediği aşikârdı. 1919 ve 1920 de Transatlantik gemiciliği tekrar teessüs etti, muhacirlerin adedi mun-

tazaman yükseldi ve yeni bir muhaceret dalgası görüldü. Tahdidat için tazyik hızla büyüdü :

«1917 kanunu geniş derecede muhacerete mâni değildi. Tahdidatı gerçekleştirmek için tesirli mevzuat isteği yaygın bir tarzda artıyordu. Tahdit arzusunu American Legion, Amerikan İş Federasyonu ve Millî Çiftçiler Cemiyeti gibi siyasî bakımdan nüfuzlu olan teşkilât tasvip etmekte idi.»

TABLO : III

BEYAZ NÜFUSUN YAS, DOĞUŞ VE NESİL VASATİSİ 1890 - 1950

Doğuş ve nesil	1890	1900	1910	1920	1930	1940	1950
Beyaz nüfus yekûnu	22.5	23.4	24.4	24.6	26.9	29.5	30.6
Yabancı doğumlu beyaz	37.1	38.5	37.2	40.0	43.9	51.0	56.1
Yerli doğumlu beyaz :							
Yabancı veya karışık nesil	16.2	18.2	20.0	21.6	24.7	29.4	36.8
Yerli nesil	21.0	21.2	22.0	22.7	23.4	26.1	26.1

HİSSE MEVZUATININ TARİHÇESİ

1921 senesini Amerika muhaceret siyaseti tarihinde bir dönüm noktası addetmek yerinde olur. Evvelki mevzuat aslına bakılmaksızın bütün muhacirlere aynı şekilde tatbik edilen standartlar tesbit etmişti. Fakat, hisse kanunu millî asıl esası üzerinden tahdidat getirdi. 1910 senesi nüfus kaydı esas alınarak her memleket için yıllık hisse Birleşik Devletlerde sâkin yabancı doğumlu kimselerin milliyetine göre sayısının yüzde üçü olarak tesbit edilmişti. Sistem muhacirlarin hisse yekûnu sayısını 360 binden daha az olarak tahdit etti.

1924 de yeni bir kanun 1890 nüfus kaydını esas olarak ve yıllık hisseleri yabancı doğumlu nüfusun % 2 si olarak tesbit etmek suretiyle değişik bir hisse formülü temin etti bu azamî yıllık muhaceret hissesini birdenbire 162 bine indirdi.

1929 da başka bir hisse formülü muhaceret hissesini daha aşıya,

yılda 153 bine indirdi. Bu formül 1920 de beyaz nüfusun millî asıl tevzi inin tahmini esası üzerine istinat ettirilmişti.

Hisse kanunları Şarkî ve Cenubî Avrupa'da yeni muhacirler akımını durdurmayı tasarlamıştı. Birinci Dünya Harbinden evvelki ilk malî yıl zarfında Şarkî ve Cenubî Avrupa muhacirlerinin Şimalî ve Garbî Avrupa muhacirlerine nisbeti hemen hemen 6 ya 1 olmuştu. 1924 ve 1929 millî asıl hisselerine göre nisbet ters tarafa döndü. Her Şarkî ve Cenubî Avrupalıya mukabil tahminen 6 Şimalî ve Garbî Avrupalı'nın girişine müsaade olunmuştu.

Millî asıl hisselerinden gaye mevcut nüfusun terkiibine mütenazır, hisselerde muhacir kabulü ile Birleşik Devletlerin ırkî cinsiyet ve kültürünün idamesi olduğu umumiyetle beyan edilir. Fakat, hisse sistemi evvelâ hisse haricinde addolunan muhaceret sebebiyle, saniyen büyük hisseler verilmiş olan Şimalî ve Garbî Avrupa memleketlerinin 1921 yılındanberi tam hisselerinden çok az muhacir vermeleri sebebiyle bu gayeyi elde etmekte muvaffakiyetsizliğe uğradı.

1925 den 1945 e kadar hissesiz muhaceretin hemen hemen hisseli muhacerete müsavi olduğuna dikkat olunması icabederdi. Birkaç sene zarfında muhaceret daha büyüktü. Bu 1924 denberi bazı Amerikan vatandaşlarının, Profesörlerin, Nazırların yakın akrabalarına ve ailelerine ve Garp yarımküresinin müstakil memleketlerinde doğan kimselere ve birkaç küçük yabancı sınıfa verilen muafiyetlerden hasıl oldu.

Bu hissesiz muhaceretle bile yabancı doğumlularla çocuklarının önemi muntazaman azalmakta idi. Nüfusun pek süratli olarak normal artışı ile muhaceretin mazide olduğu gibi kültür ve iktisat üzerinde tazyik yapması ihtimali yoktur. Muhaceretin memleketimizde hangi aşırda çoğaldığının, muhacirler ve onların çocuklarının nerelerde yaşadıklarının ve ne yapmakta olduklarının tekrar gözden geçirilmesi zamanıdır.

BİRLEŞİK DEVLETLERDE YABANCI NESİL

Nüfus kaydı vak'a ve rakamlarının kat'ı ve tahlilî izahım temin etmek için İçtimaî ilim araştırma heyeti —hususî ve kâr gayesi gütmeyen bir teşkilât— Nüfus Kaydı Bürosu ile iştirak halinde son zamanda bir nüfus kayıtları risaleleri serisi neşretmeyi tekeffül etti. Bu risaleler geniş bir şekilde 1950 yılı nüfus kayıtlarına istinaden yalnız cari nüfus kayıtlarının muntazam cetvelleriyle temin edilen istatistiklere ait ma-

lümattan değil, aynı zamanda eski kayıtların neticelerinde ve alâkalı diğer menbalardan ve hatta diğer memleketlerden alınan bilgi ve noktainazarlarda şümüllü anlayışa sahip hususî sahalarda tanınmış mütehasşısar tarafından yazılmıştır.

Bu seriye son ilâve «muhacırlar ve onların çocukları 1850 - 1950» olarak isimlendirilmiştir. Pennsylvania Üniversitesi Sosyoloji Profesörü Dr. Edward P. Hutchinson tarafından yazılan bu risale nüfusu yerli ve- yabancı doğuma göre ilk defa tasnif etmiş olan 1850 nüfus kaydı ile başlar. Risale 1920 den 1950 ye kadar olan devrede hususî bir ehemmiyetle geçen müddet zarfında Birleşik Devletlerde yabancı neslin rolünü çiziyor.

Nüfus kaydı sistemine göre yabancı nesil, yabancı doğumlu ve ebeveyni yabancı doğumlu olan yerli doğumlu olarak tâyin ve tahdit olunmuştur.

Yerli doğumlu yabancı nesil daha ileri gidilerek (yabancı ebeveynli yerli doğum denilen) iki ebeveyni de yabancı doğumlu ve karışık ebeveynli yerli doğum denilen) ebeveyninden biri yerli, diğeri yabancı doğumlu olarak ikiye ayrılmıştır.

Yabancı neslin tetkiki ikinci nesil arasında yapılabilir. Üçüncü nesil, yabancı doğumların torunları nüfus kaydında yerli ebeveynli yerli doğumlular kategorisi içine karışarak milliyetlerini kaybederler.

Birinci tablo 1850 - 1950 arasında nüfus yekûnunda yabancı doğumluların miktarını gösterir. Birinci Dünya Harbine ve 1920 ve sonrası mevzuatına rağmen nüfusta yabancı doğumlu sayısının 1930 senesinde 14,2 milyonla zirvesine vasıl oluncaya kadar artmaya devam ettiğini kaydetmek alâka çekicidir. Maamafih o zamanda nüfusta yabancı doğum yalnız 11,6 nisbetini irae ediyordu. 1930 da azalmaya doğru bir meyil başladı ve şimdkiye kadar devam etti. 1950 de yabancı doğumlu nüfus tahminen 10.3 milyon idi. Tahminen 1900 senenin aynı. Fakat yabancı doğumlu nüfusun nüfus yekûnuna nazaran hissesi memleket tarihinde en düşük nisbet olarak sadece % 6,9 idi.

Umum nüfusun yüzdesi olarak yabancı doğumda azalma 2 âmile taallük eder : Daha yaşlı muhacırların ölmesi ve son yıllarda muhaceret seviyesinin çok düşük olması. 1930 ve sonrası buhranı zarfında kısa bir devre hariç Birleşik Devletlerden muhaceret pek düşük oldu. 1932 den 1835 yılına kadar Birleşik Devletlere 123 bin yabancı girdi ve Birleşik devletlerden 262 bin yabancı çıktı. 1930 danberi yabancı doğumluların sayısındaki mutlak azalma başlıca birçok yaşlı muhacirin ölümüne ait-

tir. Dr. Hutchinson muhaceretin bugünkü seviyesi devam ederse gelecek birkaç 10 sene zarfında yabancı doğumlu nüfus ölümlerinin yeni muhacirleri sayısını aşacağı ve yabancı doğumlular sayısında azalmanın devam edeceğini meydana çıkarıyor.

Üç sayılı tablo yabancı doğumlu nüfusun vasatı yaşının beyaz nüfus yekûnundakinden şimdi daha çok yüksek olduğunu gösteriyor.

TABLO : IV
YABANCI BEYAZ NESLİN MİLLÎ ASILLARI. 1950

Asıl Memleket	Yabancı veya karışık ebe- Yabancı doğumlu beyaz veynli yerli doğumlu beyaz			
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Bütün memleketler	10161168	100.0	23589485	100.0
İtalya	1427145	14.0	3143405	13.3
Kanada	994562	9.8	1987820	8.4
Almanya	984331	9.7	3742615	15.9
Rusya	894844	8.8	1647420	7.0
Polonya	861184	8.5	1925015	8.2
İngiltere ve Gal	584615	5.8	1443230	6.1
İrlanda	504961	5.0	1891495	8.0
Meksika	450562	4.4	891980	3.8
Avusturya	408785	4.0	816465	3.5
Diğerleri (Baltık meml. dahil)	3050179	30.0	6100040	26.9

İKİNCİ NESLE AİT MALÛMAT

1870 nüfus kaydı yabancı veya karışık ebeveynli yerli doğumlu çocukların hesabını ilk defa hazırladı. İkinci nesil üzerindeki malûmat yalnız 1870 -1950 devresinin tamamı zarfında yalnız beyaz nüfus için işe elverişlidir. Yabancı veya karışık ebeveynli beyaz yerli doğumluların sayısı umumiyetle onların yabancı doğumlu ana ve babalarının temayü-

lünü takip etti. Adetleri devamlı bir surette artarak 1930 da en büyük rakam olan hemen hemen 26 milyona kadar arttı. Sonra 1940 da tahminen 23 milyona düştü. Fakat 1950 de yabancı doğumun aleyhine adedleri küçük bir artış gösterdi. Aynı suretle şimdi ikinci nesil, ikinci nesil içinde halen muhacerette azalmayı göstererek 1870 den beri nüfus yekûnununda en düşük yüzdeyi teşkil eder.

Yabancı nesil —muhacirler ve onların çocukları— 1870 de hemen hemen beyaz nüfus yekûnunun üçte birini ve 1910 da hemen hemen % 40 ını teşkil etti. O zamandan beri bir aşağı düşme meyli devam etti. 1950 de yabancı beyaz nesil 1870 ile 1950 arasındaki bütün devrenin en düşük sayısı olan beyaz nüfus yekûnunun sadece dörtte biri olarak hesaplandı.

YABANCI NESİL DAHA ZİYADE ŞEHİRLİDİR

Yabancı doğumlu 1920 de beyaz nüfustan bir bütün olarak daha ziyade yabancı doğumluların kaplamış olarak tarif ettiğini kaydetmek lâzımdır.

1920 de yerli doğumlu beyaz nüfusun % 49,7 sine mukabil yabancı doğumlu beyazların % 75,5 i şehir sahalalarında yaşadı. Son 30 sene zarfında şehirli nüfus köylü nüfustan daha sür'atli bir şekilde büyüdü. 1950 de yabancı doğumlu beyazların % 83,7 si ve yerli doğumlu beyaz nüfusun % 62,7 si şehirlerde ikamet etmekte idi. Dr. Hutchinson bu: temayülü münakaşa ederek şöyle diyor :

«Malûmat... yabancı doğumlu beyazların dahili muhaceretine taallük eden şehir ve köy arasında dağılımındaki değişikliğin şumulünü, şehir sahasının büyümesini, köyde ikamet edenler arasındaki ölüm zayıyatının daha büyük oluşunu ve son muhacirlerin şehirlere yerleştiğini göstermez.

Şarkî ve Cenubî Avrupa'dan gelen muhacirler Şimalî ve Garbî Avrupa'nın (İrlandalılar hariç) ve Garp yarım küresinden gelen muhacirlerden daha yüksek derecede şehirli oldular. 1950 de en ziyade Ruslar, İrlandalılar, İtalyanlar ve Polonyalılar şehirli olmuşlardı. İskandinavyalılar ve Meksikalılar daha az şehirli olmuşlardı.

İkinci nesle ait malûmat —yabancı veya karışık ebeveynli yerli doğumlu — 1920 ve 1950 arasındaki umumî şehirleşme temayülünün artmasına tesir etti. Fakat şehir sahalalarında yaşayan ikinci neslin nis-

beti birinci nesle ve yerli nesle nazaran mutavassıt kaldı. 1950 de yabancı veya karışık ebeveynli yerli beyazların % 79,8 i şehir sâkini idiler bu yabancı doğumlu beyazların % 83,7 si ve yerli ebeveynli yerli doğumlu beyazların % 58,7 si ile karşılaştırılır.

COĞRAFİ DAĞILMA

Haritada gösterildiği gibi New York, Massachusetts, Connecticut, Rhode Island ve New Jersey 1950 de beyaz nüfusları arasında en yüksek nisbete maliktiler. North Carolina, Tennessee, South Carolina, Kentucky, Arkansas, Georgia, Alabama, Mississippi, Oklahoma en düşük nisbete sahiptiler.

1920 ve 1950 arasında New England, New York, New Jersey, The District, Of Columbia ve Florida yabancı doğumluların toplanması ile alakalı en büyük artışlara sahiptiler. Şimalî Garbinin orta, dağ ve garp sahil hükümetleri en büyük azalmaya maruz kaldılar. Muhcır nüfusun şimdiden çok olduğu sahalarda yabancı doğumlu toplanmasının artması ve bu şarka doğru yönelmenin iki esas sebebi vardır : Birinci Dünya Harbi sonrası 1930 muhacir ve mültecileri giriş limanlarına yakın kalmaya meylettiler. Birleşik Devletlerin bastan aşağı her tarafına dağılmadılar. İkinci olarak daha eskiden Birinci Dünya Harbinden evvel memleketin içinde ileriye ve orta garpla ötesine girmiş olan muhacirler öldüler.

Yabancı doğumluların Şark'ta toplanmalarına tesir eden başka bir âmil belki de yerli doğumlu Amerikalının garpta daha büyük nisbette hareket halinde olmasıdır.

MEŞGULİYETE AİT HUSUSİYETLER

Birleşik Devletlerde yabancı neslin meşguliyetlerine ait nüfus kaydı malûmatı ilk defa 1870 yılında toplanmıştı. O zamandanberi beyaz iş gücü toplamında yabancı doğumlu nisbeti Birinci Dünya Harbi sırasında, vasıl olduğu en yüksek tahminen % 45 e kadar muntazam bir şekilde yükseldi. 1950 de yabancı nesilden ziyadesiyle daha az işçi mevcut idi ise de, bütün beyaz işçilerden üçte biri ya yabancı doğumlu veya yabancı veya karışık ebeveynli idiler.

Birleşik Devletlerde 1870 den beri yabancı doğumluların iş temayülleri Dr. Hutchinson tarafından şu sözlerle hülâsa olunmuştur :

« Her iki cinsiyette yabancı doğumlu daima iş bakımından tamamiyle ihtisaslaşmış, bazı işlerde fazla derecede toplanmış ve diğer işlerde nisbeten az istihdam olunmuştur. Tipik olarak bilhassa işçi, fabrika ameleşi, hizmet işçileri (ev hizmeti dahil) ve usta ve hünlerli işçiler olarak istihdam olundular ve muhtelif hususî teşebbüslerde bunlar iyi mal sahibi ve idareciler arasında gösterilir. Bunlardan birkaçı ya çiftlik sahibi, ya usta veya işçi olarak ziraat sahasına girdiler. Aynı zamanda nisbî olarak papaz ve satış işçileri olarak az istihdam olundular. Belki de lisan müşkilâtı dolayısıyla ve artistlik mesleği hariç diğer mesleklerde az muvaffak olmuşlardır. Bazı işlere bilhassa muhacirler ortak edilmiştir. Terzi ve kürkçü, hurdacı ve seyyar satıcı (eski yıllarda) ev hizmeti, duvarcı ustası, berber, kapıcı ve garson gibi...»

1870 den 1900 e kadar nüfus kayıtları işçileri istihdam olundukları sanayiye göre sınıflandırdı. Ziraat, inşaat, nakliyat ve saire gibi. 1910 dan 1950 ye kadar işçiler hünlerleri derecesine veya iş statülerine göre tasnif edilmişti. Bundan dolayı 1910 yılından evvel yabancı neslin değişik işlere dağılışını takip etmek hemen hemen imkânsızdır.

1910 ve 1950 arasında yabancı doğumlu işçilerin işe ait temayülü hünersiz işten uzak, el işinden uzak ve hünlerli işe karşı oldu :

« 1910 da yabancı doğumlu beyaz erkek işçiler daha ziyade elbise sanayiinde (terziler ve kürkçüler, giyim imalâtı işçileri ve saire) ekmekçiler arasında ve birkaçı yarı hünlerli veya hünersiz işlerde (maden usta ve işçileri, temizlik ameleşi ve hamamlar ve saire) toplanmışlardır. Nisbeten pek azı rahiplik ve ilim mesleklerinde bulunmuşlardır. Fakat bunlar artistlik mesleklerinde ve sağlık ve din işçileri arasında gösterilmişlerdir. 1950 de hünersiz işlere çok az katılmışlardır. 1910 danberi istihdam hacmi toplamı azalan elbise sanayiinde eskiden daha fazla toplanmışlardır. Ve nisbeten evvelkinden ziyade geniş ve değişik işlerde miktar itibariyle çok bulundular. (Bina idarecileri ve kontrol memurları, duvarcılar vesaire, berberler, kapıcılar, kilise kayyumları, garsonlar ve saire). Hepsi hâlâ ilim mesleklerinde ve kilise işlerinde gösterildikleri halde, 1950 de bu istihdam sahalarında geniş mikyasta ilerlediler.

1910 dan sonra kadın işçilerin angaje edildiği iş sahaları genişledi. Bu yıl yabancı doğumlu beyaz kadınlar hurdacı ve seyyar satıcı, terzi ve kürkçü, gündelikçi kadın ve kapıcı ve kilise kayyumluğu ve nakliyat işçiliği gibi tipik muhacir işlerindeki işçiler arasında en yüksek nisbette bulundular. 1950 de bunlar hurdacı ve seyyar satıcı kategorisi hariç bu işlerde evvelkinden daha ziyade bile toplandılar. Fakat aynı za-

manda daha geniş olarak dağıldılar ve diğer işlerdeki işçiler arasında da nisbeten fazla sayıda bulundular (Bina idarecileri ve kontrol memurları, ekmekçiler, elbise imalâtçıları ve kadın terzileri gibi) 1930 dan sonra. Tıp mesleğindeki hususî büyük artış belki de mülteci muhaceretine tesir eder. »

Umumiyetle yabancı ikinci nesil, birinci neslin meşguliyetleri ile ihtisaslaşmaya devanı etmedi. Fakat işaret olunan birkaç toplanma ile bütün iş gücünün iş dağılışını daha yakından takip etti. Bu temayül 1950 de 1910 dan daha çok vazıhtı.

TABLO : V

**YABANCI DOĞUM VE YABANCI VEYA KARIŞIK EBEVEYNLİ
YERLİ DOĞUM BÜYÜK İŞ GURUBU VE CİNSİYETLERİ DENENMİŞ
SİVİL BEYAZ İŞ GÜCÜ YÜZDE OLARAK. 1950**

Büyük iş gurubu	Beyaz erkek yekünü yüzdesi		Beyaz kadın yekünü yüzdesi	
	Yabancı doğum	yerli doğum	Yabancı doğum	yerli doğum
Meslek , teknik ve benzeri işçiler	7.5	24.1	4.8	20.5
Çiftçiler ve çiftlik idarecileri	4.4	14.9	7.9	16.9
İdareciler, memurlar ve malsahipleri (çiftlik dahil)	12.9	24.2	10.0	23.5
Kiliseye ait ve benzeri işçiler	5.5	26.0	3.3	26.6
Satış işçileri	7.0	23.5	6.1	22.9
Sanatkâr, ustabaşı ve benzeri işçiler	11.2	22.5	10.1	28.3
Ameleler ve benzeri işçiler	10.0	22.8	11.9	28.0
Hususî ev işçileri	26.2	15.8	18.2	17.9
Hizmet işçileri (hususî ev işçileri hariç)	18.5	23.3	10.0	20.0
Çiftlik işçileri ve ustaları	7.4	11.7	5.5	16.2
İşçiler (Çiftlik ve maden işçileri hariç)	13.0	20.8	10.7	22.3
Tarif edilmeyen işler	8.3	19.6	6.3	18.4
.Denenmiş beyaz sivil iş gücü toplamı	9.9	21.8	7.5	24.0

MİLLİYET ÖRNEKLERİ

1870 den beri her nüfus kaydında meşguliyete ait ihtisaslaşma ve milli asıl hakkında malûmat toplandı. Fakat nüfus kaydı raporları her zaman muhtelif yabancı nesillerin meşguliyete ait hususiyetleri hakkındaki malûmatı hazırlamadı. Son zamanlarda nüfus kaydı bürosu 1950 denenmiş sivil beyaz iş gücünün % 3,1/3 örneğini iş ve memleket aslına göre cetvel halinde tanzim etti. Dr. Hutchinson bu örneği tahlil ederek yabancı nesillerimiz arasındaki işe ait bazı farik örnekleri meydana çıkardı.

Umumiyetle yabancı doğumlular işe ait ihtisaslaşmada çeşitli olmuşlardı ve kabiliyet ve hünerlikte geniş bir kavrama gösterirler. Beşinci tablo onların önemli sayılarda meslekî ve İdarî kademelerden aşağı doğru hünersiz işlere kadar bütün büyük iş guruplarına iştirak ettiklerini gösterir. Fakat her değişik yabancı doğumlu guruplar kendi iş dağılışı örneğine sahiptir. Bazı hallerde örnekler tamamiyle ayrılmışlardır ve Amerikan kültürünün bir parçası olan kiliseleri teyit ederler.

1950 de Yunanistan'da doğan bütün erkek işçilerin %36 sı ya kendileri lokanta ve içkili yerlerin idarecisi veya aşçı, garson, barmen ve muhasip olarak çalışmakta idiler. Beyaz erkek sivil iş gücünü her bin kişisinden ikisi Yunanistan'dan gelme muhacirlerdi, fakat aşçılar ve kendilerine ait lokanta ve içkili yerlerin idarecileri arasında tahminen 14 te 1 i Yunanistan muhaciri idi. Böylece bu iki işte Yunanlılar tahminen 35 misilden fazla gösterilmekte idiler. Yiyecek ve günlük istihsal mağazalarında. ve diğer küçük perakende işlerde Yunanlıların hissesi büyüktü. Yunan kadınları lokanta ve yiyecek sanayii ile aynı örneği takip ederler. Fakat daha, az vüs'atte.

Rusya, Polonya, Macaristan, Litvanya, Romanya, Avusturya ve Çekoslovakya'dan gelen Şarkî ve Orta Avrupa muhacirleri 1950 de beyaz erkek iş gücü yekûnunun % 3 den daha az görünürler. Fakat Birleşik Devletlerde beyaz erkek terzi ve kürkçülerin % 34,2 si ve beyaz erkek elbise sanayii işçilerinin % 28,7 si olarak hesaplandılar. Bu muhacirleri aynı zamanda kendi küçük imalâthane teşebbüslerinin ve bütün satış ve perakende tesislerinin sahibidirler. Kadınlar aynı işleri erkekler gibi takibederler. 1950 nüfus kaydı din işleri hakkında malûmat derlemedi fakat Şarkî ve Orta Avrupalılardan Yahudilerin bu işlerde büyük nisbette buldukları bilinmektedir.

İtalyan doğumlu erkekler de ekseriya terzi ve kürkçü ve elbise işçileri ve berber, duvarcı, tuğlacı ve taşçı olarak istihdam olundular. 1950 de İtalyan muhacirleri sivil beyaz erkek iş gücümüzün sadece yüzde 1,6 sını kapsadılar. Fakat beyaz erkek terzi ve kürkçülerimizin % 18,8 ini, berberlerin % 13 ünü, elbise işçilerinin % 9,5 ini ve duvarcı, tuğlacı ve taşçıların % 8,8 ini verdiler. İtalyan erkekleri aynı zamanda geniş mikyasta temizleyici ve hamal, muhtelif ticaret işlerinde kendi ticarethanelerinin idarecileri (yiyecek ve günlük istihsal mağazaları, yeme içme yerleri ve saire) aşçı, ekmekçi ve inşaat işçileri olarak istihdam olundular. İtalyan erkekleri ekseriya meslekî işçiler, kilise ve satış işçileri, hususî ev işçileri olarak istihdam olunmadılar. İtalyan kadınları ekseriya terzi ve kürkçü ve elbise işçileri olarak kullanıldılar.

İrlandalı erkekler oldukça geniş nisbette temizleyici, hamal, muhafız, bekçi, sıhhat ve din işçileri, bina idarecileri, kontrol memurları, menafî âmme işçileri, itfaiye eri ve polis memuru olarak istihdam olundular. Daha eski bir muhacir gurubu olarak İrlandalı meşgale örneği ekseriya eski erkek işçiler tarafından tutulan büyük sayıda işleri ihtiva eden İrlandalı kadınlar kadın işçi ve temizleyici, bina bekçisi ve ev hizmetçisi olmaya mütemayyildirler.

Alman erkekleri ekseriya ekmekçi, avadanlık işçisi ve bina idarecisi ve kontrol memuru olarak istihdam olundular. Fransız erkekleri ekseriya aşçı, ekmekçi ve hususî ev işçisidirler.

Bir gurup olarak İskandinavlılar diğer Avrupa muhacirlerinden ziyade, ziraatta angaje edildiler. İskandinavlı erkekler aynı zamanda ekseriya usta ve hususî ev işçisi olarak istihdam olundular. İskandinavlı kadınlar ekseriya ziraat ve ev hizmetlerindedirler.

İngiltere ve Gal doğumlu erkekler pek geniş bir meşguliyetler sahasında bulundular. Bütün yabancı doğumlularla mukayese edilirse ev hizmetlerinde ve meslekî ve kiliseye ait işlerde daha çok, ziraat ve hünersiz işlerde daha az toplanmışlardır. İngiliz ve Gal kadınları ekseriya meslekî, satış ve kiliseye ait işlere giderler. Nadiren ziraatta, yan hünەرli işlerde (fabrika ameleleri) ve hünersiz işlerde çalışırlar.

İskoçyalı erkekler meslekî ve kiliseye ait işlerde ve hünەرli işlerde biraz daha ağır surette istihdam olundular. Ziraatta, İdarî işlerde fabrika işlerinde, hizmet işlerinde ve hünersiz işlerde nadiren istihdam olundular. İskoçyalı kadınlar ekseriya meslekî ve kiliseye ait işlerde ye ev hizmetlerinde bulundular.

Kanadalı Fransızlar tekstil işçisi olmaya mütemayyirdirler. Fransız olmayan Kanadalılar baştanbaşa değişik meşguliyet kategorilerine dağılmışlardır.

Meksikalı erkekler ve kadınlar, ziraat işçileri olarak istihdam olundular. Meksika doğumlu erkek işçilerin üçte biri bu suretle istihdam edilmişlerdir. Meksika doğumlu erkekler beyaz erkek İş gücü yekûnumuzun sadece % 0,5 ini teşkil eder. Fakat, çiftlik işçilerinin % 5,6 sı olarak hesaplanmışlardır. Aynı zamanda nakliyat, muhaberat ve inşaat işçileri olarak da istihdam olunmuşlardır.

İKİNCİ NESİLDE ÖRNEKLER KAYBOLUYOR

Muhacırların çocukları mutaden ebeveynlerinin iş ihtisaslarını takip etmezler. Ebeveynlerinden daha geniş bir meşguliyetler sahasına iştirak ederek hepsi birlikte beyaz iş gücünün iş dağılımını takip etmeğe meylederler. Ekseriya mesleklerde ve kilise ve satış işlerinde istihdam olunurlar ve hünersiz işlerden kaçmaya meylederler.

Bu değişmede bazı şayanı dikkat istisnalar vardır. Yunan ebeveynli kimseler ekseriya hâlâ lokanta sanayiinde istihdam olunmaktadırlar. Şarkî Avrupalıların ikinci nesli ekseriya muhtelif tip toptan satış ve perakende satış tesislerinin sahibidirlere. İkinci nesil İtalyan ekseriya elbise işçisi veya berberdir. Baba ve anaları İrlandalı olan erkek ve kadınlar ekseriyetle polis olarak istihdam olunmaktadırlar.

İskandinavyalı muhacırların çocukları büyük bir nisbette ziraatta kaldılar. Ana ve babaları Meksikalı işçiler hâlâ ihtimal çiftlik işçisi veya diğer sanayide işçidirler. Tekstil fabrikaları birçok ikinci nesil Fransız Kanadalılarını istihdama devam ediyor.

İSTİKBALDE NE OLACAKTIR ?

Muhaceretin istikbali Birleşik Devletlere geçen Asrın İnkışafları ile ve geleceğin istikleriyle son derece geniş bir başlangıç olacaktır.

1930 ve müteakip senelerde Şimalî ve Garbî Avrupa'dan vukubulan muhaceretin azalmasında âmillerden biri olan uzun devreli verimliliğin azalması bazı Şarkî ve Cenubî Avrupa memleketlerinin bazılarında hissedilmeye başladı. Bu muhaceret verimliliğini azaltacaktır.

Mazinin muhaceret dalgaları, Amerikanın süratle açık, zengin bir kıta olmasının duraklaması sebebiyle hemen hemen şüphesiz tekerrür etmeyecektir. Eğer nüfus cari nisbette artarsa bu millet 1957 de 65 milyon daha artacaktır. Bu, Birleşik Devletlere 1880 den beri giren muhacirler yekûnunun iki mislinden daha fazladır.

Bugün bu memleketin süratli nüfus artmasıyla husule gelen birçok meselelerin yüksek ehemmiyeti kabul olunmalıdır. Milletın tahsil ve terbiye, sıhhat ve refah nakliyat ve diğer imkânları şimdi bile nüfus artışı ile birlikte yürüyen ağır bir gerileme altındadır. Bu kolaylıklar için talep süratle büyümeğe devam edecektir.

Yarının füzeler ve peykler dünyası akıllara daha yüksek bir rüçhan meselesi getirecektir. Elektrona ait ve diğer sanayie ait icatlar 1900 yılındanberi hünersiz işçilerin yerini alan âlet ve traktörlerden daha, çok süratli bir surette yarı hünerli işçilerin yerini alacaktır.

Kendilerine en iyi fırsat olarak izah edilebilen ayrı cinsten gelen en asıllarımızla muhtelif ırkı verimliliklerimizi muktedir bir hale getirmeğe yarayan iklimin hazırlanması meselesine büyük ehemmiyetle en yüksek rüçhanın verilmesi icabeder. Eğer böyle bir mühit inkişaf eder se, Amerikanın İstiklâl Beyannamesi maziden Amerikan yolunu yeni terakki şahikalarına ulaştıracak bir safhaya girecektir.

**YUGOSLAVYA DAHİLİYE VEKÂLETİNİN TEŞKİLÂTI VE
ÇALIŞMASINA DAİR NİZAMNAME**
(FPRY'nin Resmî Gazetesinin 30/7/1958 gün ve 30/574 sayılı nüshası)

Çeviren :
Tarık ÖLMEZOĞLU

Yugoslav Federal Devlet Dahiliye Vekâletinin teşkilâtı ve çalışması ve Halk Cumhuriyetleri Dahiliye Vekâletleri organlarının teşkilâtı ile ilgili umumî prensiplere dair bu Nizamname «Devlet İdaresi Kanunu» nun 81 inci maddesi (Resmî Gazete'nin «FPRY'nin» 13/56 sayılı nüshası) ve «Dahiliye Vekâleti Vazife ve Teşkilât Kanunu» nun 117 nci maddesi (Resmî Gazete'nin «FPRY'nin» 30/56 sayılı nüshası) hükümlerine dayanılarak Federal İdare İcra Konseyi tarafından çıkarılmıştır.

KISIM : I

Federal Devlet Dahiliye Vekâleti Teşkilâtı ve Çalışması

I Umumî Hükümler

Madde :1 — Faaliyetlerin sahası Federal Devlet İdare Organları Kanununun 11 nci maddesinde ve Dahiliye Vekâleti Vazife ve Teşkilât Kanununun 1 inci maddesinde tâyin ve tesbit olunan Federal Devlet Dahiliye Vekâleti işleri Vekil, Müsteşarlar, Müsteşar Yardımcıları, Vekâlet teşkilâtı kademelerindeki organlar ve kurullar tarafından yürütülür.

Madde : 2 — Faaliyetleri sahasına giren idari bölgelerin durumunu tetkik için Vekâlet bu bölgelerin durumuna ve Dahiliye Vekâleti organ ve kurullarının çalışmalarına dair bilgi ve diğer malzemeyi toplar ve lüzumlu kayıtları tutar.

Vekâlet, toplanan bilgi ve malzemeye dayanarak, dokümanlar hazırlar ve faaliyet sahasındaki bölgelere talimatlar gönderilmesi ve diğer tedbirler alınması hususunda etütler yapar.

Madde : 3 — Vekâlet Halk Cumhuriyetlerindeki Dahiliye Vekâleti organlarına, çalışma sahasında olduğu kadar Dahiliye Vekâleti teşkilâtında çalışan personelin meslekî talim ve terbiyeleri hususunda da meslekî yardımda bulunur ve bu personelin umumî istatistiğini tutar.

II Vekil

Madde : 4 — Vekil, teşkilâtın başı olarak, Vekâlet işlerini yürütür ve Vekâlet teşkilâtını temsil eder.

Madde : 5 — Vekil, Vekâlet işlerini organize eder, işleri tevzi eder, talimat verir, hizmetin ve meslekî gayretin gelişmesini sağlar, makam ve mevkilere personel tâyin eder.

Madde : 6 — Vekil, Vekâlete yetki tanınan hususlarda yönetmelikler çıkarır ve icabında diğer organların hazırladıkları yönetmelikleri tasvip eder. Bu nizamname hükümlerinde aksine bir sarahat olmadıkça veya bizzat kendisi tarafından bu hususta alınmış bir karar bulunmadıkça Vekâletin icraya müteallik diğer mukarreratım da imzalar.

Vekil, Federal İcra Konseyi Komitelerine veya Halk Cumhuriyetleri İcra Konseylerine gönderilecek yazılarda imza yetkisini diğer memurlara devredemez.

Madde : 7 — Vekil, Federal Kanunlardan ve diğer talimatlardan Vekâlet faaliyetleri sahasındaki işlere uygun düşmeyen münferit mevzuat hükümleri hakkında ve diğer Federal idare organlarının salâhiyetleri dışında olup, bu Vekâlet faaliyetleri sahasına tesir eden ve lüzumlu tedbirler alınmasını gerektiren mühim meselelerin halli hususunda Federal İcra Konseyinin ve diğer Federal organların dikkatlerini çekmekle mükelleftir.

Madde : 8 — Vekil, Federal İcra Konseyinin kararma bağlı olanlar dışında, bütün Vekâlet mensuplarının ve doğrudan doğruya emrinde bulunan organların hizmetle ilgili münasebetlerini tanzim eder, bunların personel münasebetleri hakkında yetkiye sahiptir.

Vekil, diğer organlardan müteşekkil ihtisas komisyonlarına Vekâlet personelinin de katılmasına müsaade eder ve bu komisyonlarda çalışacaklara icabında talimat verir.

Vekil, Vekâlet personelinin en yüksek disiplin âmiridir.

Madde : 9 — Vekâlette en çok 3 Müsteşar bulunabilir.

Bir müsteşar, Vekil tarafından kendisine tevdi olunan, Vekâlet işlerini yürütür.

Vekil bulunmadığı zaman veya uzun müddet vazife başına gelememesi halinde, Vekilin yerini Müsteşar alır. Vekâlette vazife gören iki

veya üç Müsteşar bulunuyorsa, bunlardan birisi tâyin suretiyle bu vazifeye seçilir.

Madde :10 — Vekâlette en çok üç Müsteşar Muavini bulunabilir.

Bir Müsteşar Muavini, Vekil tarafından kendisine tevdi olunan, Vekâlet işlerini yürütür ve bir veya daha fazla idare Meclisindeki işleri yürütmekle vazifelendirilebilir.

Vekil, bir Müsteşar Muavininin muayyen bir işi talimatı uyarınca yapmasını isteyebilir.

III Vekâlet Teşkilât Kademeleri

Madde :11 — Vekâletteki işler esas teşkilât kademeleri tarafından, yapılır.

Vekâlette aşağıdaki esas teşkilât kademeleri bulunur :

1. Devlet Güvenlik Meclisi,
2. Halk Güvenlik Meclisi,
3. Halk Mîlis Meclisi,
4. Pasaport İşleri, Sınır Hizmeti ve Yabancılar Dairesi,
5. Sivil Korunma ve Yangın Söndürme Dairesi,
6. Teşkilât ve Meslekî Eğitim Dairesi,
7. Özlük İşleri Dairesi,
8. Maliye ve Malzeme İşleri Dairesi,
9. Sağlık İşleri Dairesi,
10. Vekâlet Hususî Kalemî,
11. Malî Kontrol Şubesi,
12. Umumi İşler Şubesi.

Vekâlette, hususî mevzuat gereğince, diğer teşkilât kademeleri de bulunabilir.

Madde : 12 — Meclislerin faaliyetleri sahasına giren işler Dairelere ve müstakil şubelere taksim olunur.

Dairelerin faaliyetleri sahasına giren işler şubelere ve şubelerin işleri de bürolara taksim olunur.

Madde : 13 — Devlet Güvenlik Meclisindeki daireler ve şubeler, iç teşkilâtları, işin dairelere, şubelere ve bürolara taksimi Vekil tarafından hususî emirler (special rules) ile tesbit olunur.

Madde : 14 — Halk Güvenlik Meclisi şu dairelerden terekküp eder:

1. Cinayet İşleri Dairesi,
2. Ceza İnfaz Dairesi,
3. Âmme Düzeni ve Trafik İşleri Dairesi.

Madde : 15 — Halk Milis Meclisi şu dairelerden mürekkeptir :

1. Teşkilât Dairesi.
2. Tatbikat Dairesi (Operational Department).

Madde : 16 — Vekil Özlük İşleri, Malzeme ve Maliye İşleri, Sağlık İşleri, Teşkilât ve Meslekî Eğitim İşleri, Malî Kontrol İşleri ve Umumî Hizmetler daire ve müstakil şubelerinin faaliyet sahalarna giren işlerin bir Müsteşarın veya Müsteşar Muavininin nezareti altında görülmesini tensip edebilir.

Madde : 17 — Vekâlette müstakil faaliyet sahası olan bir Hukuk Müşaviri bulunur.

Hukuk Müşaviri vazifesinde doğrudan doğruya Vekile veya Vekilin göstereceği Müsteşara karşı sorumludur.

Madde : 18 — Vekâlette bir Yüksek Âmirler Konseyi ve bir Disiplin Divanı bulunur.

Yüksek Âmirler Konseyi'nin Başkanı ve Disiplin Divanı Başkanı, Vekâlet memurları arasından Vekil tarafından tâyin olunur.

Yüksek Âmirler Konseyi'nin gereği gibi çalışabilmesi için Konsey Başkanı doğrudan doğruya Vekile veya göstereceği Müsteşara karşı sorumludur.

Disiplin Divanının gereği gibi çalışabilmesi için Divan Başkanı doğrudan doğruya Vekile karşı sorumludur.

Madde : 19 — Hizmetleri organize etmek, gerekli tedbirler almak ve İdarî işlerin yapılmasında memleketin iktisadî, İçtimaî, siyasî ve adlî sistemlerinde Anayasada belirtilen baltalayıcı hareketlere mâni olmak ve bu gibi faaliyetleri meydana çıkarmak ve bu maksatla bilgi toplamak Devlet Güvenlik Meclisinin faaliyetleri sahasına girer.

Madde : 20 — Cinayet işlerinin takibi, cezaların infazı, âmme nizamının temini ve trafik emniyeti Haliç Güvenlik Meclisinin faaliyetleri sahasına aittir.

Madde : 21 — Halk Milis Kuvvetlerinin teşkilâtlandırılması ve çalıştırılması Halk Milis Kuvvetleri Meclisinin faaliyetleri sahasına girer.

Madde : 22 — Cinayet İşleri Dairesinin teşkilâtlandırılması ve geliştirilmesi, cinayet istatistiklerinin tutulması, milletlerarası anlaşmalar gereğince cinai faaliyetlerin men'i ve takibi, cinayetlerin bastırılması hususunda milletlerarası işbirliği ve cinayet bültenleri veya gazetesi neşri Cinayet İşleri Dairesinin faaliyetleri sahasını teşkil eder.

Madde : 23 — Cezâî İslah ve Terbiyevî İslah müesseselerinin nezaret ve murakabesi, cezaların umumî infazının (uniform execution) temini ve terbiyevî islah tedbirlerinin alınması cezaî islah ve terbiyevî islah müesseselerinde tatbik olunacak yönetmeliklerin hazırlanması, mahkûmların suçlarına ve sayılarına ait istatistiklerin tutulması, umumî af ve tekrar suç işlememe kaydıyla serbest bırakma (amnesty and parole) işleriyle ilgili hususların yapılması, cezaî islah müesseselerindeki gardiyanların teçhizi, teslihi ve vazifelendirilmesi ve hizmetlerinin islahı Ceza İnfaz Dairesinin faaliyetleri sahasına aittir.

Madde : 24 — Dernekler ve Halk toplulukları, vatandaşların nüfuza tescili, kimlikleri, nüfus istatistikleri, adları, vatandaşlıkla ilgili işler ve harp esnasında kaybolan veya ölen şahısların mukadderatına ait şerhler; top, tüfek, cephane ve patlayıcı maddeler ticaretiyle ilgili işler, silâh bulundurma ve taşıma; filimlerin ve mühürlerin, kaybolmuş eşya izlerinin, devlet sınırı üzerindeki bakiyelerin nakli gibi çeşitli şeylerin fotoğraflarını çekme ve kabataslak resimlerini yapma ; aynı zamanda umumî yollar üzerinde trafik emniyeti, motorlu vasıta şoförlerinin ve motorlu vasıtaların kaydı ve trafik kazaları istatistiğinin tutulması gibi işler Âmme Nizamı ve Trafik Emniyeti Dairesinin faaliyetleri sahasına girer.

Madde : 25 — Halk Milis Kuvvetlerinin kadro, teşkilât, disiplin, islah, silahlandırma ve teçhiz işleri, meslekî eğitim ve personelin sağlık durumu, aynı zamanda müstakil mevzuat gereğince teşkil edilerek fa-

aliyete geçirilen karakol hizmeti ile ilgili işler, bu karakolların teçhiz ve teslihi, inzibat ve murakabesi Halk Milis Meclisi Teşkilât Dairesinin faaliyetleri sahasındadır.

Madde : 26 — Devriye, gözetleme, refakat veya koruma, karakol ve diğer Halk Milisi hizmetlerinin teşkil ve ifasıyla ilgili çalışmalar; Milis Trafik Teşkilâtı ve trenlerin ve diğer âmme nakil vasıtalarının refakat veya koruma hizmeti, hususî emniyet teşkili ve vazifelendirilmesi, Dahiliye Vekâletince alınan emniyet tedbirlerinin doğrudan doğruya tatbikiyle ilgili işler ; aynı zamanda Dahiliye Vekâletine tevdi olunan ani zuhur eden işlerin görülmesinde Halk Milis Kuvvetlerinin temerküzü ile ilgili çalışma Halk Milis Meclisi Teşkilât Dairesine aittir.

Madde : 27 — Pasaport işleri, Devlet sınırların geçiş kontrolü ile ilgili çalışma ; aynı zamanda yabancıların ikamet ve bir yerden diğer yere gidişlerinin kontrolüyle ilgili işler Sınır ve Pasaport işleri ve Yabancılar Dairesinin faaliyetleri sahasına girer.

Madde : 28 — Emir verme, teçhizat, eğitim, ıslah ve idamesi doğrudan doğruya Dahiliye Vekâletinin emri altında bulunacak olan sivil Korunma Teşkilâtı ile ilgili işler; aynı zamanda Yangından Korunma İşleri Sivil Korunma ve Yangın Söndürme Dairesinin faaliyetleri sahasına aittir.

Madde : 29 — Dahiliye Vekâleti organ ve hizmetlerinin teşkilâtı, bölümleri, personelin ve diğer hizmetlilerin meslekî eğitimi, meslekî imtihanlar ve imtihan heyetleri ile ilgili çalışmalar ; Dahiliye Vekâleti organları kadrosu için meslek okulları çalışması ve Dahiliye Vekâleti meslek okullarına personel seçilmesi, kitap ve diğer meslekî neşriyatta bulunulması ve bu arada «Halk Milisi» adlı derginin çıkarılması işleri Özlük İşleri Teşkilât ve Meslekî Eğitim Dairesinin faaliyetleri sahasına girer.

Bu daire, personelin meslekî eğitimi için bir Konsey ve İmtihan Heyetleri teşkili gibi idari hizmetleri sağlar.

Madde : 30 — Personel münasebetlerini düzenleyen kararların çıkarılması, Dahiliye Vekâleti ile doğrudan doğruya bu Vekâlet emrinde bulunan organların ve müesseselerin personeli için özlük İşleri kayıtları ve istatistikleri tutulması, aynı zamanda Halk Cumhuriyetlerindeki Dahiliye Vekâleti organlarının umumî özlük işi istatistiklerinin tutulması ile ilgili çalışma ; Dahiliye Vekâletinde ve ona doğrudan doğruya bağlı organ ve müesseselerde çalışan işçilerin işe alınmaları ve işten ayrılmaları gibi konular Özlük İşleri Dairesinin faaliyetleri sahasına aittir

Disiplin Divanı ile ilgili işleri de bu Daire görür.

Madde : 31 — Aşağıdaki hususlar Malzeme ve Maliye İşleri Dairesinin vazifelerini teşkil eder: Gelir tahminlerinin ve masrafların hazırlanması ve icrası, Muhasebe ve Hazine işlerinin tatbiki, Dahiliye Vekâletine ait bina ve diğer mülklerin mevduat ve sigorta hesaplarının tutulması ; Dahiliye Vekâletinin yatırımında bulunduğu bina projelerinin hazırlanması ve bu Vekâlete ait binaların bakımı ve apartmanların tahsisi : personel için yeknesak esliha, cephane, teçhizat, elbise ve ayakkabı ve diğer malzeme sağlanması, motorlu vasıtaların ve malzemenin kullanılması, bakımı, tamiri ve kayıtlarının tutulması, hizmetlerin ve işçilerin içtimai adalete dayanan haklarının kullanılması ve yerine getirilmesi.

Madde : 32 — Aşağıdaki hususlar Sağlık İşleri Dairesinin faaliyetleri sahasına girer : Dahiliye Vekâleti organları personelinin sağlık durumu. Dahiliye Vekâleti personeli için maluliyet ve emekli komisyonunun çalışması, Cezaî Islâh Müesseselerinde ve Terbiyevî Islah Yurtlarında sağlık murakabesi, aynı zamanda Dahiliye Vekâleti personeline mahsus meslek okullarının ders programlarında tıbbî bilgilere yer verilmesi.

Madde : 33 — Vekâlet Hususî Kalemî Memurlar Kanununun 72 nci maddesinde belirtilen hususları ve Vekil tarafından gösterilen işleri görür.

Madde : 34 — Aşağıdaki hususlar Malî Kontrol Şubesinin faaliyetleri sahasına girer : Federal Devlet Dahiliye Vekâletinin gelir ve gider muhammenatının Bütçe kontrolü ile ilgili çalışmalar ; Mahallî Cumhuriyetlerin muhammenatına Federal Bütçeden finanse edilen kısım ile birlikte Federal Devlet Dahiliye Vekâletinin murakabe ettiği mahallî organ ve müesseselerin gelir ve gider muhammenatı, malî muamele ve malzeme alım satımıyla ilgili mesai.

Madde : 35 — Aşağıdaki hususlar Umumî İşler Şubesinin faaliyet sahasına aittir : Umumî dosyalar, alınan ve postalanan evrak ve ulaştırma hizmeti, Dahiliye Vekâletinin faaliyet sahasında olup, diğer bir teşkilât kademesinin faaliyetleri arasına girmeyen işler.

Madde 36 — Hukuk Müşaviri, diğer teşkilât kademeleri tarafından tüzük tasarılarının hazırlanmasında onlarla işbirliği yapar, bu tasarıları koordine eder, bunlar hakkında mütalâa beyan eder ve tetkiklerde bulunur, bu arada Vekil veya Müsteşarlardan birisi tarafından kendisine tevdi olunan tüzük tasarılarını, kararları ve diğer resmî yazıları bizzat hazırlar.

Hukuk Müşaviri, Federal Devlet Dahiliye Vekâletinin vazife sahasına giren meseleler hakkında hukukî mütalâada bulunur; Federal Devlet Dahiliye Vekâletinin faaliyetleri sahasıyla ilgili işlerde Cumhuriyetlerin ve mahallî organların tüzüklerini tetkik eder. Federal tüzük hükümleriyle mutabakatını araştırır ve aykırılık halinde gerekli tedbirlerin alınması hususunda Federal Devlet Dahiliye Vekiline teklifte bulunur.

Madde : 37 — İhlâl ve Nakizlere dair Esas Kanunda (The Basic Law on Violations) belirtilen hususlar, Hakimler Konseyinin faaliyetleri sahasına girer.

Madde : 38 — Dahiliye Vekâleti Vazife ve Teşkilât Kanununun 101 ve 104 üncü maddelerinde belirtilen hususlar Disiplin Divanının faaliyetleri sahasına aittir.

Madde : 39 — Federal Devlet Dahiliye Vekâleti Dairelerinin ve Meclislerinin şubelere ve şubelerin bürolara bölümü Vekil tarafından yapılır.

IV Federal Devlet Dahiliye Vekâletinin Murakabesi altında bulunan Organlar ve Müesseseler

Madde : 40 — Devlet sınırların aşacak olan yolcuların gidiş ve gelişlerinin doğrudan doğruya kontrolü ve Federal Devlet Dahiliye Vekâletinin münhasıran kendi salâhiyeti dahilinde bulunan işçilerine ait diğer hizmetlerin yapılması hususunda Dahiliye Vekâleti Vazife ve Teşkilât Kanununun 27 nci maddesine dayanılarak meydana getirilen sınır, liman, hava alanı ve diğer müesseselerden âmirleri doğrudan doğruya Federal Devlet Dahiliye Vekâletine bağlıdırlar.

Birinci paragrafta bahis mevzuu olan salâhiyetli âmirlerin veya (Commissioners) in iç teşkilâtını Federal Devlet Dahiliye Vekili tâyin, ve tesbit eder.

Madde : 41 — Federal cezaî ıslah müesseseleri doğrudan doğruya Federal Devlet Dahiliye Vekâletine bağlıdır.

Federal Cezaî Islah Müesseselerinin iç teşkilâtı cezaların infazına dair kanun hükümlerine, emniyet tedbirlerine ve terbiyevî ıslah tedbirlerine uygun bir şekilde Federal Devlet Dahiliye Vekili tarafından düzenlenir.

Federal Cezaî Islah Müesseselerinin nezaret ve murakabesi, cezaî tedbirlerin infazıyla ilgili hususlarda, Halk Güvenlik Meclisi işleri uhdesinde bulunan Müsteşar; malzeme ve maliye işleriyle ilgili hususlarda da Federal Devlet Dahiliye Vekilinin vazifelendirdiği Müsteşar veya Müsteşar Muavini tarafından yapılır.

Madde : 42 — Federal Devlet Dahiliye Vekâleti Vazife ve Teşkilât Kanununun 64 üncü maddesi uyarınca kurulan Halk Milis Kuvvetlerinin bir hususî kademesi doğrudan doğruya Federal Devlet Dahiliye Vekâletine bağlıdır.

Halk Milis Kuvvetleri hususî kademesinin faaliyetleri, iç teşkilâtı ve kadrosu Federal Devlet Dahiliye Vekili tarafından tâyin ve tesbit olunur.

Halk Milis Kuvvetleri hususî kademesinin âmiri Halk Milis Kuvvetleri Meclisi işleri uhdesinde bulunan Müsteşara doğrudan doğruya bağlıdır.

Madde : 43 — Vekâlet personelinin meslekî eğitimi için Federal Devlet Dahiliye Vekâletinde :

1. İçişlerine mahsus bir Yüksek İdare Okulu,
2. Milis Kuvvetleri astsubayları için bir okul,
3. Bir Sivil Korunma Okulu, bulunur.

Yukarıda bahis konusu olan okullar, hususî nizamnameler gereğince organize edilir.

Madde : 44 — Suçlulukla mücadele sahasında, cezaların infazı işinde ve Dahiliye Vekâleti diğer daire hizmetlerinde çeşitli meselelerin ihtisasa müstenit tetkikini sağlamak üzere bir «Criminalistics ve Criminology» Enstitüsü kurulur.

Kriminoloji Enstitüsü, İdarî bir müessesedir.

Enstitünün başına Federal İcra Konseyi tarafından tâyin ve azil olunabilecek bir müdür getirilir. Enstitü personelinin müdür tâyin eder ve onların özlük işleriyle de meşgul olur.

Müdür, Enstitünün faaliyetleri sahasıyla ilgili hususlarda doğrudan doğruya Federal Devlet Dahiliye Vekiline karşı sorumludur.

Enstitünün iç teşkilâtı, vazifeleri ve Devlet Dahiliye Vekâletindeki diğer teşkilât kademeleriyle münasebetleri Vekil tarafından tâyin ve tesbit olunur.

Madde : 45 — Federal Devlet Dahiliye Vekâletinde bir matbaa, motorlu vasıta bakım teşkilâtı ve tamir atelyesi ve bir alım satım merkezi bulunur.

Federal Devlet Dahiliye Vekâleti Belgrat'daki «Dr. Dragisa Misovic» hastanesini, Maribor yakınında «Po Horski Dvor» verem şifa merkezini ve Belgrat'daki verem polikliniğini nezaret ve murakabe eder.

Dahiliye Vekâleti personelinin kültür ve siyâsî akidelerini geliştirmek için Belgrat'da bir «Kültür Yurdu» vardır.

Bu maddenin birinci ve üçüncü paragraflarında bahis mevzuu olan teşkilât kademelerinin ve müesseselerin teşkilât, çalışma ve murakabesi hususunda gereken nizamnameler Federal Devlet Dahiliye Vekili tarafından yürürlüğe konur.

Bu maddenin ikinci paragrafında, bahis mevzuu olan tıbbî müesseseler nizamnamelere göre organize edilir.

V Personel

Madde : 46 — Muhtelif dairelerin mesaisi Daire Âmirleri tarafından yürütülür.

İşlerin görülmesinde Daire Âmirleri, Federal Devlet Dahiliye Vekili tarafından kendilerine doğrudan doğruya verilen talimata göre hareket edecekleri gibi Müsteşar veya Müsteşar Muavininin vereceği talimata da riayetle mükelleftirler.

Bir Daire Âmirinin bulunmaması veya uzunca müddetle vazifeden men edilmiş olması halinde yetkili Müsteşar tarafından gösterilen yardımcısı veya Vekâlet Hususi Kalem Müdürü yerini alır.

Madde : 47 — Devlet İdaresi Kanununun 75 inci maddesinde belirtilen vazife ve salâhiyetlere ilâveten Daire Âmirleri dairelerindeki personelin daha yüksek meslekî eğitimiyle ve bilhassa eğitim görenlerin dairelerdeki mesai hakkında bilgi edinmelerini mümkün kılmakla mükelleftirler.

Daha yüksek meslekî eğitim maksadıyla bir Daire Âmiri hizmetin pürüzsüz ve gereği gibi görülmesi için eğitim görenlerin riayetle mükellef oldukları mevzuata dikkatlerini çekmeye ve bu bakımdan kendilerine yardımda bulunmaya mecburdur. Aynı zamanda hizmetin mevzuata ve talimata uygun olarak görülmesini sağlamak üzere, muhtelif işlerin amelî tatbikiyle ilgili hususlarda da personele yardımda bulunmakla mükelleftir.

Daire Âmirleri, dairelerin mesaisi hakkında zaman zaman yazılı bilgi sunmak ve aynı zamanda ehliyet belgelerine geçmek üzere personelin çalışmaları hakkında kanaatlerini bildirmekle mükelleftir.

Madde : 48 — Dairelere bağlı olmıyan Şubelerin âmirleri de Daire âmirlerinin hak ve salâhiyetlerini haizdirler. Mesailerinde şubenin bağlı bulduğu Meclis işlerini tedvir eden Müsteşara karşı doğrudan doğruya sorumludurlar.

Madde : 49 — Bir Daireye bağlı olan Şubenin mesaisi Daire âmirinin nezareti altında Şube âmiri tarafından yürütülür.

Bir Şubenin önemli yazıları ve diğer daha mühim işleri bizzat Şube âmiri tarafından hazırlanır ve yapılır.

Bir Şube âmiri, Devlet İdaresi Kanununun 76 ncı maddesinde belirtilen vazife ve salâhiyetleri haizdir.

Madde : 50 — Bir şubenin özel büroları başında bulunan şahıslar (referendaires) ve diğer memurlar şubenin faaliyetleri sahasıyla ilgili soruları ve teklifleri tetkik eder, o sorular ve mevzular hakkında dokümanlar, raporlar ve kararlar hazırlar, tüzüklerin tekemmülü için çalışır, özel kayıtlar tutar ve kendilerine tevdi olunan diğer işleri yaparlar.

VI İdare Meclis, Ekspertler Konseyi ve Ekspertler Komisyonları

Madde : 51 — Teşkilâtı ilgilendiren çeşitli prensip meseleleri ve diğer mühim meseleler ve Federal Devlet Dahiliye Vekâletinin faaliyetleri sahasına ait diğer mesai hakkında mukteza tâyin etmek üzere Devlet Dahiliye Vekâletinde bir İdare Meclisi bulunur.

Meclis, Federal Devlet Dahiliye Vekâleti Müsteşarları ile Vekil tarafından seçilen Vekâletin diğer ileri gelen âmirlerinden terekkip eder.

Meclis, Vekil tarafından, icap ettiği zaman toplantıya çağırılır ve onun başkanlığında vazife görür. Vekil, bu vazifenin ifası hususunda, Müsteşarlardan birisine yetki verebilir.

Madde : 52 — Meclis, bilhassa, aşağıdaki hususlar üzerinde çalışır : Teşkilâtı ve Federal Devlet Dahiliye Vekâleti organlarının mesaisini ilgilendiren esas meseleler; tüzük tasarılarının veya Federal İcra Konseyine sunulacak tedbirlerin ve Federal Devlet Dahiliye Vekâletinin mütalâasını bildireceği daha mühim tüzük tasarılarının hazırlanmasıyla ilgili esas meseleler ; Federal Devlet Dahiliye Vekâletinin gelir ve masraflarının bütçe tasarısı ve Federal Devlet Dahiliye Vekilinin tetkikini isteyeceği diğer mevzular.

Madde : 53 — Meclis toplantılarında zabıtlar tutulur ve bu zabıtlara toplantıya katılan üyelerin adları, gündem, gündemde yer alan münferit meselelerle ilgili daha mühim sonuç veya kararlar ve isterlerse üyelere her birinin muhalefet şerhleri geçirilir.

Madde : 54 — Meclisin kararları, kaideten, Federal Devlet Dahiliye Vekâletindeki mesai için talimat mahiyetindedir ve ilgili personele tebliğ olunur. Hangi kararların personele tebliğ edileceğini Federal Devlet Dahiliye Vekili kararlaştırır.

Madde : 55 — İdareyi meydana getiren teşkilât kademeleri mesaisinin koordinasyonunu ilgilendiren meseleler ve idarenin faaliyetleri sahasına tesir eden diğer daha mühim meseleler ile iştiğal etmek üzere İdare Kurulları kurulur.

İdarenin faaliyetleri sahasına ait işleri tedvir eden Müsteşar, Daire Âmirleri ve müstakil Şube âmirleri İdare Kuruluna dahildirler.

Kaideten, idarenin faaliyetleri sahasına ait işleri tedvir eden Müsteşar Kurulun Başkanındır ve onu toplantılara çağırır.

Bu nizamnamenin 53 üncü ve 54 üncü maddelerindeki hükümler Kurulun mesaisinde tatbik olunur.

Madde : 56 — Federal Devlet Dahiliye Vekâletinde personelin meslekî eğitimi için bir Konsey bulunur.

Konseyin başkan ve üyeleri Federal Devlet Dahiliye Vekili tarafından tâyin olunur. Her Cumhuriyetin Dahiliye Vekâleti teşkilâtı personelinin Meslekî Eğitim Konseyi tarafından tâyin edilecek bir temsilci de bu Konseyde bulunur. Federal Savcılık Dairesi ve Federal İcra Konseyi Eğitim ve Kültür Sekreterliği de temsilcilerine Konseyde bulunmak yetkisini verebilir.

Konsey, Dahiliye Vekâleti organları personelinin meslekî eğitimini ilgilendiren bütün meselelerle işğal eder ve bu konuda alınması gereken tedbirler hakkında Federal Devlet Dahiliye Vekiline teklifte bulunur.

Konsey, toplantılarında, gündemde bulunan meseleleri konuşur, münakaşa eder. Konsey Başkanı Konseyi toplantıya çağırır. Konsey toplantılarında zabıtlar tutulur, toplantılara katılan üyelerin adları, gündem, Konseyde alınan kararlar ve isterlerse Konsey üyelerinin mühim muhalefet şerhleri zabıtlara geçirilir.

Konsey kararlarının icrası veya tatbiki Özlük İşleri Teşkilâtı ve Meslekî Eğitim Dairesine aittir.

Madde : 57 — Federal Devlet Dahiliye Vekâleti çatısı altında lüzumlu işbirliği sağlanamayan bazı meselelerin tetkik için Ekspertler Komisyonları teşkil olunabilir.

Ekspertler Komisyonları üyelerinin tâyinleri ve vazifelerinden af olunmaları Federal Devlet Dahiliye Vekili tarafından yapılır. Diğer bir teşkilât memurunun Ekspertler Komisyonuna üye tâyin edilebilmesi için o teşkilât âmirinin muvafakati şarttır.

VII Federal Devlet Dahiliye Vekâletinin Diğer İçişleri Organları ile Münasebetleri

Madde : 58 — Federal Devlet Dahiliye Vekâleti Halk Cumhuriyetlerinde Dahiliye Vekâleti daireleri ve organları tarafından içişleriyle ilgili Federal mevzuatın tatbik ve ikmalini doğrudan doğruya veya diğer içişleri organları vasıtasıyla murakabe eder.

Yukarıki paragrafta belirtilen murakabe hakkının kullanılışında, Devlet Dahiliye Vekâleti Halk Cumhuriyetleri Dahiliye Vekâletleri organlarından içişleriyle ilgili Federal ve Cumhuriyet idarelerine ait ve mahallî mevzuatın tatbik ve ikmalî hakkında olduğu kadar Halk Cumhuriyetlerinde ve münferit sahalarda Devlet emniyeti ve umumî düzenin idamesi hususunda da esas ve bilgileri isteyebilir.

Halk Cumhuriyetlerindeki Dahiliye Vekâleti organları geçen paragrafta belirtilen lüzumlu bilgiyi sunmaya mecburdur.

Madde : 59 — Federasyonun mutlak salâhiyeti dahilinde olan içişlerinde (Dahiliye Vekâleti Vazife ve Teşkilât Kanununun 12 nci maddesi), Federal Devlet Dahiliye Vekâleti Devlet İdaresi Kanununun Federal

İdare organlarına verdiği salâhiyetleri ve Dahiliye Vekâleti Vazife ve Teşkilât Kanununun tanıdığı özel yetkileri kullanır ve şu hakları haizdir : vazifeleri ifa eden Dahiliye Vekâleti organlarına o vazifelerin teşkil ve tatbik tarzı hakkında doğrudan doğruya icrası mecburî talimat çıkarmak ve muayyen bir vazifenin tatbik şekline dair emirler vermek ; salâhiyeti dahilinde bulunan bazı işleri onlar vasıtasıyla yapmak, işi tedvir edecek veya böyle bir şeyle ilgili münferit vazifeleri yapacak personel tâyin etmek, münferit hâdiseleri ve cereyan tarzını diğer Dahiliye Vekâleti organlarından devir alarak bizzat yapmak.

Federasyonla umumî alâkası olan işlerinde (Dahiliye Vekâleti Vazife ve Teşkilât Kanununun 13 üncü maddesi), Federal Devlet Dahiliye Vekâleti Devlet İdaresi Kanununun Federal İdare organlarına verdiği salâhiyetleri ve Dahiliye Vekâleti Vazife ve Teşkilât Kanununun tanıdığı özel yetkileri kullanır ve bu işleri yapan Dahiliye Vekâleti organlarına o işlerin hizmet teşkili ve tatbik tarzı hakkında doğrudan doğruya icrası mecburî talimat çıkarmak hakkını haizdir.

Federal Devlet Dahiliye Vekâleti tarafından çıkarılan ve yukarıki paragrafta belirtilen talimat ve emirleri alan Dahiliye Vekâleti organları, bu talimat ve emirler gereğince hareket ederler.

Madde : 60 — Devlet İdaresi Kanunu ve Dahiliye Vekâleti Vazife ve Teşkilât Kanununun tanıdığı salâhiyetleri çerçevesi içinde işleri organları karşısında Federal Devlet Dahiliye Vekâleti kendi salâhiyeti dahiline giren işlerde koordinasyon temini maksadiyle mahallî Cumhuriyetlerin Dahiliye Vekâleti temsilcileri ile müşterek toplantılar yapar.

Bu müşterek toplantılarda zabıtlar tutulur, toplantıya katılan temsilcilerin adları, gündem ve toplantıda alınan kararlar zabta geçirilir. Federasyonun mutlak salâhiyeti dahilinde bulunan veya Federasyonla umumî alâkası olan kararlar tasdik için Federal Devlet Dahiliye Vekiline veya bu kararlarla ilgili işleri tedvir eden Federal Devlet Dahiliye Vekâleti Müsteşarına arz olunur.

Müşterek bir toplantıda alınan kararlar Federal Devlet Dahiliye Vekili veya Müsteşarı tarafından tasdik olunur ve münasip bir işin temini için lüzum görülürse Halk Cumhuriyetleri Dahiliye Vekâleti organlarına ve memurlarına kararlara uygun talimat gönderilebilir.

KISIM : 2

**Halk Cumhuriyetlerinde Dahiliye Vekâleti Organlarının Teşkilâtını
Düzenliyen Umumî Prensipler**

I Cumhuriyetlerde Dahiliye Vekâletlerinin İç Teşkilâtı ve Muhtar İdarelerin
Sekreterlikleri

Madde : 61 — Devlet Güvenlik Meclisinin, Halk Güvenlik Meclisinin ve Halk Milisleri Meclisinin faaliyetleri sahalarına ait olan vazifelerin ve aynı zamanda Sınır, Pasaport İşleri ve Yabancılar Dairesine ait hizmetlerin görülmesi için Cumhuriyetlerin Dahiliye Vekâletlerinde ve muhtar idarelerin sekreterliklerinde hususî teşkilât kademeleri kurulur.

Bir Devlet emniyet işleri teşkilât kademesinin iç teşkilâtı ve iç teşkilât kademeleri arasında iş bölümü (daireler, şubeler ve bürolar), aynı zamanda sınır işleri, pasaport işleri ve yabancılar işleri Federal Devlet Dahiliye Vekâletinin ayrı ayrı talimatları gereğince yapılır.

Halk Güvenliği ve Halk Milisleri işleri teşkilât kademelerinin iç teşkilâtı ve aynı zamanda iç teşkilât kademeleri arasında bu vazifelerin taksimi Federal Devlet Dahiliye Vekâletinde bu vazifelerin taksimini tanzim eden prensiplere uygun olarak yapılır.

Madde : 62 — Bir Cumhuriyetin Dahiliye Vekâletinde ve muhtar bir idare veya birlik sekreterliğinde sivil korunma ve yangından korunma için hususî bir teşkilât kademesi kurulur.

Yukarıki paragrafta belirtilen kademelerin iç teşkilâtı ve iç teşkilât kademeleri arasındaki iş bölümü Federal Devlet Dahiliye Vekâletinin hususî talimatı uyarınca yapılır.

Madde : 63 — Esas teşkilât kademeleri arasındaki diğer iş bölümü (daireler ve şubeler) Federal Devlet Dahiliye Vekâletinde yapılan iş taksimi prensiplerine göre yapılır. Bu arada, Federal Devlet Dahiliye Vekâletinin yapmadığı bazı işler münferit teşkilât kademelerinin faaliyetleri sahasına ithal olunabilir ve Cumhuriyet Dahiliye Vekâletinin yapmadığı iş de faaliyetleri sahasının dışında bırakılabilir. Federal Devlet Dahiliye Vekâletinde iki veya daha fazla teşkilât kademeleri bulunan bir iş, maksada uygun ise, bir teşkilât kademesinin faaliyetleri sahasına sokularak birleştirilebilir. Ayrı ayrı daireler ve şubeler yerine, bazı iş grupları bir dairede toplanabilir.

Madde : 64 — Bir Cumhuriyet Dahiliye Vekâletinde, Halk Cumhuriyeti içişleri organ ve müesseselerinin murakabesi için ayrı bir teşkilât kademesi teşkil olunabilir. Teşkilâtın geliştirilmesi meselelerinin ve münferit hizmet dairelerinin çalışma metodunun tetkiki bu teşkilât kademesinin faaliyetleri sahasına sokulabilir.

Bu teşkilât kademesinin başı veya âmiri teşkilât kademesinin çalışmasından sorumlu olan Dahiliye Vekilinin talimatı uyarınca vazife görür.

Madde : 65 — Belediyeler ve bölgeler hakkındaki Umumî Teşkilât Kanununu değiştiren ve tamamlayan altıncı madde mucibince iç teşkilât kademeleri ve Cumhuriyetlerin Dahiliye Vekâletleri şubeleri bu kanunun 66 ncı ve 67 nci maddeleri hükümleri uyarınca teşkil edilir ve faaliyet sahaları aynı maddeler gereğince tâyin ve tesbit olunur.

II Bir Bölgenin Halk Komitesi İçişleri Sekreterliğinin

İç Teşkilâtı

Madde : 66 — Bir bölgenin Halk Komitesi İçişleri Sekreterliğinin aşağıdaki hizmetler için ayrı ayrı teşkilât kademeleri bulunmalıdır.

1. Devlet Güvenliği,
2. Sınır, Pasaport ve Yabancı İşleri,
3. Kriminalistik (Criminalistics) Servisi,
4. Âme Düzeni ve Trafik Emniyeti,
5. Halk Milisleri,
6. Cezaların İnfazı,
7. Umumi İşler,
8. Sivil Korunma ve Yangın Söndürme.

Yukarıdaki paragrafta belirtilen münferit vazifeler için, işin hacmine göre, şubeler veya bürolar teşkil olunabilir. Geniş bölgelerde bu vazifelerin ifası için daireler kurulabilir.

Geniş bölgelerde, bu maddenin birinci paragrafındaki teşkilât kademelerine ilâveten, işin hacmi dolayısıyla veya vazifelerin daha kifayetli veya tesirli bir şekilde yapılması düşüncesiyle lüzum görülürse, diğer teşkilât kademeleri organize edilebilir.

Madde : 67 — Bir Sekreterlikte teşkilât kademelerinin faaliyetleri sabası; Federal ve Cumhuriyet Dahiliye Vekâletlerinin teşkilât kademeleri arasında yapılan gruplandırma ve iş bölümü prensiplerine göre, tâyin ve tesbit olunur; fakat ihtiyaç üzerine, trafik emniyeti vazifesi için âmme düzeni teşkilât kademelerinden ayrı olarak, hususî teşkilât kademeleri teşkil edilebilir. Cezaların infazı işi, şayet hacimli değilse, âmme düzeni veya trafik emniyeti teşkilât kademesinin faaliyetleri sahasına ithal olunabilir.

Devlet Güvenliği işleri teşkilât kademesinin faaliyetleri sahasının tâyin ve tesbiti ve münferit bürolar arasında iş bölümününun tatbiki Federal Devlet Dahiliye Vekâletinin hususî talimatına göre yapılır.

Madde : 68 — Aşağıdaki işler bir bölgenin Halk Komitesi İçişleri Sekreterliğinden mahallî şubelerine (Karakollarına) devir olunabilir :

1. Cezayı müstelzim fiillerin (suçların (önlenmesi ve meydana çıkarılması, suç veya cezayı müstelzim fiilleri işleyenlerin tesbit ve tevkifi ve kovuşturmaya yetkili makamlara teslimi ve iktisadi mevzuata aykırı fiillerin (economic violations) meydana çıkarılmasına yardım ve iş birliği ;

2. Şube veya Karakol sahasında kanun ve nizamın idamesi ;

3. Kanuna aykırı hareketlerin önlenmesi, meydana çıkarılması ve bildirilmesi ;

4. Şoför ehliyet belgesi ve motörlü vasıtaların tescili işleri dışında şube veya karakol sahasındaki umumî yollar üzerinde trafik emniyetinin temini ;

5. Halk topluluklarında, dernekler ve diğer halk toplantılarında, silâh bulundurma ve taşımada ve ateşli silâhların, cephanenin ve patlayıcı maddelerin ticaretinde mevzuatın tatbiki.

Bir şube veya karakol Federal Devlet Dahiliye Vekâletinin talimatlarında belirtilen Devlet güvenliği vazifelerini de yapar.

Bir şube veya karakol, bölgenin Halk Komitesi İçişleri Sekreterliğinin faaliyet sahasıyla ilgili müracaatları kabule yetkili olup, dilekçeleri geciktirmeksizin Sekreterliğe göndermeye mecburdur.

Bir Belediye Halk Komitesinin faaliyetleri sahasına ait işler bir şube veya karakola devir olunamaz.

Madde : 69 — Bir şube veya karakolda ayrı teşkilât kademeleri bulunabilir :

1. Devlet Güvenlik İşleri için,
2. Kriminalistik (Criminalistics) veya Adli Polis Servisi için,
3. Umumi İşler için.

Bir şube veya karakolun teşkilât kademeleri, kaideten, bürolar veya masalardır.

Devlet Güvenliği ve cinaî işler müstesna, şube veya karakolun faaliyetleri sahasına ait bütün işler Umumi İşler Bürosunun faaliyetleri cümlesindedir.

III Belediyelerde Halk Komitesinin İçişleri Organlarının Kuruluş Tarzı

Madde : 70 — Bir Belediyenin sınırları içerisinde içişleri vazifelerinin yapılması için Belediye Halk Komitesinin kararı gereğince müstakil idare organları kurulabilir.

İçişleri vazifelerinin ifası için müstakil idare organı teşkil olunmayan Belediyelerde, bu vazifeler hangi faaliyetler sahasına ithal edilmişse o idare organı tarafından yapılır. Bu takdirde, böyle bir idare organının âmiri o vazifelerin ifasından sorumludur.

İçişlerinden sorumlu idare organı, Belediye sınırları içerisinde, Sivil Korunma ve Yangın Söndürme işleri de dahil, bütün içişleri vazifelerini yapar.

Nihai Hükümler

Madde : 71 — Bu nizamname, resmî gazete (FPRY) de yayınlandığı günü takip eden sekizinci günü yürürlüğe girer.

FEDERAL İCRA KONSEYİ

R. p. No. 264

Belgrat, 12 Temmuz, 1958

Cumhur Reisi

JOSIP BROZ-TITO (s)

İDARİ COĞRAFYA

GAZİPAŞA KAZASI İDARİ COĞRAFYASI

Gazipaşa Kaymakamı
İsmail KEREMOĞLU

KONUMU :

Gazipaşa. Antalya Vilâyetinin küçük bir kazasıdır. Vilâyet Merkezine uzaklığı 200 kilometredir. Vilâyetin Doğu kesiminde Serik, Manavgat ve Alanya'dan sonra sonuncu kazasıdır. Merkeze, bilhassa Alanya - Gazipaşa arasındaki keskin virajlar istisna edilirse oldukça muntazam bir şose ile bağlıdır. Doğusunda bulunan Anamur ile de (90 Km.) keza yer yere tehlikeli virajları olan kısmen stabilizasyonu yapılmış toprak tesviyeli bir yolla bağlıdır. Pek yakında bu yolların yerini, yapılmakta. olan modern turistik yol alacaktır.

Kazanın Güneyi baştanbaşa Akdeniz'le çevrili olup, Doğusunda Anamur, Kuzeyinde Ermenek ve Batısında Alanya kazaları vardır. Kaza merkezi birbirinden ayrı Pazarcı, Bakılar, Koru adlarını taşıyan 3 mahalle üzerine kurulmuştur. Kaymakamlığın üzerinde bulunduğu Pazarcı mahallesinin denize uzaklığı 2,5 Km. olup, deniz seviyesinden yüksekliği (18) metredir.

Genel olarak Toroslar silsilesinin Güneyine kurulmuş olup, Doğudan Batıya uzunluğu 60 Km. dir. Arazi, deniz kıyısından ve deniz boyunca uzanan çok dar bir şerit teşkil eden düzlükler hariç, tamamen arızalıdır. Ancak, Kaza merkezinin Pazarcı mahallesi ile kısmen Beyobası, Kâhyalar, Pazarcıküçüklü, Murtlin, Karalar, Ekmel ve İlisulukmacar köylerini içine alan her türlü ziraata elverişli pek mümbit bir ovaya da sahiptir. Beyrebucak, Hasdere, Çobanlar ve İnceağrıküçüklü gibi düzlük yerde az çok toprağı olan köyler bir tarafa bırakılırsa, diğerleri tamamen dağlık bölgede ve ormanlar içinde kurulmuştur. Türkiye'nin bellibaşlı çam ormanlarının büyük bir kısmı burada olup, en meşhurları Karatepe ve Mahı ormanlarıdır.

Kazanın bellibaşlı akarsuları Bıçkıcı çayı ve Pazarcı (Hacimusa) deresidir. Bunlardan Bıçkıcı çayından sulama suyu olarak, basit tesisler ve motopomplarla faydalanılmaktadır. Bu çay üzerinde Pazarcıküçük köyünde 1956 yılında küçük ziraî sulama konusu ele alınmış bulunmaktadır. Bu sudan en büyük fayda, Gazipaşa ovasını sulamak için ele alındığı zaman sağlanacaktır. Pazarcı (Hacimusa) çayı ise, dağlardan gelen üç deli çayın birleşmesinden meydana gelir, kış mevsiminde büyük taşkınlıklara sebep olur. Bu yüzden geniş ölçüde arazi denize sürüklenmiştir. 1956 yılı Aralık ayında (Seylâptan Dolayı İras-ı Hasar Eden Gayrı memluk Enhar-ı Sagirenin Suret-i Tathiri Hakkında Kanun) dan faydalanılarak çay üzerinde ufak setler yapılmak suretiyle suyun kış aylarında meydana getireceği zarar önlenmeğe çalışılmıştır. Tabiiyle büyük seller karşısında bu gibi küçük çaptaki çalışmaların yetersizliği meydandadır.

TARİHİ DURUM :

Gazipaşa, gerek deniz kıyısında Hacimusa iskelesi deniz kale civarında ve gerekse Adanda, Direvli, Sıvaştı ve Endişegüney köylerinde büyük çapta tarihî harabelere sahiptir. Bunlardan, Gazipaşa'nın tarih içerisinde ileri medeniyetlere sahne olduğu anlaşılmaktadır.

Eski adı (Selinus) olan bugünkü Gazipaşa'yı (edinebildiğimiz bilgiye göre) bazı tarihçiler Pamfilya, bazı tarihçiler ise Kilikya içinde gösterirler. Bunun başlıca sebebi, Rodos Adası karşısından başlayarak Toroslarla Akdeniz arasında batıdan doğuya doğru uzanan düzlüklerde kurulmuş olan Pamfilya'nın doğu sınırının muhtelif tarihçilerce kâh Alanya, kâh Manavgat, kâh Kilenderis olarak gösterilmesidir. Tabiiyle Selinus bu ihtimallerden birine göre Pamfilya'da, diğerine göre Kilikya'da olacaktır. Hangi ihtimal kabul edilirse edilsin, Selinus her ikisinin de kültürünün tesiri altında kalmıştır.

Milâdın 117 nci yılında Yahudilerin ihtilâlini bastırmaya giden Roma İmparatoru Trijan (Triyan) Selinusa uğramış bir müddet kaldıktan sonra burada ölmüştür. O vakit İmparatorun adına izafetle şehre Triyanapolis denmişse de bu isim çok yaşamamıştır. Sonradan şehir Kilikya'nın bu kısmına (Selinitis) adını verdirmiştir.

Selinus'ta İmparator Septimus Sevarus (M.S. 102 -111) ile Alexandr (M.S. 202 -235) adına para basılmıştır.

Bugün Hacımusa iskelesi adıyla anılan Selinus Kalesinde su kemerleri ve renkli mermer sütunları ihtiva eden harabeler Romahlılara aittir. Bunun yanında Yunan medeniyetine ait eserler de vardır.

Selinus adı (Selinti) olarak ufak bir değişiklikle bugüne kadar yaşamıştır. İlk Kaza olmazdan önce burası idari teşkilâtımızda Selinti nahiyesi olarak anılırdı.

İlk olarak Büyük Kurtarıcımız Gazi Mustafa Kemal Paşanın adına izafetle (Gazipaşa) adıyla kaza olarak teşkilâtlandırılmış ve fakat bilâhare kazalığı lâğvolunarak Nahiyeye çevrilmiştir. Son olarak 1948 yılında Alanya kazasından ayrılarak müstakil bir kaza haline getirilmiştir,. Bugün kendisine bağlı 33 köyü vardır. Nahiyesi yoktur.

İKLİM :

Tipik Akdeniz iklimidir. Hakikaten Akdeniz ikliminin karakteristiği olan Zeytin ve yine bu iklimin bitkilerinden olan Limon, Portakal (Turunçgiller,) Keçiboynuzu (Harnup), muz, mart inciri (Kaynanadiligillerden) gibi meyveler derhal dikkati çeker. Genel olarak iklim, gayet lâtif olup yazları sıcak geçer. Kışları ise ılımandır. Sıfırın altındaki sıcaklara pek rastlanmaz.. Sıcaklık, sıfırın altına pek ender olarak iner ve bu hal muzcular için yıkım olur. Zira (-4 °) de bütün muzlar donar.

Yağışlar baharlarda ve kışın yağmur şeklinde olur. Yine bu bölgenin bir özelliği olarak yazın gök gürültüsü duyulmaz fakat kış yağmurları yıldırımlı, fırtınalı olur. Yağmurlar kısa fasılalarla fakat pek şiddetli ve selli yağar. Toprak kumlu ve taşlı olduğundan çamur olmaz. Kar yağmaz, don nadiren görülür.

Rüzgârlar, yaz ve kışa göre değişik özellik taşırlar, yazın deniz üzerinden gelen rüzgârlar (Lodos) serin ve ferahlatıcıdır, Kuzeyden gelen Poyraz ise sıcak ve kavurucudur. Bazı günler bu kuzey rüzgârı tahammül edilmez bir hal alır, korunmak için kapalı yerlere girilir.

SOSYAL DURUM :

A) Nüfus ve iskân: Kazanın genel nüfusu 1950 sayımına göre (13.020) dir. 1955 sayımına göre ise (15.567) dir. Kaza merkezinin nüfusu 1955 sayımına göre (1.642) dir. Bu nüfusun mahallelere göre bölümü ise şöyledir : Pazarcı mahallesi (866), Baklar mahallesi (345),

Koru mahallesi ise (431) dir. Aynı Belediye hudutları içinde bulunmalarına rağmen bu üç mahalle halkı görgü ve yaşayış bakımından birbirlerinden oldukça farklı olup ayrı birer köy karakterindedirler. Halkın hepsi Türkçe konuşur.

Kazada iskân durumunun özelliği vardır. Arazinin dağlık oluşu, üzeninde oturanları dağınık bir yaşayış şekline sevk etmiştir. Geçimleri tamamen çiftçiliğe dayandığı için kıyı köylüleri muzluk yapmağa elverişli nerede bir düzlük ve su varsa evini götürüp oraya kurmuş, dağ köylüleri de keza nerede ekime elverişli bir sırf veya yamaç bulmuşlarda oraya yerleşmişlerdir. Netice olarak halk, suya ve araziye uyarak gelişi güzel bir iskân şekli seçmiştir. Köy Kanununun tarif ettiği şekilde içinden birbirini çaprazlama şekilde kesen, yol geçen, meydanında okul, cami ve köy odası gibi yapıları olan bir köy yoktur. Bu hal ise, köye müşterek menfaat sağlayan hizmetlerin ve tesislerin yapılmasında büyük güçlükler doğurmaktadır. Kaza halkı hiçbir göç hareketi görmemiştir. Yüzyıllardan beri doğup büyüdükları topraklar üzerinde yaşamaktadırlar. 1951 yılında 30 hane göçmen kazaya yerleştirilmek istenmişse de gelenler burada kalmayarak başka yerlere gitmişlerdir. Bilgi ve görgü mübadelesi bakımından göçmenlerin burada yerleşmelerini sağlamak uygun olurdu.

B) Sağlık: Kazada Hükümet Tabibliğine bağlı 5 yataklı bir Muayene ve Tedavi Evimden başka sağlık tesisi yoktur. Modern bir sağlık merkezi yapılması için teşebbüs vardır. Kazaya en yakın hastane 50 kilometre uzaklıkta olan Alanya sağlık merkezidir. Ağır hastalar buraya sevk edilir. Günde bir defa posta seferini yapan otobüsten başka muntazam vasıta olmadığından hasta şevkinde hazan büyük güçlüklerle karşılaşılır. Halk genel olarak sıhhatlidir. Salgın ve mahallî hastalıklar yoktur. Kazada serbest tabib, sağlık memuru ve ebe yoktur. Hükümet Tabibinden başka köylerde vazife gören 4 sağlık memuru ile 1 ebe vardır. Eczane yoldur. Hükümet tabibine ait bir ecza dolabı vardır.

C.) Kültür : Kaza merkezinde 1, köylerde 19 ilkokul, merkezde 5 öğretmen, 1 öğretmen vekili, köylerde 19 öğretmen, 3 öğretmen vekili ve 2 eğitimci vardır. Okulu olmayan 17 köy vardır. Köylerin evleri çok dağınık olduğundan her tarafa uzaklığı aynı olsun diye okullar tam orta yere ve hazan hiç bir ev veya tesis olmayan herhangi bir düzlüğe yapılmıştır. Öğrencilerden her gün gidiş geliş olarak 5 kilometreden fazla yol yürüyenler vardır. Okulun evlerden uzak oluşu, hem okulda

ailesiyle oturan öğretmenin hem de gelip gitmek zorunda olan öğrencilerin sızlanmalarına sebep olmaktadır. Bu durum, ayrıca (devam) üzerine de tesir etmektedir.

Merkezde ve köylerde Ortaokul çağında çok sayıda çocuk vardır. Kazada ortaokul yoktur. Alanya ve Antalya'da Ortaokulda okuyan bir hayli öğrenci vardır. Okumaya olan bu hevesi gözönünde tutan Gazipaşalıların gayretiyle 15/3/1955 tarihinde Ortaokul Yapma ve Yaşatma Derneği kurulmuş ve çalışmalarına başlamıştır. Bu çalışma sayesinde 23/Nisan/1956 günü Ortaokulun temeli atılmış ve bugün inşaatın birinci kısmı tamamlanmıştır. Çok yakın bir gelecekte inşaatın tamamlanması ile kaza ortaokula kavuşacaktır.

Gene 1958 yılında amacı (Gazipaşa'da Kütüphane Kurma ve Yaşatma) olan bir Dernek kurulmuş ve çalışmaya başlamıştır. Çok kısa bir zamanda gayesi olan kütüphanenin nüvesini teşkil eden bir dolap yaptırılmış ve çok sayıda kitap temin edilerek okuma sevenlerin istifadesine açılmıştır.

Ç.) Yaşayış : Halk kanaatkârdır. Bilgi ve görgü noksanlığı sebebiyle daha ileri bir yaşayışı arzu etmez. Bunda muntazam yolların bulunmayışı sebebiyle halkın büyük merkezlerle temas edemeyişinin rolü büyüktür. Nitekim son yıllar zarfında Anamur ve Alanya ile motorlu ulaştırmanın başlaması Gazipaşa'nın diğer merkezlerle temasını ve görgü mübadelesini artırmış, toprak damlı inşaatın yerine sıhhi şartları haiz betonarme inşaat geçmiş, aynı iktisat yerini para ekonomisine bırakmış, tahıl ziraatı yerini bahçe ziraatine terketmiş, yerli ticaret bir taraftan Mersin'e diğer yönden Antalyayı da geçerek İstanbul'a kadar uzanmıştır.

Halk yazın yaylaya çıkar. Bu çıkış yani göç çok meşakkatli olur. Kadınlı erkekli göç kabileleri günlerce yolculuktan sonra yaşamak için hiç de elverişli olmayan yaylalara gelirler. Bazı yaylalar sulak ve çekici ise de, çoğu kurak ve taşlıktır. Hatta ot dahi yoktur. Hayvanların yiyeceği de beraber götürülür. Yaylaların hiçbirine vasıta gitmez. At, katır, deve ve merkeplerle yapılan yolculuk tehlikeli ve yorucu geçer. Yolda hastalananlar, doğuranlar ve hattâ ölenler bile olur. Bilhassa dışardan gelenler için izahı güç olan bu duruma neden katlandığını halkın çoğu kendi de bilmez. Yalnız, yaylaya gitmezlerse öleceklerine inandıklarını söylerler. Bunun için en yaşlılar dahi sırtında yükü ile günlerce bu yorucu yolculuğa katlanırlar. Yaylaya gitmezlerse ölecekleri hakkındaki inancının kökü de, incelemelerimize göre, şuradan gel-

mektedir : Vaktiyle buraları tamamen bataklıkmiş. Bundan dolayı sıtmadan her yıl çok sayıda kalan olursa onun muhakkak öleceğine hükümlüye gitmeyip de kıyıda kalan olursa onun muhakkak öleceğine hükmedilirmiş. Fakat Sıtma Savaş Teşkilâtının devamlı ve gayretli çalışması neticesinde sıtma hastalığı tamamen ortadan kalkmış ve hele sıtmadan ölüm tarihe karışmış olmasına rağmen alışkanlık halini almış olan yaylacılık ortadan kalkmamıştır. Maamafih son yıllarda, bilhassa müzeni uğun geliştiği bazı kıyı köylerde yaylacılığın lüzumsuzluğu anlaşılmağa, başlanmış ve tek tük de olsa yaylaya gitmeyenler görülmeye başlanmıştır. Halk yaylada müstahsil olmaktan ziyade, müstehlik durumundadır. Bu itibarla halkın işinin gücünün başında bulunup üretim faaliyetine devam etmesi ve her yıl bir üzüntü kaynağı olan bu yaylacılığa son vermesi uygun olur.

Kazada çok karılılık yaygın durumdadır. Bu bakımdan, bir babanın muhtelif kadınlardan birçok çocuğu vardır. Bu kadınlardan biri medenî nikâhla erkeğin üzerinde kayıtlı olup, diğerleri imam nikâhıyla bağlıdır. Bu hal, tatbikatta bir erkeğin bir kısmının nesebi sahih bir kısmının ise sahih olmayan çocuklara sahip olması gibi İnç de uygun olmayan durumlar yaratmaktadır. Çıkan af kanunlarıyla (en son 7/2/1956 tarih ve 6652 sayılı kanun)bu vaziyetler düzeltilmek istenmekte ise de kısa bir zaman sonra, izahına çalıştığımız gibi durumlar gene meydana çıkmaktadır.

Çok karılığın doğuran sebeplerden biri yaylacılık dolayısıyla biri evde. diğeri yaylada olmak üzere iş gücü sağlamak bakımından İktisadî ise de asıl sebebin İçtimaî olduğuna şüphe yoktur. Zira, muhtelif sebeplerle kaza halkının diğeri bölgelerle temas ve ilgisi olamamış ve dolayısıyla de babadan gördükleri bu âdeti söküp atamamışlardır. Nihayet diğeri bir sebep olarak, meşgale yokluğu ve hayatın yeknesaklığı sebebiyle bir değişiklik isteği olduğunu sayabiliriz. Kültür ve yaşayış seviyesinin yükselmesiyle bu gayrı İçtimaî halin de ortadan kalkacağına şüphe yoktur.

Kazada içki de fazla kullanılır. Bunun da sebepleri arasında, sıtmaya karşı kinin tesiri yaptığını bundan dolayı kullanmanın alışkanlık haline geldiğini söylerler. Bu iddiada belki hakikat payı vardır. Fakat bugün artış sıtma kalmadığı halde gene içki kullanıldığına göre, sebebin daha ziyade İçtimaî olduğu anlaşılır. Bu sebep de gene meşgalesizlik ve eğlence ihtiyacının başka yollardan giderilmemiş olmasıdır, diyebiliriz.

Halk giyim kuşama da pek önem vermez. Bunda daima hayvan sırtında gezmek, fakirlik gibi etkenlerin tesiri olmakla beraber, bilhassa varlıklı köylülerin de giyime riayetsizliği buradaki sebebin de görgü noksanlığı olduğunu ortaya koyar.

Halk yeme hususuna da pek dikkat etmez. Bu bakımdan ihtiyaçları mahduttur. Arpa unundan yapılan yufka ile keş (yağı alınmış ayranın kaynatılmasıyla elde edilir), başlıca yiyeceğini teşkil eder. Bunun yanında bal ve harnup pekmezi, meyve ve sebzelerden yapıma diğer birkaç çeşit yiyecek daha kullanılır. Yılın hemen her mevsiminde sebze ve meyve yetişebilmesine rağmen ihmal ve bilgisizlik yüzünden bu imkândan da gereği gibi faydalanılamamaktadır.

Kaza Merkezi hariç ; köy evleri topraktandır. Cam hemen hiç kullanılmaz. Tahta kapaklar bu işi görür. Zira gündüz açılır —iklimin ılıman olduğunu yukarıda açıklamıştık— gece kapanır. Aydınlatma vasıtası olarak da çoğu zaman çıra kullanılır. Petrol lâmbası yavaş yavaş yerleşmektedir. Bölgenin ormanlık oluşu dolayısıyla yakacak sıkıntısı görülmez.

Emniyet ve asayiş normaldir. Halk kanunlara riayetkardır. Hırsızlık, yol kesme gibi suçlar işlenmez. Memleketimizin her yerinde görüldüğü gibi burada da gayrimenkul anlaşmazlıkları başta gelir. En fazla görülen kız kaçırma olaylarıdır. Fakat hemen izah edelim, bu, kanun tarif ettiği anlamda zorla, rıza hilâfına olan kız kaçırma değildir. Çoğu zaman kızla erkeğin anlaşarak, kızın evini terketmesi şeklinde görülür. Neticede zabıta ve adliye işe el koyunca ana baba —kızın yaşça küçük olması halinde— muvafakatlerim bildirirler ve nikâh muamelesi derhal tamamlanarak koğuşturma durdurulur. Tabi, tarafların ana babaları arasında, vakit ve hale göre, baştan verilmemiş olan meblâğ ödenir, ve olay da böylece kapanır. Ancak bu nevi evlenmeler bir pazarlık konusu olduğu zaman ki çoğu zaman böyle olmaktadır— kanunen suç olmaktan çıksa bile İçtimaî bir hastalık olarak kalır. Yukarıdan beri sayılagelen bu durumların normal düzene girebilmesi için halkın kültür ve yaşayış seviyesinin yükselmesi şarttır.

EKONOMİK DURUM :

A.) Tarım. Tahıl Ziraatı : Halkın geçimini ziraat teşkil eder. Yalnız çiftçilik karasabanla yapılır. Traktör ve diğer modern vasıtalar yoktur. Hatta pulluk ve tırmık da pek kullanılmaz. Toprak sabanla tırma-

lanır ve hakanların çektiği bir ağaçla da sürgülenir. Gübrelemeye de pek önem verilmez. Tahıl ziraatı bu şekilde yapılır ve tabiatıyla pek az verim alınır. Ekimin ekseriyetini arpa teşkil eder. Balkın esas yiyeceğini arpa yufkası teşkil ettiğinden, piyasada zaman zaman arpa fiyatının buğdayın üstüne çıktığı görülür. İlk iş olarak karasabanın yerine pulluğu koymak, gübreleme ve sulama işlerini düzenlemek gerekir.

Meyvecilik : Son yıllarda ve bilhassa kıyı köylerinde bahçe ziraatı gelişmeğe başlamıştır. Kazanın istikbalini teşkil edecek olan bahçe ziraatının geliştirilmesine çalışmak baş amaç olmalıdır. Daha şimdiden Gazipaşa muzunu İstanbul piyasasında aranır olmuştur. Limon, portakal, mandalina, muz bahçelerde toptan satılır. Bu yüzden zengin olanlar vardır. Yine yer fıstığı, susam, keçiboynuzu, badem., makbul bir ticaret maddesi olmuştur. Son yıllarda Antepfıstığı konusu ciddî olarak ele alınmış, ilk mahsul olarak Sünne köyünden piyasaya az miktarda mahsul gelmiştir.

Ormancılık : Kaza arazisinin yarısından fazlası ormanlarla kaplıdır. En meşhur ormanlar Karatepe ve Mahi ormanlarıdır. Ağaç cinsleri başta çam olmak üzere katran, meşe, sandal, Karaağaçdır. Fakat, bu muazzam ormanlar yangınlar yüzünden büyük tahribata uğramıştır. Yazın tahribatın önlenmesi için Orman teşkilâtı ile İdare elele verip büyük gayret sarfetmesine rağmen yangınların çıkmasına mâni olunamamaktadır. Adliye en fazla işgal eden orman dâvalarıdır. Kaçak ağaç kesme olayları varsa da tahribatın büyüğünü yangınlar yapar. Yangınların büyük çoğunluğu kasten çıkarılır. Yangınların kasten çıkarılmasından maksat ziraat arazisi açmaktır. Hakikaten ormandan açılan yerden bir iki yıl iyi mahsul alınır fakat daha sonraki yıllarda esasen az olan toprak yağmurlarla derelere ve dolayısıyla denize taşınır, yerinde çini çıplak taş yığınları kalır. Tabiatıyla ondan sonraki yıllarda yağmurlar sel şekline girer ve önüne rastlayan arazide ne varsa alır götürür. Gazipaşa'da bugün bu yüzden kum ve çakıl yığını haline gelmiş çok arazi vardır.

Hayvancılık : Bölge dağlık olduğu için hayvancılık önde gelir. En fazla beslenen keçidir. Koyuna pek' rağbet yoktur. Kasapta kesilen de keçidir. Halk keçi etine alışkın olduğu için koyun, bilhassa dışardan gelenlerin isteği üzerine istisnâ olarak kesilir. Büyük baş hayvanlardan inek, öküz ve develere rastlanır. Öküzler çiftçilikte kullanılır. Kazaya araba mefhumu henüz girmediğinden yük tamamen develerle taşınır. Binek olarak da başta merkep gelir, az miktarda at ve katır vardır.

Hayvan ürünlerinden yağ ve tulum peyniri ticaret malı olarak piyasaya gelir. Diğer hayvan ürünlerinin ticareti yeni yeni gelişmektedir.

Kazada kümes hayvancılığı, ipek böcekçiliği ve aracılık da az miktarda yapılır.

B.) Ticaret: Kazanın ticarî hayatı henüz gelişme halindedir. Köylerden gelip ticaret maksadiyle kasabada yerleşenler çoğunluğu teşkil eder. Bugün faaliyette bulunan 112 esnaf vardır. Toptan hububat ve meyve alım satımı başta gelir. Kaza merkezinde (Cuma) günleri pazar kurulur. Köylerde yalnız Kaladıran'da bakkal dükkânı vardır, diğer köyler bütün ihtiyaçlarını kaza merkezinden sağlarlar. Ticarî bağılılık Alanya - Antalya vasıtasıyla İstanbulladır. Mahdut bazı hallerde Burdur, Denizli, Anamur ve Mersin'le de iş yapılır. Ticaretin ağırlık merkezini yaş meyvecilik ile yer ürünlerinden fıstık ve susam teşkil eder. Kazada akaryakıt acentesi veya satıcısı yoktur. Halk ve motorlu vasıta sahipleri bu yüzden çok güçlük çekerler. Yakın bir gelecekte yapılacak olan turistik yolun kazanın ticarî gelişiminde büyük rol oynayacağı şüphesizdir.

C.) Endüstri : Kaza madencilik bakımından da oldukça zengindir. Tesbit edilen maden cevherleri demir, barit, kurşun, çinko ve pirit olup bunlardan halen Karalar köyündeki barit madeni ile Kâhyalar köyünün Burhan mahallesindeki barit madeni işletilmektedir.

Halk as miktarda ve kendi ihtiyaçları için yerli kozadan çektikleri ipliklerle (ipekli) dokurlar. Bu şekilde elde edilen ipeklilerden erkekler için frenk gömleği ve kadınlar için türlü giyim eşyası yapılır. Ayrıca, merkezde ve köylerde bilhassa erkeklerin giyimini temin etmek için yün ve pamuktan dokumalar yapılır. Belirttiğimiz gibi, bunlar yalnız mahallî ihtiyaçların giderilmesine yararlar, ticaret konusu olmazlar.

Kazada 3 hizar vardır. Bunlardan ikisi mazotla birisi su ile çalışır. Su ile çalışanı Pazarçıküçüklü köyünde olup, Bıçkıcı çayından faydalanılarak işletilir. Kazanın beyaz kömürle çalışan tek sınaî tesisidir. Tabiatıyla küçük çaylar üzerine kurulmuş olan pek basit su değirmenlerini sınaî tesisler arasında saymaya imkân yoktur.

Yaz aylarında çalışan tuğla ve kiremit ocakları vardır. Ancak bunların sayıları zaman zaman değişir. Zira bu işleri meslek edinen kimse hemen yok gibidir. Adeta ihtiyaç sahiplerinin ısrarlı istekleri üzerine faaliyetlerine devam ederler. Devamlı kireç çıkaran ocak da yoktur. İhtiyaç halinde şahıslar tarafından ruhsat alınarak ocak yakılır ve ihtiyaç giderilince kapatılır. Odun kömürü de aynı vaziyettedir. Ekseriya

İhtiyaç halinde şahıslar tarafından ruhsat alınarak ocak yakılır ve ihedilen mal satılınca iş de sona erer. Kazada devamlı inşaat olduğundan, her arandığında kireç ve tuğlanın bulunmayışı iş sahiplerinde üzüntü doğurur.

Kaplıca : Gevinde köyünde, aynı adı taşıyan derenin içinde gayet şifalı bir su vardır. Köylüler ve civar halk tarafından ötedenberi bilinen bu şifalı suya bilhassa romatizmalılar hayvan sırtında gelirler ve iyi olup yürüyerek giderlermiş. Bu durum ilgililerin dikkatini çekmiş bir yandan nümune alınarak tahlile gönderilmiş, bir yandan da durum Kaymakamlık kanalı ile Valilik makamına duyurulmuştur. Valilikçe işe el konularak gerekli inceleme ve keşifler yapılmış ve İş İller Bankasına intikal ettirilmiştir. Bu yıl İller Bankasından Gevinde köyü Muhtarlığına gönderilen 9.315 lira 35 kuruş ile şifalı su, kaynamakta bulunduğu dere tabanında şifalı olmayan yabancı sulardan ayrılarak (Kaptaj) vana, açıklığa alındı. Önümüzdeki günlerde buraya banyo havuzları yapılacak ve ödenek temin edildikçe de soyunma yerlerini de içine alan modern bir tesis meydana getirilecektir. 1955 yılında şifalı suyum bulunduğu Gevinde liler imece ile köylerini kazayla giden orman yoluna bağladılar. Bu suretle kaza merkezinden kaplıcaya motorlu vasıta ile gitmek imkân dahiline girdi. Kaplıca (tıpkı Alanya mağarası gibi) hem kazanın önemini arttıracak ve hem de Gevinde köyü için gelişme ve ilerleme imkânlarını sağlayacaktır.

Kazamızda, Beyrebucak köyünde bir de şifalı mağara vardır. Beş büyük kompartıman halinde bulunan mağaranın tansiyon düşürücü tesiri Ankara Fizikoterapi Enstitüsü hekimlerince tesbit edilmiştir. Mağara bugün için tabii halinde olup, üzerinde herhangi bir işlem yapılmamıştır. İlerisi için üzerinde işlenmeğe değer çok önemli bir konudur.

BAYINDIRLIK :

Belediye ile ilgili çalışmalar : Kasabanın haritası ve tasdikli imar plânı vardır. Yeni inşaat bu plâna göre yapılmaktadır. Arsa fiatlarının alabildiğine yükselmesi karşısında Belediyece gerekli tedbirler alınmağa başlamıştır. İlk iş olarak 6188 sayılı Bina Yapımını Teşvik Kanununa göre mâliyeden bir miktar arsa alınarak faaliyete geçilmiştir. Kazada elektrik yoktur. İller Bankasınca projesi müteahhidine ihale edilmiştir. Şimdilik her türlü aydınlatma petrolle yapılmaktadır.

Halk içme suyunu kuyulardan ve tabii kaynaklardan sağlar. Sonbahara doğru kaynakların ve kuyuların suları azalır, su sıkıntısı başgösterir. Şehir suyu projesinin hazırlanmasına İller Bankasınca devam olunmaktadır. Kasabada kanalizasyon yoktur.

Belediyece halkın sebze ve meyve ihtiyacı dikkate alınarak çarşının münasip bir yerine tahtadan yapılmış iki baraka konmuş ve bu işten anlayan kimselere kiraya verilerek ihtiyaç giderilmeğe çalışılmıştır. Bir taraftan da çarşının uygun bir yerinde bulunan inşa halindeki bir bina arsası ile kamulaştırılmış ve derli toplu bir hal yapılmasına başlanmıştır. Kazada kasaplığı meslek edinmiş bir kimse bulunmadığından eline herhangi bir suretle birkaç hayvan geçiren herkes rastgele bir yerde ve zamanda kesim yapardı. Bu hali gören diğer kimseler de aynı zamanda ve yerde başka bir hayvan keserek piyasaya et çıkarırdı. Tabiatıyla alıcı muayyen ve mal fazla olunca belli bir miktardan fazlası satılmaz, kesicinin elinde kaimdi. Bu durum ise ertesi gün hiç kesim yapılmamak neticesini doğurur ve ihtiyaç sahipleri müşkül durumda kalırdı. Bunun dikkate alan Belediye rastgele kesimi önlenmiş, gerekli imkânları da sağlayarak sıhhi bir kasap dükkânı açılmasını temin elmiş tir.

Kazada büyük ve yeni bir Hükümet Konağı vardır. Nahiye iken, halkın yardımı ile inşasına başlanmış, sonradan Hükümetin yardımı ile inşaat tamamlanarak üstü kapanmıştır. Gene halkın yardımı ile yapılmış iyi bir ilkokul, Orman İdaresince yaptırılmış lojmanlı orman bölge şefliği binası ve ziraat dairesince yaptırılmış tohum temizleme evi vardır. Ayrıca Belediyenin içinde bulunduğu kendisine ait yeni ve kullanışlı bir binası bulunmaktadır. Ziraat Bankası Ajansı ile PTT kira ile tutulmuş yerlerdedir. Kendi idarelerince müstakil binalar yaptırılması hem servislerinin iyi işlemesi ve hem de kasabanın yeni ve modern binalar kazanması bakımından uygun olur. Tarım Kredi Kooperatifi de kira ile tutulan bir yerdedir. Modern bir Kooperatif sarayı yaptırılması için teşebbüsler vardır.

Kazada (Cami Yaptırma ve Yaşatma Derneği) tarafından 1950 yılında, yaptırılmış bir cami vardır. Bu, kazanın ilk camisidir. İlk minare de yine aynı Dernek tarafından 1956 yılında, adı geçen camiye ilâve ettirilerek hakikî mânasiyle bir ibadethane meydana getirilmiştir.

Kazada Kaymakam evi yoktur. Özel idarece yaptırılmasına imkân olmazsa bile, Belediye tarafından kullanışlı bir bina yaptırıp bu işe tahsis etmek münasip olur. Bu şekilde belediyeye hem devamlı bir gelir kaynağı sağlanmış, hem de her Kaymakam değişişinde kiralık ev ara

ma derdi ortadan kalkmış olur. Sakin ve kullanışlı bir evde oturmanın memura vereceği iç huzurunun vazife şevki üzerindeki tesiri küçümsenmemelidir. Hele bu, kazanın, kül halinde bütün idaresinden sorumlu olan bir kimse için olursa önemi daha da artar.

Köy yolları ve içme suları : Yukarda da bu konuya ilişildiği üzere, köyler birbirinden ayrı birçok mahallelerden ve hattâ müstakil evlerden teşekkül eder. Bu bakımdan herhangi bir köye yol yapmak demek bu bahsettiğimiz mahalle veya evler topluluğunun ortasından veya kenarından geçmek demektir. Binaenaleyh, filân köyün yolu var demek, o köye ait bazı evlere yakın yol var demektir. Bu haliyle dahi kaza köylerinin yarısından fazlasına araba yolu yoktur. Patikalardan gidilir. 1955 yılından itibaren köy kanunundaki hükümler çerçevesinde, köylerde yol faaliyetine ciddi suretle girişilmiş ve kısa zamanda çok iyi neticeler alınmıştır. Vilâyetçe yapılan dinamik ve malzeme yardımı, faaliyetin başarıya ulaşmasında büyük rol oynamıştır. Bu hızla devam edilirse kısa zamanda daha iyi sonuçlar alınacağı muhakkaktır.

İSTİŞARİ VE İDARİ KARARLAR

Devlet Şurası İkinci Daire

E, No. : 2212

K. No. : 1252

Evine ait mülk suyunun Erzincan Belediye Meclisince ittihaz olunan 26/2/1955 tarih ve 12 sayılı karara istinaden kestirildiğinden bahisle Belediye Kanununun 73 üncü maddesi gereğince itirazda bulunan İsmail Tombul'a ait 28/3/1955 tarihli dilekçe ve ekleriyle bu mevzu hakkında Valiliğin mütalâasını ihtiva eden 25/4/1955 tarih ve 9/99 sayılı yazısı Dahiliye Vekâletinin 10/5/1955 tarih ve 621-314-76/9117 sayılı teskeresiyle Devlet Şûrası Riyasetine gönderilip Dairemize havale edilmiş bulunması cihetiyle mukaddeme ittihaz olunan 17/5/1955 tarih ve 1483/ 736 sayılı kararımızla vazifeszlik kararı verilmiş iken Umumî Heyetin 20/6/1855 tarih ve 166/174 sayılı kararı ile işin usul ve esas cihetlerinden 73 üncü madde hükümleri dairesinde tetkiki zımında İkinci Dairece verilmiş olan vazifeszlik kararının bozularak evrak ve ekleri tekrar dairemize gönderilmiş olmakla okundu :

İsmail Tombul'un Dahiliye Vekâletine vermiş olduğu itiraz dilekçesinde hülâsaten: «Eski Erzincan yıkılmadan evvel bir çok kimselerin olduğu gibi, kendisinin de senetli ve Belediyedeki kayda istinaden yarım lüle suya malik bulunduğu; yeni şehir kurulup fennî su tesisatı yapılırca mülk sularının menbana belediyece el konulmuş ve depo içine alınarak demir borular içinde umuma mahsus olarak şehire sevk edilmiş bulunduğu cihetle Belediye Meclisinin 25/2/1954 tarihli kararı de tapulu, senetli veya Belediyede kayıtlı su sahiplerinin evlerine su almak istedikleri takdirde tesisat masrafı kendilerine ait olmak üzere bu sudan meccanen istifade edecekleri kabul edilmiş iken müteakiben ittihaz edilen 26/2/1955 tarih ve 12 sayılı ikinci bir kararla (mülk sahibi kimseler evlerine su almak isterse suyun asıl menbandan veya eski su yollarına ait taksim yerlerindeki depolardan verilebileceğinden, demir borulardan su alanların sularının kesileceği) karar altına alınmış ve bu karar Bele-

diye Kanununun 19 uncu maddesinin 4 üncü bendine mugayir bulunmuş mülk suyunun senetli ve Belediyede kayıtlı bulunduğu cihetle bu sudan mahrum edilmesinin mülkiyet hakkına bir tecavüz teşkil etmiş, suya şehirde malik bulunduğundan menbada alınması hususunun tavsiye edilmesinin hakkaniyetle telifi kabil görülmemiş olmasından bahsile Belediye Meclisince müttehaz 26/2/1955 tarih ve 12 sayılı kararın ortadan kaldırılmasını» istemektedir.

İptali talep edilen Belediye Meclisi Kararı «mülk suları bulunan vatandaşlardan evlerine ve sair istedikleri yerlere su almak isteyenlere suyun asıl menbaidan veya eski su yoluna ait taksim depolarından sularının verilmesine, halen ücretsiz olarak fennî su şebekesinden ve demir borudan verilmiş olanların sularının kesilmesine» mütedairdir.

Belediye Reisliğinden Vilâyete yazılan 19/4/1955 tarih ve 1080 sayılı yazıda :

1 — Sözü geçen Belediye Meclisi Kararının Belediye Kanununun 73 üncü maddesi uyarınca taliken ilân edilmiş ve 10 gün zarfında Şurayı Devlete itiraz edilmediğinden kesinleşmiş bulunduğu,

2 — Pek az mülk suları bulunan kimseler, sularının miktarını nazarı itibare almadan ölçüsüz ve istedikleri şekilde sarf etmekte oldukları ve bu yüzden halk ihtiyacını karşılamak hususunda müşkülâtla karşıladığı, bu hali önlemek maksadıyla sarf edilecek suyun bir ücret karşılığı olmasına mecburiyet hasıl olduğu,

3 — Mevzuu bahis kararın mütalâasından da anlaşılacağı üzere mülk sularına belediyece el konulmamış, ancak 700.000 lira sarfile yapılmış olan fennî ve tazyikli su yolundan meccanen su verilmesine karar verilmiş bulunduğu,

4 — 831 sayılı kanuna ait Nizamnamenin 6 ncı maddesindeki evsafılı haiz su sahiplerinin suların menbada veya eski su yoluna ait taksim depolarından almaları gerekeceği hususları tebarüz ettirilmiştir bulunmaktadır.

25/4/1955 tarih ve 9/99 sayılı Valilik yazısında ise :

Belediye Meclisi Kararının yerinde bulunduğu mütalâaten dermeyan edilmiş olduğu görülmüştür.

Gereği düşünüldü : Hâdisе; muteriz İsmail Tombul'un ötedenberi malik bulunduğu yarım lüle suyun idaresine el konarak yapılan fennî tesisatla şehir suyu meyanında şehire getirildiği ve maliki bulunan mumailiyhin tesisat masrafı kendisine ait olmak üzere bu sudan mecca-

nen istifadesi mukaddema kararlaştırıldığı halde bilâhare ittihaz olunan 26/2/1955 gün ve 12 sayılı kararla meccanen istifadesine mâni olunarak suyun eski menbaından alınması hususuna karar verildiğinden, bu kararın iptali talebinden ibarettir.

3546 sayılı Devlet Şûrası Kanununun, İkinci Dairenin vazifelerini gösteren 14 üncü maddesinin B bendinde ; İkinci Dairenin Belediye Kanunu ile Devlet Şûrasına verilip idari dâvalara konu olmayan işleri karara bağlayacağı tasrih edilmekte ve hâdise İdarî dâvaya konu olabilecek mahiyette görülmemekte ise de 5/11/1955 tarih ve 145/ 167 sayılı Tevhidi İçtihad kararı ve Umumî Heyetin 20/6/1955 gün ve 166/174 sayılı kararı muvacehesinde bizzarur iş incelendi.

Reis A. Şeref Kocaoğlu ile âzadan Hilmi Balcı'nın Belediye Kanununun 73 üncü maddesine göre Belediye Meclisi mukaberreratının itiraz tetkiki ancak tetkike mevzu olan karara, bu kararın usulen ilân tarihinden itibaren Belediye reisi veya alâkadarlar tarafından 10 gün zarfında itiraz olunması ile mümkün bulunduğu ilân tarihine göre 10 günlük itiraz müddeti geçtikten sonra artık itiraz olunamaz bir hale gelen kararın herhangi bir sebeple alâkadar tebliğ edilmiş olması bu karar için alâkalılara yeniden bir itiraz hakkı tanınmasına sebep teşkil edemeyeceği, zira kanun 10 günlük müddetin tebliğ tarihi değil, ilân tarihi olarak kabul ettiği, bu sebeple usulen ilân tarihinden itibaren 10 günlük itiraz müddeti geçmiş olduğu iddia edilen bahis mevzuu karara vaki itirazın, müddet müruru dolayısıyla tetkik edilmeyeceği yolundaki muhalif mütalâalarına karşı, Belediye Kanununun 73 üncü maddesi Belediye Meclisince ittihaz olunan kesin kararların alâkaların ıttılaina arzını şart koşmakta ve bu sebeple ilân şeklini kabul etmekte bulunduğu, ancak bu ilân keyfiyeti, belde sâkinlerinin veya o beldenin bir bölgesinde oturan hemşehrilerin umumunu alâkadar eden mukaberrerat için olup şahsı alâkalandıran hususlarda tebliğatın lâzım geldiği ve nitekim Belediye Riyasetince de bu husus teemmül edilerek tebliğatın yapıldığı ve bu suretle hâdiseye muttali olan alâkalı tarafından müddeti içinde itiraz edildiği dosya münderecatından anlaşılmaqla işin esas noktasından tetkiki gerekeceği ekseriyetle kararlaştırıldıktan sonra esasa geçildi.

831 sayılı sular hakkındaki kanunun 1 inci maddesi, Şehir ve kasabalarla köylerde ihtiyacatı âmmeyi temine mahsus suları tedarik ve idaresini belediye teşkilâtı olan mahallerde belediyelere, olmayan yerlerde Köy Kanunu mucibince ihtiyar Meclislerine bırakmış keza bu kanuna eklenen 2659 sayılı kanunun 1 inci maddesi de bir belde veya belde halkının müşterek ihtiyacına mahsus suların kaynakları belediye

sınırı dışında bulunsa bile, su yollarının ve kaynaklarının bakımını, onarılmasını, temizlenmesini ve suyun sıhhat şartlarına uygun bir halde bulundurulmasını belediyelere vazife olarak vermiş ve bu kanunların müteakip maddelerinde de bu vazifelerin ne suretle ifa edileceğini tâyin ve tesbit ettikten sonra mezkûr 831 sayılı kanunun 4 üncü maddesi ile suların tesis, isale, idame masraflarının belediye ve köylerce temin ve tesviye edileceği ve 7 nci maddesiyle de, müessesatı vakfiyeye ve efrada ait olup, idareî belediyeye devrolunan suların muhassesüllehlerinin bu sulardan, hisse-i iştirak tediyesine mecbur tutulmaksızın kemakân istifade edecekleri emir olunmuştur. Kanunun bu açık hükümleri karşısında belediyece idaresine el konulup diğer sular meyanında fennî tesisat içerisinde şehire isale edilmiş bulunan ve sahibi tarafından, mukaddema ittihaz olunan karar gereğince ana borudan alınarak masraf ihzariyle evine kadar götürülen suyun sahibini, evvelce verilen karardan rücu ile bu suyun eski membadan alınmasına icbar etmek gerek bahsolunan kanunların açık hükümlerine ve gerekse belediyelerin tesis gayelerine aykırı olduğu muteriz malik bulunduğu sudan fazla sarfiyat yaptığı takdirde ancak bu fazla miktarın tarifesi gereğince ücrete tâbi tutulması icabedeceği; bu sebeplere binaen muteriz İsmail Tombul'un itirazının kabulü ile kanunî mesnedi bulunmayan Erzincan Belediye Meclisinin 26/2/1955 gün ve 12 sayılı kararın iptaline 12/9/ 1955 tarihinde ittifakla karar verildi.

Devlet Şûrası Umumi heyeti

E. No. : 55/282

K. No. : 237

Evine ait mülk suyunun Erzincan Belediye Meclisince ittihaz olunan 26/2/1955 tarih ve 12 sayılı karara istinaden kestirildiğinden bahisle Belediye Kanununun 73 üncü maddesi gereğince itirazda bulunan İsmail Tombul'a ait 28/3/1955 tarihli dilekçe ve ekleriyle vilâyetin bu mevzu hakkındaki mütalâasını muhtevi 25/4/1955 tarih ve 9/99 sayılı yazının gönderildiğine mütedair bulunan Dahiliye Vekâletinin 10/5/1955 tarih ve 621 - 314/76 - 9117 sayılı yazısı üzerine İkinci Dairece müttehaz 17/5/1955 tarih ve 1483/736 sayılı vazifeszlik kararının Umumi heyetçe tetkiki sonunda ittihaz edilen 20/6/1955 tarih ve 166/174 sayılı kararla hâdisenin tetkiki İkinci Dairenin vazifesi dahilinde görölerek işin esastan bir karara raptı için vazifeszlik kararı kaldırılarak dosya daireye iade edilmiş olduğundan bu kere İkinci Dairece müttehaz 12/9/1955 tarih ve 22/12/1952 sayılı kararı havi ilişik mazbata ve merbutu evrak işin idari dâvaya mevzu olacak mevattan bulunması hasebiyle Dâva Daireleri Reis ve âzalarının iştirak etmedikleri Umumi Heyet toplantısında tekrar tetkik edildi.

Gereği konuşulup düşünöldü :

1580 sayılı Belediye Kanununun 73 üncü maddesine istinaden itiraza mevzu olan 26/2/955 tarihli ve 12 numaralı Belediye Meclisi Kararı, kanunun âmir hükmüne tevfikan bidayeten ilân ve bilâhare muterize tebliğ edilmiş olduğu cihetle 10 günlük itiraz müddetine mebde ittihaz edilecek tarihin ilân tarihi mi yoksa kararın alâkalıya tebliği tarihi mi olarak kabul edilmesi icabedeceği hususunda cereyan eden müzakere sonunda Birinci Daire Reisi A. Türel, âzalardan C. Berkman, K. Kayam, Ş. Gilisralioğlu ve M. Yiğiter, 10 günlük itiraz müddetine, kararın alâkalıya tebliği tarihinden mebde ittihazı icabedeceği yolundaki daire ekseriyet kararının tasvibi gerekeceği mütalâasında bulunmuşlarsa da, 73 üncü madde sarahaten ilân esasını kabul eylemiş olduğundan bu husustaki daire akalliyet noktaî nazarı ekseriyetçe istinad ettiği mucip sebeplere binaen daha isabetli görölerek itiraz mevzuu olan kararın ilân tarihinin tesbiti ile ona göre yeniden bir karar ittihaz edilmek üzere daire kararının esasa müteallik kısmının kaldırılarak dosyanın daireye iadesine 29/9/1955 tarihinde ekseriyetle karar verildi.

Devlet Şurası Altıncı Daire

E. No. : 54/3595

K. No, : 55/1658

Davacı : Faruk Altunî, Tepebaşı Gazinosu müsteciri, İstanbul.

Vekili : Avukat Muhtar Acar, Aşirefendi Cad. Türkiye Han No : 19
İstanbul

Davalı : İstanbul Belediyesi.

D. Özeti : Mukavelenin kiracısı bulunduğu Tepebaşı Gazinosunda mevcut operlör neşriyatına, Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 14 üncü maddesi, saat yirmidörde kadar müsaade ettiği halde bu hükme aykırı olarak Belediyece saat 23 ten sonra için men suretiyle fiilî müdahalede bulunulduğundan muamelenin iptali talebinden ibarettir.

S. Özeti : 1580 sayılı kanunun 15 inci maddesinin 19 uncu bendi ve Belediye Zabıta Talimatnamesinin 1 ve 2 nci maddesini tadil eden 9/6/1953 tarih ve 53/172 sayılı genel meclis kararı muvacehesinde yapılan muamelede kanunsuzluk bulunmadığı mealindedir.

Kanun Sözcüsünün D. : Belediye Kanununun 15 inci maddesinin 19 uncu bendine göre Belediyeler beldenin selâmet, intizam, sıhhat ve huzurunu ihlâl eden şeylere meydan vermemek ve bunları men etmekle görevli olduğu 9/6/1953 tarih ve 953/172 sayılı genel meclis kararıyla kabul edilen Zabıta-i Belediye Talimatnamesi hükmüne göre saat 23 ten sonra operlör kullanılmayacağı cihetle yapılan muamelede kanuna aykırı bir cihet görülmemiştir. Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu polisin vazifelerini gösteren bir kanun olduğu gibi, bu kanunda Belediyelerin salâhiyetini tahdit eden bir hüküm yoktur. Bu itibarla bu kanunun hâdiseye tatbik kabiliyeti yoktur. Bu sebeplerle dâvanın reddi gerekeceği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ NAMINA

Hüküm veren Devlet Şurası Altıncı Dairesince duruşma için gün konularak taraflara dâvetiye gönderilmiş ve dâvetiyede belirtilen günde davacı vekili Avukat Muhtar Acar dâvâli idareyi temsilen Avukat Or-

han Günday'ın geldikleri anlaşılma kanun sözcüsünün huzuru ile açık duruşmaya başlandı. Taraflar dinlendikten ve Kanun Sözcüsünün de düşüncesi alındıktan son dosyadaki bütün belgeler incelendi.

1580 sayılı kanunun 15 inci maddesinin 19 uncu bendine göre beldenin selâmet, intizam sıhhat ve huzurunu ihlâl eden şeylere meydan vermemek ve bunları men etmek Belediyenin vezâfi cümlesinden olduğu gibi, kanunun verdiği yetkiye müsteniden yapılan Belediye Zabıta Talimatnamesiyle de, gazinolarda operlörlerin akşamları 23 e kadar kullanılabilecekleri hükme bağlandığından dâvacı hakkında tatbik edilen muamelede kanunsuzluk görülmemiştir. Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununda da Belediyelerin salâhiyetlerini tahdit edici bir hükmün bulunmaması muvacehesinde hâdiseye bu kanun hükümlerinin tatbiki mümkün bulunmadığından kanunî mesnedi olmayan dâvanın reddine ve 800 kuruş ilâm harcından geri kalan 550 kuruşun da dâvacıdan alınmasına 13/9/1955 tarihinde ittifakla karar verildi.

Devlet Şûrası İkinci Daire

E. No. : 349

K. No. : 91

Aksaray Belediye Meclisinin 15/10/1954 tarihli oturumunda, yeni yapılan sinema binasının yola tecavüz etmesi sebebiyle husule gelen aykırı durumun izalesi maksadiyle plân değiştirilmesi ve inşaatın devamı yolunda itihaz edilen kararın kaymakamlıkça tasdik edilmemesine karşı itirazı havi Belediye Meclisinin 16/11/1954 tarihli karar ve ekleri, bu yer Kaymakamlığının 25/1/1955 tarih ve 1 - 1400/1 -82 sayılı yazısıyla Devlet Şûrası Riyasetine gönderilip dairemize havale edilmiş olmakla okundu.

Evrak Münderecatına Nazaran : Hacı Özmen ve Osman Eşmekaya tarafından inşa ettirilmekte olan sinema binasının müntehada 2 metre yola tecavüz ettiğiinden Yapı Yollar Kanununun Muaddel 13 üncü maddesi mucibince yıktırılmasına ve müruru ubura mâni olmayacak şekilde ıslah ettirilmesine karar verildiği, inşaatın bu karara rağmen devam ettirildiği görülmekle ikinci bir kararla yeni ilâve edilen kısım ile birlikte yola tecavüz eden kısmın yıktırılmasına karar verildiği, sinema sahiplerinin yola tecavüz olmadığından bahsile Kaza İdare Heyetine müracaat ettiği, bu sıralarda Belediye Meclisi âzalarından 3 kişinin yeni yapılan sinemanın sahipleriyle belediye arasındaki ihtilâfın açıklanması yolundaki teklifi üzerine işin ruznameye alındığı ve 15/10/1954 tarihinde ve Kaymakamın Belediye Reis Vekili şifahiyle Riyaset ettiği Belediye Meclisince plânın tadili ile inşaata devam edilmesine karar verildiği ve Kaymakamlıkça (..... yeni yapılan sinema binasının yola tecavüzden dolayı plânın değiştirilmesi ve inşaatın devamına ait kararın kanun ve nizama aykırı bulunması ve hâdisenin halen kaza idare Heyetinde derdesti rüyet olması, plânda yapılacak tadilâtın ferdi bulunması hesabı ile belediye menfaatlarına uygun görülmediği) mucip sebebi ile tasdik edilmediği ve bu ademitasvip karşısında Belediye Meclisinin itirazda bulunduğu anlaşılmaktadır.

Gereği Düşünüldü : 1580 sayılı Belediye Kanununun 90 ncı maddesi (Meclis Heyetini teşkil edecek miktarda âza ve ihtiyat âza kalmadığı veya her ne suretle olursa olsun Reislik inhilâl ettiği takdirde

yapılacak intihap neticesine kadar Vali veya Dahiliye Vekili tarafından münasip bir zat Reis Vekili nasp olunur) hükmünü vazedmiş ise de, bu hükme istinaden tâyin edilen zat, aynı maddenin son fıkrası gereğince Encümenin tabii âzası ile birlikte Belediye Encümeni vaziyesini ifa eder.

Belediye Meclisine riyaset etmek, bu kanunun 58 inci maddesindeki hükümlere nazaran belediye reisine, reis bulunmazsa belediye Meclisince kendi âzası arasında seçilen birinci reis vekiline bu da bulunmazsa ikinci reis vekiline ait bir vazifedir. Halbuki tetkik mevzuunu teşkil eden ve kaymakamlıkça tasvip olunmadığından Belediye Kanununun 71 inci maddesi gereğince incelenmesi istenilen kararın kaymakamının riyaset ettiği Belediye Meclisince ittihaz olduğu ve bu halin ise zikri geçen 58 inci madde hükmüne muhalif bulunduğu ve bu itibarla hukukî bir mâna ve hikmet iktisap etmediği aşikâr bulunmuştur.

Kaymakamın Başkanlığında 15/10/1954 tarihinde toplanan Meclisçe ittihaz olunan ve yeni inşa edilmekte bulunan sinemaya ait kararın bu kanunî vaziyet karşısında hükümsüz addedilmesi tabii olup ortada tetkik edilecek bir karar bulunmadığından vaki itirazın bu sebeple reddine 16/2/1955 tarihinde ittifakla karar verildi.

Devlet Şûrası Umumî Heyeti

E. No. : 55/62

K. No. : 72

Gereği konuşuldu ve düşünöldü ;

İstinad ettiği esbabı mucibeye binaen daire kararı 3/3/1955 tarihinde ittifaqla tasvip olundu.

Devlet Şûrası İkinci Daire

E. No. : 864

K. No. : 351

Aksaray Belediye Meclisinin 1/2/1955 tarihli oturumunda Meclis âzası Faik Ökçesizin üç defa bilâmazeret meclis içtimama iştirak etmemesinden Belediye Kanununun 69 uncu maddesi gereğince müstafi sayılması hakkındaki kararın itiraz üzerine Vilâyet İdare Heyetince verilmiş olan 7/2/1955 tarih ve 84/32 sayılı kararla kaldırılmasına karşı Belediye Meclisinin itirazı tazammun eden evrakı bu yer Belediye Reisliğinin 14/3/1955 tarih ve 1 - 585 sayılı yazılıariyle Devlet Şûrası Reisliğine gönderilip dairemize havale edilmiş olmakla okundu:

Evrak Münderecatına nazaran : 1954 senesinin Ekim ayı Belediye Meclisi içtimama üç defa bilâmazeret iştirak etmeyen âzadan Faik ökçesizin Belediye Kanununun 69 uncu maddesinin ihtiva ettiği «birbirini müteakip üç içtima gününde bilâmazeret içtimalarda hazır bulunmayan âza meclis kararı ile istifa etmiş addolunur» hükmüne uyularak ; Faik Ökçesizin müstafi sayılmasına dair verilen kararın Faik Ökçesiz ve Belediye Reisi tarafından vaki itirazları üzerine Vilâyet İdare He-

yetince kaldırılmış olması kaza Belediye Meclisine bildirilmiş ve bir gün o itiraza maruz kalmamış olduğu halde müteakip içtimada, bu işin tekrar müzakere konusu yapılarak Devlet Şûrasınca tetkikinin karar altına alındığı görülmüş olmakla işin gereği düşünöldü :

Hâdise üç içtima gününde içtimalarda hazır bulunmayan âzanın müstafi addine dair ittihaz olunan kaza belediye meclisi kararının vuku bulan itiraz üzerine Vilâyet İdare Heyetince tetkik olunarak kaldırılmış olmasına dair olan kararın Belediye Meclisince verilen bir kararla Devlet Şûrasınca tetkike tâbi tutulmasını istemekten ibarettir.

Belediye Kanununun 69 uncu maddesi, birbirini müteakip üç içtima gününde bilâmazet içtimalarda hazır bulunmayan âzanın meclis kararı ile istifa etmiş addolunacağı âmirdir. Belediye Meclisinin bu kararı Belediye Kanununun 70 inci maddesinin 16 ncı fıkrasına temas eden ahvale taallük etmekte ve bu itibarla bu kanunun 71 ve 72 nci maddeleri şumulü dışında kalmaktadır. Bu maddelerin şumulü dışında kalan Belediye Meclisi kararlarına karşı yapılacak itirazlar ise 73 üncü maddede yer almıştır. Bu maddede bahis konusu edilen Belediye Meclisi kararları kat'îdir. Yani en büyük Mülkiye memurunun tasvibine muhtaç değildir.

Ancak bu kabil mukarrerata usulen ilân tarihinden itibaren 10 gün zarfında vilâyet merkezi olmayan beldelerde Belediye Reisi veya alâkadarlar tarafından vilâyete; vilâyet merkezi olan beldelerde belediye reisi veya alâkadarlar tarafından Dahiliye Vekâletine müracaatla itiraz olunabilir. Vilâyete işar olunan itirazlar kaymakamın mütalâası alındıktan sonra Vilâyet İdare Heyetince nihayet 15 gün zarfında; Vilâyet merkezi olan beldelerde vilâyete yapılan itirazlar Valinin mütalâası alındıktan sonra nihayet bir ay zarfında Devlet Şûrasınca tetkiki ve bir karar raptolunur.

Bu madde ile Devlet Şûrasına verilen vazife Vilâyet Belediye Meclisi tarafından ittihaz olunup, itiraz olunan kararlara maksurdur. Karar Belediye Meclisi kararları itiraz vukuu halinde ancak Vilâyet İdare Heyetince tetkik olunabilir. Vilâyet İdare Heyetince itiraz üzerine verilen kararlar İdarî yoldan bir tetkike tâbi tutulamazlar. Bu kararlar hukuku muhtel ve menfaati haleldar olanlar tarafından idari dâvaya konu yapılabilirse de hâdisemizde böyle bir durum da yoktur.

Şayet hâdise hakkında Devlet Şûrasından bir mütalâa alınmak isteniyorsa evrakın Devlet Şûrası Kanununun 16 ıncı maddesi gereğince Başvekâlet yoluyla gelmesi icabeder. Dairemizin vazifesi dahilinde görülmeyen bu husus hakkında Dairemizce karar ittihazına mahal olmadığına 22/3/1955 gününde ittifakla karar verildi.

Devlet Şûrası Umumî Heyeti

E. No. : 55/109

K. No. : 123

Gereği konuşuldu ve düşünöldü :

İstinad ettiği mucip sebeplere binaen daire karan 18/4/1955 tarihinde ittifakla tasvip olundu.

(Kararlar Dergisi 1957, Sayı: 69, Sayfa. : 3 - 4 - 5)